

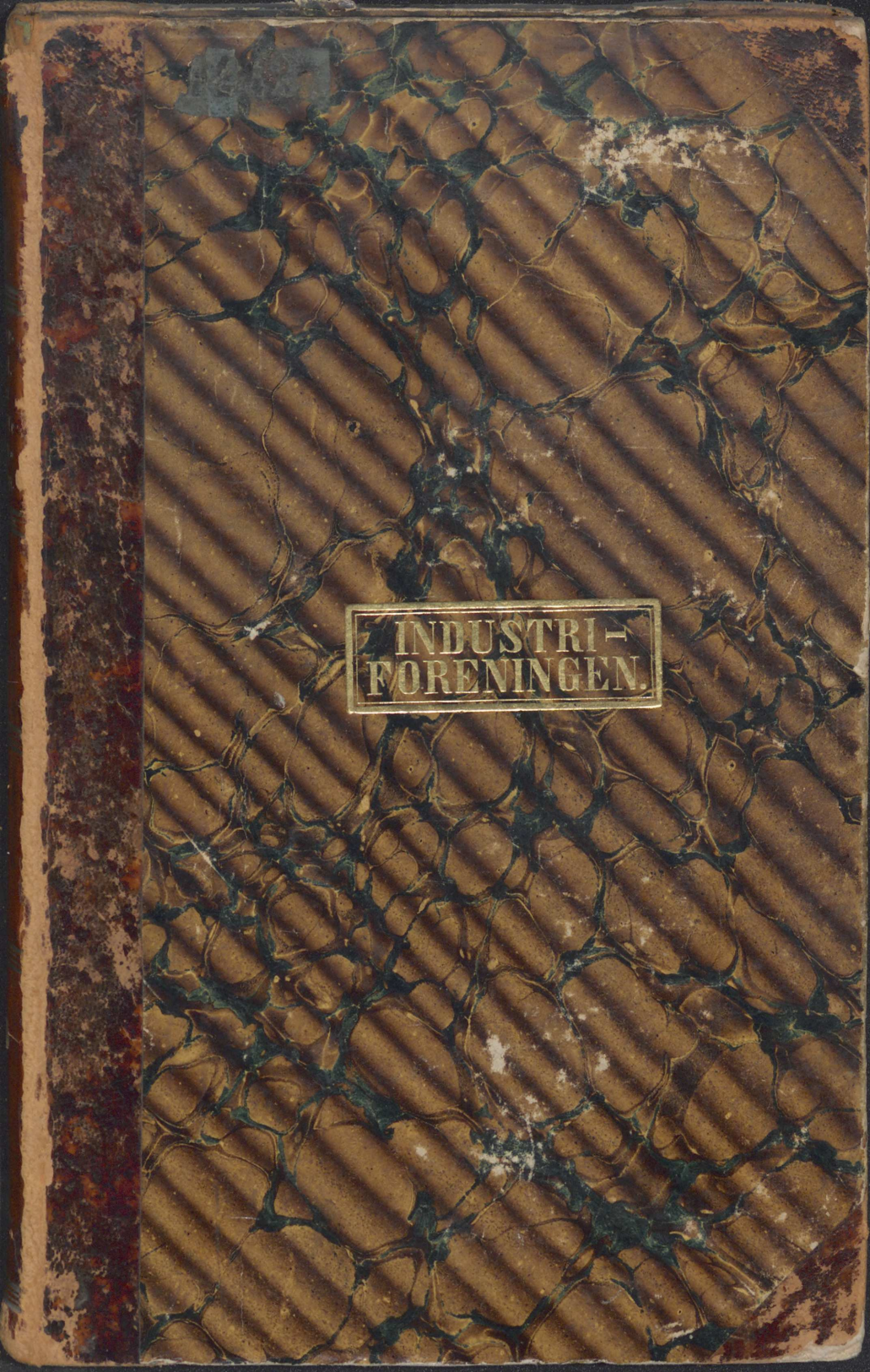
Denne fil er downloadet fra
Danmarks Tekniske Kulturarv
www.tekniskkulturarv.dk

Danmarks Tekniske Kulturarv drives af DTU Bibliotek og indeholder scannede bøger og fotografier fra bibliotekets historiske samling.

Rettigheder

Du kan læse mere om, hvordan du må bruge filen, på
www.tekniskkulturarv.dk/about

Er du i tvivl om brug af værker, bøger, fotografier og tekster fra siden, er du velkommen til at sende en mail til *tekniskkulturarv@dtu.dk*

The image shows the front cover of an old book. The cover is decorated with a marbled paper pattern, featuring large, irregular, brownish-gold shapes separated by dark green and black veins. The left edge of the cover is bound in a dark, worn material, possibly leather or cloth, which is heavily stained and discolored. In the center of the cover, there is a rectangular label with a gold border. The label contains the text "INDUSTRI-FORENINGEN." in a serif font, with "INDUSTRI-" on the top line and "FORENINGEN." on the bottom line. The text is in a dark color, possibly black or dark brown. The overall appearance of the book is aged and well-used.

INDUSTRI-
FORENINGEN.

631 m ϕ l gl

1864.

DET DANSKE LANDBRUG

OG

DETS FREMTID.

AF

E. MØLLER-HOLST.

DANMARKS TEKNISKE BIBLIOTEK

KJØBENHAVN.

Trykt hos J. H. Schultz.

1864.

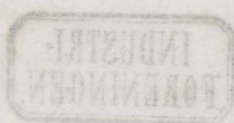
DET DANSKE LÆNDBRUG

OG

DETS FREMTID

AF

F. MØLLER-HØST

KØBENHAVN

1881

Forord.

Hvem Forfatteren er? Der gives her i Landet en meget talrig og hæderlig Arbejderklasse: Indsidderne paa Landet; til denne Klasse pleier Forf. med Glæde at regne sig, han deler i alt Væsentligt Vilkaar med den, han boer tilleie i en Landkommune, lever af Landvæsenet, men dyrker selv kun en lille Havelod, arbejder ogsaa nu og da paa Marken fra Morgen til Aften, han yder Skat efter „Formue og Leilighed“ og nyder alle dermed følgende borgerlige Rettigheder.

Forf. har i de mange Læreaar, hvori han tildels maatte leve af velvillig Hjælp, kun længtes efter den Tid, da han selv kunde optages blandt Skatteyderne, og nu da dette er skeet, om ogsaa efter en meget beskeden Maalestok, har han endnu kun det Ønske at kunne deltage i den frivillige Beskatning, hvortil der i denne for Landet og for saa mange Familier saare tunge Tid er saa overordentlig megen Opfordring.

Da derfor Indbydelsen udgik til ved frivillige Bidrag af Agerbrugets, Skovbrugets, Havebrugets og den landlige Industris Frembringelser at danne et Fond til Understøttelse for de Saarede og de Faldnes Efterladte, laae det nær for Forf. at spørge, om han da Intet kunde bidrage, der stod i Forbindelse med Landvæsenets Frembringelser.

Forsøget er hermed gjort, og Forf. har hertil følt sig saa meget mere opfordret, som han navnlig for Læserne af „Ugeskrift for Landmænd“ kunde ønske at give en samlet Fremstilling af sin Opfattelse af det danske Landbrug og dets Tarv. Disse Blade kunne derfor til en vis Grad betragtes som et Uddrag af Ugeskriftet, hvorom de hyppige Henvisninger vidne, og hvorfra ogsaa de optagne Tegninger ere laante.

Forf. har hermed ydet sit Bidrag efter bedste Evne, mangen sorgfuld Time er i Sommerens Løb anvendt derpaa, og kun Fortrøstningen til, at det danske Folk ikke vil opgive sig selv, hvormeget ogsaa Tiderne formærkes, og Forvisningen om, at Forpligtelsen til en forøget Anstrengelse af vore Evner og Kræfter voxer med Fædrelandets Nød, har gjort det muligt at fuldføre disse Blade i den knappe Tid, som kunde afsees hertil.

Frederiksberg Allee, Sept. 1864.

Indledning.

Paa en Tid, da Landets Fornødenheder ville stille forøgede Krav til Landvæsenet, er det en naturlig Tanke at fremsætte det Spørgsmaal til Besvarelse: ved hvilke Midler vil Agerbruget kunne tilveiebringe et større Udbytte til Dækning af de større Udgifter.

En virkelig tilfredsstillende Besvarelse af dette Spørgsmaal frembyder selvfølgelig de allerstørste Vanskeligheder. Thi det er ikke givet Nogen at kunne sige til Jordbrugeren: „Gaa hen og gjør saa eller saa, og Du vil da strax see Dit Arbeide lønnet med en kjendelig større Ren-Indtægt“, og denne er det jo, hvorpaa det i dette Tilfælde dog kommer an. Overhovedet ere de Fordringer, der med Billighed kunne stilles til Jordbrugeren, eller som denne tør stille til sig selv, overordentlig forskjellige. Det er ikke alene Gaardenes Størrelse og Jordernes Beskaffenhed, der i en væsentlig Grad bestemme hvorledes disse maae benyttes. Men selv hvor disse

Forhold i Hovedsagen ere ens, komme andre meget væsentlige Omstændigheder til, som ikke ustraffet kunne lades ude af Betragtning. Hvad der passer for den Rige, passer ikke paa samme Maade for den Fattige; hvad der lykkes for den begavede og virksomme Landmand, vil maaskee mislykkes for den mindre Begavede eller mindre Virksomme; hvad der er simpel Klogskab for den Ene, kan være Ubesindighed i den Andens Haand; hvad der er muligt og hensigtsmæssigt i den ene Egn, kan være umuligt eller taabeligt i den anden og saa fremdeles.

Den velvillige Læser vil derfor heller ikke i efterstaaende Blade finde en saadan Veiledning, hvorefter han, saa at sige paa Forfatterens Ansvar, kan indrette sit Agerbrug, han vil kun finde nogle Betragtninger til Overveielse, støttede paa den Erfaring, som Forf. har havt Leilighed til at samle, og deres væsentligste Nytte ville de stifte, naar de foranledige Jordbrugeren til at tage under fornyet Overveielse, i hvilke Retninger han bedst og sikkert samler sine Kræfter til sit Jordbrugs Forbedring, thi kun efter egen Opfattelse og Overbevisning kan og skal den Enkelte indrette sin Virksomhed.

Ungdommens Uddannelse i Landbruget.

Jeg har engang hørt en praktisk Landmand med megen Sikkerhed udvikle sin Fremgangsmaade med at oplære unge Landmænd, hvoraf han altid havde Adskillige. Det første Aar skulde de age Møg, det andet Aar maatte de sprede Møg, og det tredie Aar bryde Møg. De unge Landmænd maatte altsaa gjennemgaae en treaarig Læretid, forat uddannes til praktiske Landmænd i dette Ords ordinaire Betydning, og der var unegtelig noget praktisk heri, til enhver Tid at tage saa megen Nytte af Ynglingen, som man kunde erholde efter dennes legemlige Kræfter og da overlade til Forsynet og Forholdene hele den vordende Jordbrugers aandelige Udvikling. Og at Maalet virkelig ad denne Vei kunde naaes, derom kan mangen brav Mand og flink Landmand bære Vidnesbyrd, der selv ikke har været bedre vant. Men heraf følger ikke, at denne Uddannelse fremdeles er god eller ikke kan afløses af en bedre. Man forespørge sig hos disse hæderlige Mænd, der gjennem legemligt Slid og uden synderlige Skolekundskaber have kæmpet sig frem til lykkelige Jordbrugere og til kundskabsrige Mænd i deres Fag, og man vil let erfare, at de ikke tør anbefale den samme Uddannelsesmaade for den opvoxende Ungdom. De samme Mænd ville, naar de selv have Sønner, hvoraf de vente sig med Tiden virkelig praktiske Landmænd, for ingen Pris lade dem opvoxte ved Ploven eller paa Møddingen. Man maa endog ofte nok undres over den korte Tid, hvori de lade Sønnerne erhverve sig deres praktiske Uddannelse, naar de ikke heri behøve at lade sig bestemme af økonomiske

Hensyn. Men jeg veed meget vel, at ingenlunde Alle ville anbefale denne Fremgangsmaade, og Mange ville endnu ikke vide af anden Uddannelse for den unge Landmand end den rent praktiske. Man hører ofte nok Vægten lagt paa den praktiske Erfaring som den, hvorpaa det dog tilsidst kommer an. Herom kunne Alle være enige; men Spørgsmaalet bliver, ad hvilken Vei denne fuldstændigst og sikkert naaes. Det maa heller ikke oversees, at Fordringerne til den praktiske Uddannelse ere stegne; men det er ikke Praktikerne af den gamle Skole, ikke de ivrige Forsvarere af den rent praktiske Uddannelse, der stille de største Fordringer til den vordende Jordbrugers Uddannelse. Efter gammel Skik bestod den praktiske Oplærelse for den vordende Grundeier eller Forpagter jo egentlig kun i at gjøre Gaard- og Markarbeidet netop ligesaa godt som en flink Avlskarl, og man lagde megen Vægt herpaa som Middel til at hævde sin Anseelse blandt Tyendet og for selv at kunne vejlede den ubehjælsomme eller uagtsomme Karl. Men dette er endnu kun en ringe Del af det Forraad af praktisk Kundskab, hvortil enhver Jordbruger trænger; han er endda aldeles afhængig af enhver Haandværker, som er hans Mester i Forarbeidelsen af de simpleste Gjenstande, han møder ved denne Forberedelse ikke ved Udgangen af sine Læreaar med et udviklet Kjendskab til Husdyrene og deres Behandling eller til Forædlingen af deres Producter, og han staaer ikke sjelden hjælpeles ligeover for nye Forbedringer eller andre Fordringer til Afgivelse fra gammel Sædvane, hvis Betydning og praktiske Anvendelighed han ikke seer sig istand til at bedømme og derfor fristes til at møde med fagmæssig Uvillie.

Naar Alt kommer til Alt, saa er den boglige Kundskab og øvrige Udvikling udover det, der kan erhverves ved Deltagelse i de sædvanlige Markarbeider, netop det vigtigste Hjælpemiddel til at erhverve sig en grundig praktisk Kundskab, saavist som dette tjener til at skærpe Tænkningen og danner Grundlaget for den praktiske Erfaring, og det er Velsignelsen ved Udviklingen af de aandelige Evner for den Unge, at

Hans Lærelyst forøges, hans Interesser forædles og udvides, saaat han senere baade føler Lyst og Evne til at beskæftige sig med de mange forskelligartede Grene af Agerbruget, at bringe dem under sin Ledelse til et høiere Udviklingstrin, og at han endda finder Tid til at beskæftige sig med andre Sysler, der maaskee mere komme hans Medborgere end hans egen Lomme tilgode.

Naar vi saaledes gaae ud fra, at Erhvervelse af Kundskab er den vigtigste Støtte for Jordbrugeren og for Jordbruget, at „Kundskab er Magt“, som man har udtrykt det, saa bliver det næste Spørgsmaal, ad hvilken Vei og i hvilken Retning denne Kundskab da fortrinsvis skal søges, forat gjøre Jordbrugeren duelig til sin Gjerning. Det maa nu indrømmes, at Uligheden i Kaar og den ulige Begavelse eller de forskellige Tilboieligheder hos den opvoxende Ungdom allerede gjøre det umuligt at sætte bestemte Grændser for det rette Kundskabsforraad. Men Maalet er det samme, om end Midlerne kunne og maae være forskellige.

Jeg har engang hørt udtale af en praktisk Landmand den Formodning, at Landmanden vistnok burde være i Besiddelse af chemisk Kundskab, for selv at kunne foretage Analyser af sin Jord, og det var hans Mening, at han derved vilde kunne aflukke sine Jorder et rigere Udbytte, naar han kunde indrette sit Jordbrug i Overensstemmelse med den saaledes erhvervede Kundskab. Dette er vistnok en Vildfarelse; men man kunde maaskee ønske, at ret Mange delte denne Vildfarelse og søgte at skaffe sig de fornødne chemiske Kundskaber; thi det turde dog hænde, at det vilde gaae hermed, som det gik med Sønnen, der af sin døende Fader fik det Paalæg at grave efter en Skat, denne havde nedlagt etsteds paa sin Jord: den fandtes rigtignok ikke, men Jordens grundige Bearbejdning lønnede ham rigeligt Umagen.

Jeg tænker naturligvis paa den praktiske Landmand, den Mand, der skal leve af sit Jordbrug. Han vilde ikke af praktiske Hensyn kunne indrette sig et ikke ganske billigt Laboratorium med alt Tilbehør, for at foretage omfattende Under-

søgelser, som han kunde faae udført langt lettere for sine Penge. Forberedelserne og den idelige Pasning vilde optage altfor megen Tid for den, der ikke udelukkende kan hengive sig til videnskabelige Sysler, eller for hvem disse Arbeider ikke ere den daglige Gjerning. Hertil kommer, at den chemiske Videnskab, hvor overordentlig vigtige Oplysninger den end har givet den praktiske Jordbruger til Forstaaelse af hans Gjerning, dog ikke i den Grad endnu kan yde ham en praktisk Veiledning, at han i nogen væsentlig Grad vilde kunne indrette sin Drift efter endog ret talrige Jordundersøgelser og andre særlige chemiske Bestemmelser udover den Veiledning, som vore almindelige chemiske Kundskaber afgive i Forbindelse med vor praktiske Erfaring. Landmandens Opgave er det meget mere at forstaae og benytte de Opdagelser, der gjøres af den chemiske Videnskabs Dyrkere. Det vilde med andre Ord være baade urimeligt og umuligt at vente, at Jordbruget skulde gaae over i Videnskabsmænds Hænder; dertil er den videnskabelige Sands ikke almindelig nok tilstede blandt Befolkningen, og den videnskabelige Dannelselse erhverves ikke uden en lang og omhyggelig Forberedelse, som man endnu er langt fra at kunne offre paa Mængden af den opvoxende Ungdom. Men Agerbruget er selv for Tiden langt fra at være saa forædlet og udviklet, at det altsammen kan behandles paa en videnskabelig Maade, og det kan neppe betvivles, at den rent videnskabelige Dannelselse, hvor megen Nytte den ogsaa i det Enkelte kunde gjøre Landvæsenet, i det Hele ikke vilde kunne gjøre Agerbruget mere indbringende i Øieblikket, end den egentlige Landmandspraxis, og denne Uddannelse kan altsaa heller ikke være Hoved-Opgaven for den praktiske Landmand.

En vigtig Leilighed til Fagdannelselse yde de forskjellige Agerdyrkningsskoler for de mindre saavel som for de større Jordbrugere, hvoraf man i de sidste 25 Aar har indrettet adskillige heri Landet; disse have ogsaa i Reglen havt en anseelig Tilgang, og deres Tal vil kun voxe med Aarene. Det er i denne Henseende et stort Gode, at vi have Skoler, der ere indrettede efter forskjellige Planer, ligefra den rigt udsty-

rede Landbohøjskole ved Kjøbenhavn, der skulde muliggjøre en mere videnskabelig Fagdannelse her i Landet og bl. A. lette Uddannelsen af nyttige Lærere ved Landets Agerbrugsskoler, — til de smaa Vinterskoler, der bestyres af dygtige Skolelærere og søges af Sognets eller den nærmeste Omegns Ungdom. Men selv denne Ulighed i Skolernes Plan, idet snart den saakaldte praktiske Uddannelse, Oplærelse i Arbeidets Udførelse, snart den mere theoretiske, navnlig naturvidenskabelige, Undervisning er overveiende, viser, at der ikke kan foreskrives faste Regler for den rette Landmands-Uddannelse. Det er en Nødvendighed for Skolerne, at de maae sætte sig bestemte Grændser, de maae bestemme disse eller hine Undervisningsgjenstande og Omfanget, hvori de skulle meddeles, saaledes som det kan antages at passe for Flertallet af den Klasse af Jordbrugere, for hvilken Skolen er oprettet. Og dog vil det maaskee være godt, om Skolerne til en vis Grad ikke sætte sig altfor faste Grændser, at der f. Ex. indenfor beslægtede Fag, som de naturvidenskabelige, anvendes et større Timetal til Undervisning i en eller anden enkelt Gren, med Tilsidesættelse af andre, alt efter Lærernes særlige Fagdannelse, da Undervisningen utvivlsomt herved vil vinde i Liv og Udbytte for de Skolesøgende.

Det gjælder overhovedet for Ynglingen meget mere om at lære nogle Ting grundigt end at skaffe sig en overfladisk og navnlig ufuldstændig Kundskab i mange Retninger, da kun den vel forstaaede Kundskab kan ventes at ville give Udbytte for Livet. Det er heller ikke Kundskabernes Omfang, hvorpaa det kommer an for det praktiske Liv; deres bedste Udbytte yde de vistnok, navnlig for den opvoxende Ungdom, som Middel til at udvikle deres aandelige Evner, altsaa som Uddannelsesmiddel i Almindelighed, og de staae ikke i umiddelbar Forbindelse med den praktiske Dygtighed. Derfor kan det i mange Tilfælde være heldigt for den Unge at søge sin Kundskab ad en rent praktisk Vei, medens den tvungne Læsning, naar den af den Unge føles som en Byrde, kun er en kostbar og usikker Vei. Saadanne Ynglinge have som oftest, naar de opvoxe paa Landet, desto større Sands for at omgaaes Heste

eller at arbeide i Huggerhuset, og det vil da i Reglen kun forøge deres Lærelyst, naar de lære tilgavns at omgaaes Heste, lære at ride og kjøre, at pleie og saa at sige forædle de Dyr, som de have under Hænder, eller naar de lære at forarbeide nyttige Gjenstande, helst saadanne som de selv kunne lære at bruge. Deres Arbeide vil da yde dem den naturlige Glæde, som følger med at foretage noget Nyttigt, og medens deres Tænkeevne herved udvikles, vil deres Lærelyst efterhaanden udvides til flere og flere Gjenstande. Har Ynglingen Sands for at gjøre Bekjendtskab med den ham omgivende Natur, at kjende den rige Plante- eller Dyreverden, som omgiver os, saa maa man kun ønske for ham, at hans Lærelyst i denne Retning kan blive tilfredsstillet, og man behøver ikke ængstelig at spørge om den bestemte Nytte af disse Sysler. Megen Kundskab af denne Art kan under gunstige Forhold indsamles i den Unges Fritid uden at optage Tiden fra det regelmæssige Arbeide, der med fornødent Hensyn til Vedkommendes Kræfter og Alder er saa velgjørende for den Umyndige, og som Ingen selv i den modnere Alder tør unddrage sig.

Min Tanke er altsaa, at vi skulle see at skaffe den vorde-
 nende Jordbruger en saa omfattende Uddannelse, som passer med hans Evner og øvrige Forhold, men at en grundig Uddannelse i enkelte Retninger er langt at foretrække for en overfladisk i mange Retninger, at boglig Uddannelse er meget ønskelig for dem, der føle Kald hertil, men at en flersidig praktisk Uddannelse i mange Tilfælde ligesaa sikkert fører til Maalet, da det for Ynglingen mere kommer an paa, at hans Evner udvikles, end paa Kundskabernes Omfang, og at han lærer at stille Fordringer til sig selv og at søge sin Glæde i sit Arbeide.

Et frugtbart Middel til Erhvervelse af Kundskab, og som vil tiltale Enhver, der ikke er aldeles sløv eller uskikket til at lære, er Reiser eller Ophold paa kortere eller længere Tid i forskellige Egne eller Lande. Dette Uddannelsesmiddel er ogsaa flittig bleven benyttet her i Landet og har i lang Tid funden en rig Understøttelse af det kgl. Landhusholdningssel-

skab saavel som fra det Classenske Fideicommis og Indenrigsministeriet, der have gjort det muligt for Mange, der beskæftige sig med Landvæsenet, at blive bekendt med andre Egnes og Landes Agerdykningsforhold. I det Mindre benyttes dette Uddannelsesmiddel ogsaa ganske sædvanlig af alle de større Jordbrugere, der gjerne saavel i Læreaarene som senere have opholdt sig i forskellige Egne af Landet, hvorimod de mindre Jordbrugere sædvanlig i altfor høi Grad blive i Hjemmet eller fjerne sig derfra saa lidet som muligt. Det maa vistnok ansees for en særdeles gavnlig Foranstaltning, der i en lang Aarrække har været truffen fra Landhusholdningsselskabets Side, at flinke Bønderkarle fik Leilighed til at opholde sig paa gode Avlsgaarde i forskellige Egne af Landet, sædvanlig med et Aars Ophold paa Stedet i 3 paafølgende Aar; men det er dog sandsynligt, at dette Uddannelsesmiddel ved Landmændenes egen Omsorg kunde gives en endnu mere udstrakt Anvendelse. Forskjellige Forslag ere ogsaa i de senere Aar gjorte for at lette Opholdet paa forskellige Gaarde og i forskellige Egne for de unge Landmænd, hvorved maa forstaaes de velhavende unge Mænd, der, efter at have endt deres egentlige Læreaar, ønske paa en ikke altfor flygtig Maade at see sig om i andre Egne, inden de selv træde ind i en praktisk Virksomhed. Denne Sag har i flere Aar været drøftet fra forskellige Sider, og en Forhandling, som herom førtes i „Ugeskrift for Landmænd“ ifjor, endte med et Forslag af Udgiveren, som til enhver Tid maatte kunne benyttes. Det bestod i, at saadanne Mænd, der for nogen Tid vilde aabne deres Hus for en eller flere unge Landmænd, skulde opgive deres Navn og Adresse til Optagelse under en særskilt Rubrik i Ugeskriftet, hvorefter da de Unge, der ønskede at benytte Vedkommendes Gjæstfrihed, vilde kunne henvende sig til den eller dem, hos hvem de ønskede at tage Ophold. Dette Forslag har, saa vidt jeg skjønner, det Fortrin fremfor de øvrige, som dengang fremkom, at det frembyder den korteste og sikreste Vei med færrest Forpligtelser paa alle Sider, og at det vilde kunne gives den størst mulige Udstrækning, og det skal derfor være mig kjært, om det maatte

finde Anvendelse, naar rolige Tider atter indtræde i Landet. Der vilde saaledes Intet være til Hinder for, at de forskjellige Klasser af Jordbrugere, fra de største til de mindste kunde melde sig jevnside, og de Unge vilde ved at kjende Navnene paa de Pladsgivende med største Sikkerhed kunne henvende sig netop til dem, til hvem de havde Tillid, eller som passede for deres Stilling, medens de Pladsgivende vilde kunne gjøre deres Valg ganske efter eget Behag blandt de Søgende uden at være afhængige af en Commission, som der var Tale om at danne, der havde at mægle mellem begge Parter. Det maatte ogsaa have ulige mere Interesse, at see Navnene paa de Pladsgivende og være ulige behageligere for disse at navngive sig, end det var for de Pladssøgende at melde sig til Ugeskriftet, som det ogsaa var foreslaet. Man erindre, at Talen her nærmest er om de velhavende unge Mænd, som ikke ere vante til at søge Begunstigelser, men som vel kunne modtage velvillig Gjæstfrihed, der maaskee umiddelbart kan gjengjældes i deres eget Hjem, eller som de selv i alt Fald om faa Aar kunde have Leilighed til at yde Andre.

Naar Talen er om Avlsbrugets Forbedring paa de mindre Gaarde, hører man ofte fremhævet den Hindring, som ligger i, at Husmødrene endnu vanskeligere og langsommere, end Mændene, tilegne sig de Færdigheder og Kundskaber, der udfordres til paa rette Maade at benytte en stor Del af Agerbrugets Frembringelser, hvis Forædling er hine overdraget. Dette gjælder navnlig om den vigtige Tilberedning af Smør og Ost, foruden meget Andet, der hører til en god Husholdning. For at raade Bod derpaa, har man i nogle Landboforeninger begyndt at aabne Plads for unge Bønderdøttre i Egnens bedre Mælkerier, og dette Exempel vil forhaabentlig i den nærmeste Fremtid finde en udstrakt Efterligning. Allerede i længere Tid har det Classenske Fideicommis, som i saa mange Henseender virker for Landbrugets Opkomst, indrettet en Skole paa Bjerregaard paa Falster, hvor et begrændset Antal unge Piger af Bondestanden kunne faae en omhyggelig Veiledning og Uddannelse i Landhusholdningen. Denne Skole kan derfor ikke

noksom anbefales til de mindre Jordbrugeres Opmærksomhed. Men det følger af sig selv, at Skoler af denne Art kun kunne øve en meget begrændset Indflydelse, i alt Fald en forholdsvist langsom. De unge Bønderdøttre ville efter en større Maalestok kunne modtage Belæring og Veiledning udover det, som Hjemmet kan yde dem, ved at tage Tjeneste enten hos de dygtigere Husmødre af Bondestanden eller i Præstegaarde eller paa større Gaarde, naar blot Forældrene vilde sætte fornøden Pris paa dette Uddannelsesmiddel for deres Døttre. Man skulde synes, at Erfaringen i denne Henseende kunde være tilstrækkelig opmuntrende, da man dog vel i Reglen vil finde, at Husmødrene i de Gaarde, hvor man finder den ønskelige Orden og gode Bestyrelse, have tilbragt nogle Aar udenfor Hjemmet, selv om dette har været i rent tjenende Forhold og uden det særlige Hensyn til deres Uddannelse til gode Husmødre.

Agerdyrkningselskaber og Agerdyrkningsudstillinger.

Livet er en Skole, og Skolelivet hører saaledes paa en Maade aldrig op. Det var heller ikke godt, om Jordbrugeren, naar han havde begyndt en selvstændig Virksomhed, hermed havde afsluttet sin Udvikling. Dette er heldigvis ogsaa sjældent Tilfældet, hos Mange vaagner først med den frie Stilling og selvstændige Virksomhed en hidtil ukjendt Trang til Kundskab, og Mange blive ikke trætte af at lære endnu paa deres gamle Dage. En skøn Leilighed til at samle Erfaring har da

enhver Jordbruger ved sit daglige Arbeide, kun er denne Leilighed ingenlunde saa let at benytte, som det ved en løselig Betragtning kunde synes, og at Erfaringen ikke er en lang Virksomheds faste Ledsager, herom vidner den store Forskjel, der ofte tillægges de ældre Mænds Fagkundskab som Landmænd.

Hvad Agerdyrkningsskolerne ere for den unge Alder, det er Landboforeningerne med deres Dyrskuere og øvrige Udstillinger for den modnere Alder. Ved Udstillingerne faaer Jordbrugeren Leilighed til at see og lære at kjende de bedste Frembringelser i enhver Retning, han bliver istand til at danne sig en paa egen Undersøgelse grundet Mening om, i hvilket Forhold hans egne Frembringelser foruden hans Besætning og Rødskeer staae til Andres, og hvorvidt de svare til rimelige Fordringer. Det er Udstillingernes overordentlig store Nytte, at de paa den anskueligste Maade belære den store Mængde om de Fremskridt og Forbedringer, som altid først fremkaldes af Fagmænd, der fortrinsvis have deres Opmærksomhed henvendt paa en enkelt Gren af Agerbruget, det være sig nu som Opdrætter af en eller anden Husdyrrace, eller som Forædler af nyttige Culturplanter eller som Forarbejder af de forskjellige Agerdyrkningsredskaber. Det er derfor ikke Tilfældets Værk eller et Lune af en forbigaaende Tids Mode eller Smag, naar Agerdyrkningsudstillingerne stadigt tiltage i Talrighed og i Omfang. De ere, som enhver anden Frugt af Cultur og Civilisation, bleven en Nødvendighed, samtidig med at de blive mulige. Det store Gode herved er, at enhver Forbedring, den være stor eller lille, der yndes paa den Enkeltes Haand, ad denne Vei strax bliver Almenhedens Eiendom; heri ligger ogsaa en stor Spore for dem, der ere saa heldige at kunne gaae foran paa Forbedringernes Vei, da disses Værd forøges i en uberegnelig Grad ved at mangfoldiggjøres, og ikke mindre vigtigt er det, at enhver Forbedring, som en Mand selv indfører og høster Nytte af, giver ham forøget Styrke og forøget Lyst og Erfaring til at indføre nye Forbedringer i sit Agerbrug.

Den, der har besøgt England, vil have bemærket, at der neppe er et Ord, der i den Grad ligger paa den engelske

Jordbrugers Læber, som Ordet Forbedring; idelig hører man ham sige, at det eller det „vilde være en stor Forbedring.“ Det var ønskeligt, om dette Ord ogsaa maatte komme noget mere i de danske Jordbrugeres Mund, det vilde være et godt Tegn og ufeilbarlig bære gode Frugter. En Forbedring vilde det til en Begyndelse være, om de mindre Jordbrugere i større Grad end hidtil benyttede de allerede bestaaende Landboforeninger og Dyrskuer eller dannede nye mindre Kredse ved Siden af de større, om de oprettede Læseforeninger, som Sognebogsamlinger eller i anden Form, hvor saadanne mangle, om de dannede mindre Actieforeninger til Indkjøb af Tyre eller andre Dyr til Avl, som ikke kunne holdes i hver Gaard, og som ved at indkjøbes efter Samraad af dertil udsete Mænd vilde give Anledning til et Udvalg af gode Tillægsdyr, hvor Tilfældet nu har indsat maaskee helt usle og forkastelige Dyr. Saadanne Foretagender kunne sædvanlig uden Vanskelighed gennemføres overalt og uden nogen Penge-Opoffrelse; de vilde endog som oftest vise sig over Forventning lønnende. Men ogsaa Landboforeningerne kunne virke i denne Retning, hvorpaa der heller ikke mangler meget folgeværdige Exempler, dog nærmest i Mælkeri-Egnene med Indkjøb af Anglertyre, der sættes i Kost omkring i Sognene. Ligeledes findes ikke sjelden Actieforeninger for Hingste, medens dette er sjældnere for de andre Husdyrs Vedkommende. Velgjørende vilde det ogsaa være, om Privatmænd, der ere i Besiddelse af gode Handyr kun vilde udleie disse til Avl for en passende høi Pris, hvorved der sikkres baade disse Dyr og deres Afkom en desto omhyggeligere Pleie og Opmærksomhed, hvorimod det er lige-saa taabeligt som barbarisk, naar man betroer Forplantningen til unge, slette og slet holdte Dyr, der kun have det Fortrin, at der stikker den mindst mulige Capital i dem. Hvor det endnu er Tilfældet, at der findes Bytyre eller Byorner, der ere indkjøbte ved Licitation for den lavest mulige Pris, og som sultefødes paa Omgang omkring i Gaardene, der er mildest talt en vid Plads for Forbedring.

Enhver Jordbruger maa have et Maal at stræbe efter,

og dette Maal maa gaae ud paa Forbedring af det Jordbrug med alt Tilbehør, han har ihænde. Har han ikke dette Maal, saa kan han være vis paa, at det heller ikke forbedres under hans Hænder, men at det tværtimod forringes, og at han selv ingen Fremgang gjør, hverken i den ene eller den anden Retning. Jordbrugeren maa til enhver Tid gjøre sig klart, hvilke Formaal han fortrinsvis skal forfølge, han skal vel betænke og overveie, hvilke Forbedringer der for Tiden love ham det største Udbytte. Den praktiske Landmand er heldigvis, hvad man kalder konservativ, han er ikke tilbeielig til at gjøre Forandringer, og dette er forsaavidt godt, som Jordbruget i Reglen kun er skikket til langsom Fremgang, og gjennemgribende pludselige Forandringer ville i Reglen kun give et magert Udbytte, naar de ikke staae i desto nøiere Forbindelse med alle stedfindende Forhold. I denne Henseende afgive Landmandsmøderne, de mindre med de større, den bedste Veiledning for Jordbrugeren som Middel til at klare for sig, i hvilket Forhold en paatænkt Forandring staaer til en Gaards øvrige Jordbrug, han hører her Andres Erfaringer og seer Sagen belyst fra flere Sider, han kan selv deltage i Forhandlingen, og idet han belyser Sagen fra sit Synspunct, kan han netop derved prøve, hvorvidt hans Opfattelse er rigtig og vel overveiet. Landbrugs-Tidsskrifterne kunne ikke indeholde en sammenhængende Ledetraad for Jordbrugere; en meget vigtig og fortjenstlig Op-gave for dem er at samle Kundskab om Agerbrugets Fortid eller beskrive det factiske Jordbrug. Kundskab derom er et næsten uundværligt Materiale til Veiledning og Belæring i mangfoldige Retninger, hvor Talen er om hvad der kan og maa gøres i Fremtiden. Men Landbrugs-Tidenderne ville naturligen beskæftige sig med Meddelelser om de nye Methoder, der ere bragte i Anvendelse saavel i Indlandet som i Udlandet, og hermed kan da den praktiske Landmand blive bekjendt hjemme i sin Stue. Disse nye Methoder, jeg tør ikke kalde dem Forbedringer, thi dette er meget langt fra at være Tilfældet med Alt hvad der er Nyt og navnlig ikke, naar Talen er om at overføre dem paa andre Forhold end dem, under hvilke

de ere fremkomne, de kunne derfor meget vel fortjene Landmændenes Opmærksomhed; og kun Uforstandigheden slaaer alt det Nye i Hartkorn under Begrebet „upraktisk“. Men for den, der ikke er i Besiddelse af en desto omhyggeligere landøkonomisk Uddannelse, kan der ved flittig Læsning navnlig af Landbrugs-Tidsskrifter maaskee nok oprulles et noget broget Billed, hvoraf det er ham vanskeligt at skjelne mellem det Vigtige og det Uvigtige, mellem det, der foreløbig kun kan tjene ham til Udvidelse af hans Kundskab om Landvæsensforholdene paa et eller andet Sted, og det, som fortjener nærmere Undersøgelse, fordi det synes at passe ind i hans egne Forhold og egne Planer. Her er mundtlig Udveksling af forskellige Anskuelser i Landbomøderne gavnlig til at modne den Enkeltes Dømmekraft. Saa kommer den store Ulighed i de personlige og pecuniaire Forhold. Det vilde see i høi Grad ynkeligt ud for et Land, dersom dets Jordbrugere Alle tilhobe vare i den Grad „praktiske“, at der ingen fandtes blandt dem, som vilde prøve de nye Methoder selv med Fare for Tab. Men dette er de Riges Kald, om man vil, deres Pligt og deres Ret. Lykkes Forsøgene, saa høste de selv først Fordelen deraf og nyde Æren derfor, og mislykkes de, saa fortjene de ligefuldt al Paaskjønnelse for deres Beredvillighed til at prøve det Nye. Det er en Selvfølge, at det heller ikke kan være den rige Landmands Sag at prøve alt Nyt, den fornuftige Rigmand prøver kun det, hvortil han knytter Haabet om et godt Udfald. Vel kunne Forsøg, der anstilles uden alt Hensyn til Udbytte, kun for Sagens egen Skyld, foretages med Forstand i rent videnskabelige Øiemed og kunne saaledes ogsaa middelbart komme Praxis tilgode; men deres videnskabelige Charakter maa da staae klart fra Begyndelsen af, og de maae ikke sammenblandes med hvad der er passende Opgaver for den tilstrækkelig kundskabsrige og bemidlede Landmand. Til videnskabelige Forsøg hører det, naar man indgiver sunde Dyr bestemte skadelige Stoffer eller Indvoldsormes Æg, forat erfare Virkningen deraf, eller naar man fortsætter et udpinende Sædskifte indtil Jordens fuldstændige Ufrugtbarhed, forat forfølge

et nyt Sædskifte forfra. Heist uvidenskabelige Forsøg i lignende Retninger anstilles derimod nu og da af Praktikere, naar de vedblive at lade deres Kreaturer græsse paa usunde Græsgange og roligt tage Tabene deraf istedetfor at undersøge og fjerne Aarsagerne til de fremkomne Sygdomme; eller de sorgløst vedblive med en Sædfølge, som tilstrækkelig har viist sin Uholdbarhed, men som man ikke destomindre mangler Evne eller Villie til at forandre.

Særegne Foranstaltninger til Landvæsenets Fremme.

Kundskab er Magt; men Kundskab er tillige den Magt, som vanskeligst og nødigst erhverves. Guld kan erhverves og har en naturlig Tilløkkelse for Mange, som derimod ikke vilde kunne bekvemme sig til den mere møisommelige Indsamling af Kundskab, der ikke paa samme Maade tilfredsstiller de menneskelige Tilbøieligheder, og hvis Værd for Livet egentlig først ret erkjendes af dem, der have nydt Fordelen af en omhyggeligere Udvikling. Udbredelsen af Kundskab er derfor i næsten alle Lande Gjenstand for Statsmagtens Omsorg, og Ingen kunde falde paa at paastaae, at Landmandens Gjærning er saa let eller saa lidet vigtig, at den ikke fuldt saa vel som nogen anden Erhvervskilde skulde fortjene al Understøttelse i denne Retning. Der er ganske vist i adskillige andre Lande gjort Mere og meget Mere fra Statsstyrelsens Side for Jordbrugerens Udvikling end her i Landet; men det er en Selvfølge, at Statsstyrelsens Mellemskomst kun er nødvendig og nyttig i samme

Grad, som Befolkningen ikke selv føler Trang eller Evne til at varetage sine egne Interesser.

Den svenske og norske Regering har i Statens Tjeneste et ikke ringe Antal Agronomer, hvorved forstaaes Mænd med landøkonomisk saavel praktisk som videnskabelig Uddannelse. Til disse Stillinger vælges Mænd med særlig Fagkundskab i en eller anden Gren af Landbruget, og de stilles saaledes til Landmændenes Raadighed, at de kunne benyttes af dem mod en ringe Godtgjørelse, eftersom de ønske Raad og Veiledning i den ene eller den anden Retning. I andre Lande, saaledes i Frankrig, er der ansat Landbrugs-Inspecteurer, som imidlertid nærmest ere Regeringens Veiledere og Repræsentanter i mange Landbrugsanliggender, som Ordningen af Dyrskuer o. s. v. Der gives imidlertid ogsaa trindt om i Landet forskellige Læreposter, saavel i Landbrugsfagene som i de naturvidenskabelige Fag, og disse Mænd udvide ofte deres Virksomhed ved at reise om og holde Forelæsninger i Landbrugskredse.

Vi ere berettigede til at spørge, om der i denne eller lignende Retninger hos os er gjort og gjøres Alt, hvad der med Nytte kunde gjøres til Jordbrugets Udvikling, eller om der ikke kunde paavises andre Midler, der havde Udsigt til at blive frugtbringende for Agerbruget.

Erfaring viser tilstrækkeligt, at de danske Jordbrugere ingenlunde mangle Sands for at varetage deres egne Anliggender, de danne selv Agerdyrkningssselskaber, foranstalte Dyrskuer og andre Udstillinger og oprette ved mere eller mindre forenede Kræfter, selv fra de mindre Jordbrugeres Side, Læreanstalter for den opvoxende Ungdom, og Statens Mellemkomst eller Bistand træder her sædvanlig kun til som et vistnok velkomment, men ingenlunde afgjørende Hjælpe middel. Dette er maaskee den lyseste Side ved det danske Jordbrugs Udvikling, der borger for en stadigt stigende Fremgang, idet Kræfterne til at gaae frem i denne Retning næsten med Nødvendighed maae voxe med Aarene. Landmændene lære selv alt mere og mere at sætte Pris paa Fagkundskaben, de laane villigt Øre

til denne og knytte den beredvillig til Jordbruget, hvor Leilighed tilbyder sig.

Jeg er derfor tilbøielig til at antage, at unge Mænd med tilstrækkelig Begavelse og fornøden Fordannelse trygt kunne erhverve sig de fornødne Fagkundskaber, de ville vanskelig, naar deres Uddannelse ikke har været altfor ensidig, komme til at staae ledige paa Torvet. Den Tid vil neppe engang være fjern, da Folk med fornødne Kundskaber selv i de mere videnskabelige Fag kunne tilbyde Landmændene deres Tjeneste i en eller flere Retninger, og at Landmændene paa deres Side ville see deres Regning ved at benytte en saadan Hjælp. Hvormange Landmænd vilde ikke med Glæde kunne benytte en Fagmand, som det nu allerede skeer ved tekniske Arbejder, som Rørlægning og Engvanding eller ved Bygningsarbejder eller Anlæg af Haver, — til sin Veiledning i nogle Dage eller Uger! Hvor mange Kundskaber vilde ikke den praktiske Landmand med Glæde og Nytte kunne samle sig, naar han kunde benytte en saadan privat Lærer paa den for ham beleilige Tid, enten eengang for alle eller maaskee flere Aar i Træk, forat styrke og udvide de alt indsamlede Kundskaber, paa hvilke Landmanden ofte nok først ret lærer at sætte Pris, naar han selv faaer Brug for dem. Jeg tænker mig saaledes, at en ung Landmand ønskede at benytte en Veterinairkyndigs Veiledning til ret Forstaaelse af de mest fremragende Fuldkommenheder eller Mangler ved Husdyrene, en Anden kunde ønske at erholde fornøden botanisk Veiledning til selv at bestemme og lære at kjende de forskjellige Sædarter, som han dyrker, eller Ukrudsarterne, som han — ogsaa dyrker. Et Indblik i Insectverdenen eller i Dyrenes Naturhistorie maatte i mange Tilfælde have stor Interesse, for ikke at tale om den mere boglige Kundskab, som Veiledning i Kjendskab til den landøkonomiske Literatur, Veiledning i Forstaaelsen af en agriculturchemisk Bog o. s. v. Den Slags Hjælp vilde selvfølgelig nærmest staae den mere Bemidlede aaben; men heldigvis er disses Tal ikke mindre, end at det nok er værdt at tage Hensyn til dem, og selv for de mindre

Bemidlede staaer tildels den samme Hjælp aaben ved Dannelsen af mindre Kredse, der i Fællesskab kaldte en saadan Fagmand til sig, maaskee snart til Veiledning i een, snart i en anden Retning. Man vil maaskee sige, at der allerede gives en Udvei til privat Veiledning, idet ingen Videnskabsmand eller Lærer ved en høiere Landbrugsskole vil unddrage sig for at yde den praktiske Landmand al den Veiledning, han formaar. Dette er ganske vist Tilfældet, og denne Veiledning kan være al Ære værd; men det er en Selvfølge, at den som Leilighedsarbejde ikke ret kan drives og benyttes efter nogen stor Maalestok, og for mangan beskeden ung Mand vil Frygten for at uleilige den maaskee ældre Mand, hvem han ikke tør vente at yde tilstrækkelig Erstatning i sit eget Selskab, være tilstrækkelig til at afskrække ham fra at benytte en Hjælp, som han derimod kunde og turde benytte, naar der gaves Videnskabsmænd eller Fagmænd, der vare indrettede paa et saadant omstreifende Liv, medens disse toge deres Erstatning dels i den directe Betaling for den anvendte Tid, dels i den Leilighed, som derved gaves dem til at lære Landets forskjellige Egne at kjende og at udvide deres egne Kundskaber ved Undervisningen og ved Reiserne.

For Statsstyrelsen staaer endnu den Vei aaben, som hidtil har været aldeles ubenyttet, at ansætte Agronomer i dens Tjeneste, og selv i de Contoirer, der beskæftige sig med Landvæsenssager, vilde, som andre Steder, nogen Fagkundskab ikke være af Veien.

Men der er fortrinsvis en Vei, ad hvilken Statsstyrelsen særlig er kaldet til at understøtte Agerbruget, ad Lovgivningens Vei, og da navnlig ved at løse eller ophæve de Baand, som man tidligere i dettes Interesse har lagt paa Agerbruget. Meget er tilvisse gjort i denne Henseende, og mange byrdefulde Baand ere borttagne fra Agerbruget; men endnu kan Agerbruget ikke glæde sig ved en fuldstændig Frihed; man har skænket Jordbrugerne borgerlig Frihed, lige med de øvrige Statsborgere; men fuld myndige over deres Gods har man endnu ikke kunnet eller turdet gjøre dem. Der er navnlig et

Par Spørgsmaal, der i de senere Aar havde været Gjenstand for Forhandling fra Jordbrugernes Side, nemlig om Frigjørelsen af Skovbruget og om Sammenlægningsfrihed i Lighed med og som Modvægt til den stedfindende Udstykning. Begge disse Spørgsmaal ere af stor økonomisk Betydning.

Spørgsmaalet om Skovtvangens Ophævelse har i Korthed til Formaal at forlægge Landets Skove fra de bedre Jorder, paa hvilke Agerbruget vilde være mere lønnende, til de magrere Egne af Landet, hvor Skovbruget ikke alene langt lettere vilde betale den Plads, Skovene optog, men ogsaa vilde støtte Agerbruget i de samme Egne ved at bryde Vindene, skaffe Læ og saaledes mildne Klimaet. Dette er en sund økonomisk Tanke, som ikke kan eller maa opgives, og til hvis Virkeliggjørelse Lovgivningsmagten i en væsentlig Grad kan medvirke. Spørgsmaalet er imidlertid ingenlunde saa simpelt, som Nogle have villet fremstille det, med mindre det kunde godtgøres, hvad der vel ikke er vor Tid givet, at Skovens Tilværelse er uvæsentlig i klimatisk og økonomisk Henseende; thi den simple Forpligtelse til at anlægge et tilsvarende Areal Skov i en magrere Egn samtidig med Nedlæggelsen af en gammel Skov vilde uden Tvivl i Virkeligheden ikke være ensbetydende med Skovens Henflytning paa et for den mere passende Sted. Foreløbig maatte det vistnok være Opgaven at fremkalde gode Exempler, og fra Statens Side maatte dette Forsøg med største Sikkerhed kunne foretages ved at nedlægge Skovstrøg, der optage en forholdsvis altfor kostbar Jord, og anvende de indvundne Penge til Opelskning af Skov i magrere Egne, da man ikke her, som ved den private Besiddelse, behøvede at frygte for, at Interessen og Omsorgen for den langsomt opvoxende unge Skov ikke skulde holde Skridt med Tillokkelsen ved den øieblikkelige Fordel af at nedlægge gammel Skov. Det har forøvrigt i de senere Aar ogsaa været paatænkt at gøre Skovanlæg paa Jyllands Heder til Gjenstand for Actieforetagender, hvad der vistnok paa Grund af den langsomt indgaaende Indtægt vil have sine praktiske Vanskeligheder. Umuligt behøver det dog ikke at være, da Actierne meget vel kunne være Gjenstand for Salg,

naar Foretagendet ikke anlægges efter en for lille Maalestok. Jeg skal her tillade mig at anføre en Beregning, som jeg engang har modtaget fra en med Forholdene fortrolig Mand, over hvorvidt Naaletræsplantning paa Heden kan lønne sig. Beregningen, som rigtignok er mindst 10 Aar gammel, lyder saaledes:

„Indkøb af 100 Tdr. Land Hede à 3 Rd. . . . 300 Rd.

Bepantning à 12 Rd. 1200 -

Ialt . . . 1500 Rd.,

der med Rente og Rentes Rente i 36 Aar løber op til omtrent 6000 Rd. Paa hver Td. Land plantes 3,500 Træer eller ialt 350,000 Stkr. Borttages der nu i det 36. Aar det halve Antal eller 175,000 Stkr., saa behøve disse ikkun at koste 4 Sk. Stkt., forat udgjøre over 7000 Rd. og altsaa mere end tilstrækkeligt til at dække Capital med Rente og Rentes Rente. Men Træer af denne Alder sælges meget ofte til en Pris fra 2 indtil 9 Mk. Stkt., saa at der let allerede ved Borthugningen af det Halve bliver meget mere end til Dækning af Udgifterne, medens de tilbagestaaende 175,000 Stkr. tør mindst ansees forat være Overskud, og disse, der nu have faaet Plads til at udvikle sig, ville inden faa Aar repræsentere en betydelig Capital.“ Priserne ved Skovplantning ere nu, saavidt jeg veed, betydeligt høiere, maaskee nærmere det Dobbelte; men alligevel bliver der et ret anseligt Spillerum for Fortjeneste efter denne Beregning, selv om hertil endnu maatte føies et passende Tillæg for Tilsyn og „uforudsete Udgifter“.

Det andet Spørgsmaal, om Sammenlægningsfrihed, moder en foreget Vanskelighed deri, at det har en rent politisk Side, der ikke kan lades ude af Betragtning, og som kan befrygtes at ville beherske Spørgsmaalet, saaat dettes økonomiske Side maa træde i Baggrunden. De ivrigste Bekæmpere af Sammenlægningsfriheden gaae ud fra den Betragtning, at det gjælder om, at saa Mange som muligt komme til at leve saa godt som muligt af Jorden; men de fritage sig ganske for at godtgjøre, hvorledes dette skal naaes ad den Ufrihedens Vei, som de samtidig anbefale. Helst ville de ogsaa see i Ophævelsen

af de hemmende Baand næsten en Plyndring af Jorden ud af de mindre Jordbrugeres Hænder, og i Nødsfald indrømme de, at dette vel ikke vil skee under almindelige Forhold, men at de mindre Eiendomme under vanskelige Pengeforhold nødvendigvis ville gaae over i de større Besidderes Hænder. Det er Fortidens Uret, der her kaldes frem som Skræmmebilled, som om Tiderne ikke i denne Henseende ret grundigt ere forandrede, som om der nu er mere Forstand paa Penge og Penges Værd hos den større end hos den mindre Jordbruger, som om overhovedet alt Forraad paa Kundskab og Dygtighed og Velstand var samlet hos de „fine“ Folk, medens Udygtigheden og Uformuenheden ene var herskende hos de mindre Jordbrugere og deres Jevnlige, ja næsten som om Statsstyrelsen og Lovene alene vilde beskytte de „fine“ Folk, medens de Andre kun taaltes og vare Gjenstand for Undertrykkelse. Ganske saaledes forholder det sig dog ikke, og den Mening kan vel enhver ærekjær Statsborger vedkjende sig, at den mindre Jordbruger ikke længere trænger til en „Beskyttelse“, som ingen Beskyttelse er, og som det vilde være en stor Uregelmæssighed at fastholde, medens de andre „Beskyttelsesmidler“ efterhaanden ere Almuen berøvede. Man vil værne om Bondestanden og finder det tungt, om en saa hæderlig Stand skulde forsvinde, som man frygter for at ville skee, naar dette sidste Baand fjernes. Der er heri en Slags Sandhed; men Spørgsmaalet er blot, om det ikke i Virkeligheden vil skee alligevel, og om der tilsidst er Grund til at beklage dette Udfald. Allerede nu virke lykkeligere økonomiske Kaar, større Dannelse og overhovedet den friere borgerlige Stilling, som vi kun ønske fuldstændig gennemført, til at udjevne Standsforskjellighederne i det Ydre som i det Indre, og denne Vei er allerede saa grundig betraadt, at vi have ondt ved at forstaae, hvorfor man nu skulde standse paa Halvveien, hvorved kun kan opnaaes en langsommere Udvikling, men ingenlunde at Bondestanden eller Almuen bevares i al dens Eiendommelighed. Med den større Udvikling forsvinde allerede nu disse Eiendommeligheder; med de bedre ydre Kaar følger ogsaa Foran-

dring i Klædedragt, saa at allerede nu den yngre Slægt af Almuesfolk ofte vanskeligt skjælnes fra Byfolk. Dette er vistnok i og for sig hverken noget Godt eller noget Ondt; men det tyder noksom paa, at de tarvelige Vaner i Levemaade og Klædedragt kun have deres Grund i Nødvendigheden, og at der forøvrigt ikke findes nogen virkelig Forskjel mellem Folkelasserne, som derfor heller ikke fortjener at opretholdes, om dette ellers var muligt. Fordi der banker mangt et ædelt Hjerte under Bondekøften, kan man dog ikke sige, at de gode og ædle Følelser ene høre Almuen til, og fordi en fordærvet Sjæl kan være iført fine Klæder, kan man dog ligesaa lidt fritage Almuen for at tælle lidet agtværdige og lidet elskværdige Mennesker blandt sig.

Hvorfor har man ogsaa frigjort Fæstevæsenet, indført almindelig Værnepligt, ophævet Hoveri eller endog Stavnbaandet, da disse Midler dog, som ingen andre, vilde bevare Almuen uforandret og fast knyttet til den Jord, som man nu frygter for at skulle slippe den udaf Hænderne?

Man vil, at saa Mange som muligt skulle nyde saa meget Godt som muligt af Jorden; men man overseer, at den Vei, man anbefaler, ikke fører til dette Maal, men bort derfra. Erfaring viser nu, at med Fæstevæsenets Ophævelse, som dog nærmest foretages i Bondestandens Interesse, aftage netop Bøndergaardenes Antal, i den Grad, at medens Gaardene fra 4—8 Tdr. Hartkorn i 1834 udgjorde 28,445, og i 1850 havde naaet 28,635, saa var disses Antal i 1860 sunket ned til 27,067; deres Antal var saaledes i Løbet af 25 Aar aftaget med næsten 5 pCt., og ved Siden heraf vare Eiendommene med over 8 Tdr. Hartkorn aftagne med $26\frac{1}{2}$ pCt. I Modsætning hertil vare Eiendommene paa 1—4 Tdr. Hartkorn tiltagne med $26\frac{1}{2}$ pCt., og Huslodder paa mindre end 1 Td. Hartkorn med 55 pCt. I Aarene 1850—60 ere endog Eiendommene paa 4—2 Tdr. Hartkorn tiltagne med 1505 Stkr. eller 8 pCt. og de paa 2—1 Td. Hartkorn med 2740 eller 19 pCt., saa at Husloddernes Størrelse aftager samtidig med, at de forøges i Mængde. Lad Meget af denne Udvikling i Retning af Eien-

dommenes Formindskelse ogsaa være ret naturlig og maaskee svarende til Befolkningens Fornødenheder, — en Del hidrører saaledes fra de jyske Heders Bebyggelse, — saa indeholder de anførte Talstørrelser dog en tilstrækkelig Paamindelse om, at den nuværende Udvikling meget vel kunde taale en Modvægt, efterhaanden som Fæstevæsenet opgives, naar ikke Antallet af lykkelige Jordbrugere for meget skal aftage. Der klæbede saa mange Ufuldkommenheder ved Fæstevæsenet, som ganske hører en forsvunden Tid til, at man ikke let skal beklage dets Ophævelse; men Almuen bør heller ikke være blind for dets gode Sider og navnlig den Leilighed, det frembød for den lidet bemidlede, men forøvrigt flinke og dygtige Karl, til at komme i en lykkelig Stilling som Jordbruger. Det er maaskee ikke ganske ligegyldigt for Landet, om de store Besiddelsers Omraade formindskes. I ethvert Tilfælde kan dette ikke ansees for et Gode, og saa meget beklageligere vilde det være, om Almuen af Mistillid til sine egne Kræfter og i Haab om øieblikkelig Fordel for de nuværende Indehavere af Jorden, skulde virke for en Ordning, som ikke bragte den eller Landet virkelige Fordele. Det turde meget mere være i Almuens velforstaaede Interesse, at der fra Lovgivningens Side ikke lagdes større Hindringer i Veien hverken for Bortforpagtning af al Jord eller for Sammenlægning af Eiendomme, end at der ogsaa ad disse Veie aabnedes Plads for Udviklingen af alle gode Kræfter, selv om Almuen herved skulde bestaae nogen Concurrence med de andre Klasser af Befolkningen. Dersom Concurrencen om Jorden nu er mindre fra disses Side, saalænge de kunstige Baand lægges paa Eiendommene, saa mangler den dog heller ikke endnu, og indenfor Bondestanden selv er Concurrencen da allerede saa stor, at Bøndergaardene jo ingenlunde ere billigere end de større Gaarde, det Omvendte er vel snarere Tilfældet, og de Baand, der skulde holde den bemidlede Mand udenfor Bondestanden borte fra Jorden, ere jo netop ogsaa en Hindring for den dygtige Bonde i at udvide sin Eiendom, hvorved han tillige forhindres i at forandre sin hele Levemaade, at skaffe sine Børn en anden Undervisning

end den sædvanlige og derved at sætte dem istand til med Held at træde ind i andre Livsstillinger, og dog vil en Strømning i denne Retning, fra Agerbruget over til Haandværket og andre Livsstillinger være i høi Grad ønskelig og nødvendig for en sund Udvikling af Samfundsforholdene.

Frygten for de større Gaarde er forøvrigt en Indbildning, som i vore Dage ikke har Meget for sig. Det forbedrede Agerbrug, den stærkere Benyttelse af Jorden og dermed følgende Fornødenhed af større Driftscapital kan kun føre til Indskrænkning af de større Gaarde. Dertil kommer, at det forbedrede Agerbrug lægger Beslag paa en stedse større Mængde Hænder og giver derved Plads for en Del Kræfter, hvis Stilling vilde være langt kummerligere, naar Jorden alene var udstykket i Bøndergaarde og deres Underafdelinger. Men hvilke Størrelser der ere de rette, det formaaer ikke Lovgivningen og allermindst en forældet Lovgivning at bestemme. Med en større Frihed ville netop de Størrelser paa Avlsgaardene fremkomme, som ville give det bedste Udbytte og altsaa tillade saa Mange som muligt at erhverve sig et taaleligt Udkomme.

Vel er det muligt, at der ved en pludselig given Frihed i Eiendomsforholdene vilde opstaae en Lyst til at gjøre Forandring, som maaskee ogsaa vilde føre videre end til at tilfredsstille den virkelige Trang, fordi man manglede Erfaring i at benytte Friheden. Men heri kan kun ligge en Grund til at søge en lempelig Overgang eller en Betyggelse mod formentlige eller virkelige Overgreb, f. Ex. ved foreløbig at lade Amsraadet, efter Indstilling fra Sogneforstanderskabet i det paagjældende Sogn, tage Bestemmelse angaaende Tilstedeheden af en paatænkt Sammenlægning. Man vilde herved give den Frygt, der paa sine Steder hersker, for Friheden i denne Retning Leilighed til at komme til orde og begrunde sin Dom, indtil Kjendsgjeringerne maaskee efterhaanden ophævede Frygten, og man vilde give de Egne, hvor denne Frygt ikke hersker, eller hvor Friheden ingen Ulemper kunde medføre, Leilighed til at udvikle sig frit og uhindret af andre, maaskee mindre gunstigt stillede Egne. (Dette Forslag findes allerede

tidligere fremsat i Ugeskr. f. Landmænd, 2. B. 1863, S. 166). Det maa nemlig erindres, at de mindre frie Eiendomsforhold ingenlunde ere lige trykkende eller lige kjendelige over hele Landet. Under de nuværende Forhold er det allerede muligt at danne ret anseelige Avlsgaarde i den større Del af Jylland med lavt Hartkorn, og de behøve da blot at komme i dygtige Jordbrugerens Hænder, for at give et ordentligt Udbytte.

Forhaabentlig vil Erkjendelsen af Frihedens store Gode ogsaa i denne Henseende snart overvinde de herskende Fordomme.

Arbeiderens Stilling.

Der er eet Forhold, eet vigtigt Element i vort Jordbrug, som jeg i disse Blade ikke skal forbigaae, det er den store Arbejderklasse, der trods sin beskedne Stilling har en saa stor og saa mægtig Indflydelse paa Agerbruget. Hvorledes skulde der være Tale om nogen Fremgang og nogen Forbedring i Agerbruget, dersom Landmanden kun havde til sin Hjælp en upaalidelig og uduelig Arbejderklasse? Nei, Agerbruget og Arbejderne ere saa nøie knyttede til hinanden, at Agerbruget ikke kan forbedres uden en tilsvarende Fremgang i Arbeidernes Udvikling og Kaar, og omvendt kan Arbejderklassen ikke gjøre Fremgang, uden at denne paa mangfoldige Maader vil lette Jordbrugeren Gjennemførelsen af nye Foretagender, nye Forbedringer. Hvad nu Arbejderklassen angaaer, saa er der saa gode Elementer i den, som i noget andet Folks, der er en Troskab til Arbeidet, en Selvfølelse, en Ære-kjærlighed, som er Guld værd, og som jeg nok tør sige, at

enhver god Husbond vil kunne finde og lære at paaskjønne, naar han har Øie derfor og Sands for at benytte den.

Denne Klasse trænger imidlertid fremfor nogen Anden til at hjælpes frem saa at sige i enhver Henseende. Arbeidernes Stilling trænger i høieste Grad til at forbedres; de ere navnlig i deres ældre Alder saa fast bundne til deres Arbeide, at de neppe kjende til Hvile derfra, og desværre er den jordløse Husmands Stilling saaledes, at den istødetfor at forbedres, netop forværres med Aarene, saa at den Mand, der som Ungkarl har kunnet træde op som en fuldstændig Velhaver og senere surt har fortjent Brødet til Kone og Børn, tilsidst maaskee ikke har anden Udsigt for sig og Kone end at tye til den som oftest meget ublide Fattigforsørgelse. Skulde det ikke være muligt at tilveiebringe en Forbedring i disse Forhold? Enhver retsindig Læser vil dog forhaabentlig være enig i, at en Forbedring ikke er vanskelig at paavise, og at den næsten med Nødvendighed ogsaa efterhaanden maa indtræde, ligesom dette heldigvis alt længe har været Tilfældet. Jeg vil begynde med Begyndelsen, med Arbeiderne selv. Det er ikke min Hensigt at vække deres Misfornøielse med deres Stilling eller at sige til dem, at de ikke betales saa godt, som de fortjene; herom kan der ikke godt være Tale, da Prisen paa Arbeidet afhænger af Forholdene. Men Arbeiderne vil jeg fortrinsvis lægge paa Sinde, at de selv kunne gjøre Meget for at forbedre deres Stilling. Der er neppe noget Land, hvori Arbeiderne gjøre saa store Fordringer, som hos os; men disse Fordringer ere ingenlunde altid betimelige og tyde ikke paa det rette Blik for deres eget Vel. Det er først og fremmest ved at stille Fordringer til sig selv, at Arbeideren, som enhver Anden, skal forbedre sin Stilling. Men ikke enhver Kraftanstrengelse fra Arbeiderens Side er skikket hertil; det er en plump og ubesindig Maade at forbedre sine Indtægter paa, at arbeide et større Antal Timer i Døgnet end sædvanligt, hvor Leilighed gives ham til Extra-Fortjeneste. Vore Arbeidere ere forslidte nok, de ere affældige og faae et gammelt Udseende tidligere end Andre af

samme Alder. Ligesaa taabeligt vil det være, om han vil spare paa sine Kræfter ved det sædvanlige Arbeide; derved gjør han sig kun til en slet Arbeider og nyder vissere end nogen Anden Lønnen derfor. Nei Arbeideren maa see at gjøre ethvert Arbeide saa godt som muligt, og det er en Lykke ikke mindre for Arbeideren end for Arbeidsherren, naar hin gaaer til sit Arbeide og udfører sin Gjerning, som om han arbeidede paa sin egen Jord og for sin egen Fordel. Arbeidet vil herved falde ham lettere, han vil stedse blive Mere betroet, hans Stilling vil blive friere og lykkeligere, han vil vinde sine Medmenneskers Agtelse og give et godt Exempel saaledes ogsaa for sin egen Familie, der snart vil gribes af samme Aand, og har han en retskaffen Kone, vil hun vide paa mange Maader at lette ham hans Arbeide og berede ham et hyggeligt Hjem. Meget Arbeide kan i Avlsbruget overlades til Kvinder og Børn, og endel Arbeide vil af en forstandig Familie kunne udføres ved at benytte de beleilige Timer, uden at Konerne og Mødrene derfor behøve at forsømme deres huslige Pligter, eller Børnene at føle Trykket af Arbeidet som et Trællearbeide fra Barneaarene af. Arbeideren skal heller ingen Leilighed forsømme til at skaffe sig Kundskab eller Færdighed i forskellige Retninger. Det er kun Forknythed og Tegn paa daarlig Opdragelse, naar Arbeiderens Børn voxe op uden anden Tanke, end at de i deres unge Alder, medens Arbeidet er dem let, og ingen Byrder hvile paa dem, skulle nyde Livet og tage Del i allehaande Forlystelser, for saa siden, alt som de nærme sig Gravens Bred, at synke ned i Fattigdom og Elendighed. De unge Aar skulle tvertimod bruges til at lære Noget i. Den Knøs eller Karl, som har skaffet sig Leilighed til at lære et eller andet Haandværk og har lært det ordentligt, han har allerede en ganske anden Fremtid for sig. Det er klart, at ikke hele den arbejdende Klasse kan være Haandværkere; men ligesaa lidt er det nødvendigt, at naar en Mand har lært at sye Sko eller at tække eller at skoe en Hest, at han da derfor i Fremtiden skal sidde og sulte over sit Haandværk, som det

nu ofte er Tilfældet, istedetfor med Glæde at søge Arbeide ved Landbruget, for desto bedre at kunne benytte de ledige Timer eller i alt Fald de mindst travle Tider til sit Haandværk. En Uting er det ogsaa, naar Landmændene enten af Medlidenhed eller af Nødvendighed skulle til Tider finde paa Arbeide blot for at beskæftige de Arbeidskræfter, som de kun til enkelte Tider behøve, og som ellers vilde sulte, naar Arbeidet ikke gives dem. Arbeideren vilde selv i Længden befinde sig bedst derved, naar han kunde skaffe sig Afveksling i Arbeidet og kunde dele sin Tid mellem Mark- og Hjemmearbeide. Exemplet, skulde man troe, maatte i denne Henseende være tilstrækkelig opmuntrende, thi de faa Husmænd, som have havt Omsigt nok til at skaffe sig Færdighed i en eller anden Retning, ere dog ulige bedre stillede end deres Kammerater, der ikke have gjort sig den Uleilighed at tænke paa Fremtiden.

Det er ogsaa en stor og almindelig udbredt Svaghed, at Knæsen eller den unge Karl ikke tør tænke paa at komme ud af det Sogn, hvori han er opvoxet, og de Gamle ere ofte uforstandige nok til at afholde deres Børn fra at forlade Hjemmet, istedetfor at opmuntre dem dertil. Mange synes at mene, at de Unge udenfor deres Fødested ere berøvede saa godt som al Beskyttelse. De betænke ikke, at Oprykningen fra den hjemlige Grund, Forandringen fra de tilvante Forhold og Sædvaner, Omgangen med fremmede Mennesker, alt dette tjener kun til at vække den Unges Tænksomhed og Selvstændighed, han næsten tvinges til at overveie, i hvilket Forhold de nye Sædvaner staae til de gamle, og han har den største Opfordring til at tage vare paa sig selv, da han blandt de Fremmede, selv som Fremmed, vil blive desto mere bemærket og møde Velvillie eller Uvillie, alt efter hans egen Færd. Den Tugt, der fra Hjemmet af kan udøves over de voxne Børn, kan ogsaa let overvurderes; det er i Barnealderen, at Forældrene skulle udvikle Børnenes Evner til at tænke og ville det Gode, og de kunne da med god Samvittighed lade de voxne Børn forlade Hjemmet, for paa fremmede Steder at

skaffe sig Kundskaber og Erfaringer, hvormed de senere kunne vende tilbage for at gjøre dem frugtbringende i deres Hjem.

Der er eet Haandværk, som en flink Karl for Tiden neppe vilde fortryde at have lært, det er, om han lærer at smedde eller søger Arbeide i et Maskinværksted. Han vilde derved let gjøre sig meget nyttig ved Agerbruget, hvor Frygten for ikke at kunne betroe de kostbare Maskiner til deres gamle Arbeidere er en væsentlig Hindring for Maskiners og navnlig Dampmaskinens Indførelse, og det vil unegtelig være et betydeligt Paalæg, om der til Maskinpasser skulde tages en Mand, der var aldeles fremmed for og uskikket til andet Landarbeide.

Jeg tvivler ikke paa, at mangen Arbeidsmand kunde med Fordel udvandre til Amerika eller Australien, hvor Arbeidet i Reglen betales kjendelig bedre end her; men det er en agtværdig Følelse, som jeg ikke skal søge at svække, at saa Mange ere tilboielige til at foretrække et tarveligt Liv i Hjemmet fremfor et mere indbringende Liv i fjerne fremmede Egne. Vi have desuden ikke her i Landet for mange Hænder; der vil med Guds Hjælp blive Plads for Mange endnu overalt saavel i Byerne som paa Landet. Ogsaa indenfor vort lille Lands Grændser er der ofte en paafaldende Ulighed i Arbeidskraftens Fordeling, idet nogle Egne have Overflødighed paa Arbeidere, som derfor faae en ringe Arbeidsløn, medens Arbeidsprisen i andre Egne er overdreven høi. Dette er noget nær en Urimelighed, som ikke burde kunne finde Sted, og dersom Grunden hertil ligger i, at den lette Leilighed til selv at komme i Besiddelse af Jord i Jylland afdrager Arbeidskraften fra de ældre Gaarde, saa er dette i alt Fald et tilstrækkeligt Bevis for, at Arbeideren ikke behøver at søge bort til fremmede Lande, for at skaffe sig en bedre og lykkeligere Stilling. Det staaer til at haabe og vente, at den stadigt stigende Lettelse i Samfærdselen og stadige Meddelelser om Arbeidspriserne i de forskjellige Egne væsentlig ville bidrage til at udjevne denne Ulighed. Hele vor Arbeiderklasse mangler jo ikke Skolekundskaber, de kunne saagodtsom Alle skrive og

skyde heller ikke Uleiligheden hermed; de behøve derfor ikke at afbryde al Forbindelse med Hjemmet, fordi de paa kortere eller længere Tid tage Ophold i en anden Egn. Overhovedet kan vor Almue fra Skolekundskaernes Side ganske vist maale sig med de fleste Landes Landbefolkning, og jeg kan af Erfaring bevidne, at man i alle Egne af Landet finder blandt Folk, der have deres Forkundskaber alene fra den almindelige Skoleundervisning paa Landet, dem, der skrive saa smukt og godt for sig, som mangen vel studeret Mand. Dette kan naturligvis ikke gjælde om Mængden af Landbrugerne og mindst af Arbejderklassen, som tværtimod vistnok med større Iver og Vedholdenhed, end nu er Tilfældet, burde vedligeholde deres Skolekundskaber, navnlig ved Læsning af gode og nyttige Skrifter.

Man har begyndt her i Landet, men endnu i altfor ringe Udstrækning, at indrette Sygekasser mellem den arbejdende Klasse, hvorved der sikkert Medlemmerne Lægehjælp og Lægemidler i Sygdomstilfælde og tildels en vis Pengehjælp under deres Sygdom. Saadanne Foranstaltninger ere selvfølgelig meget velgjørende og kunne iværksættes overalt uden store Vanskeligheder, da der overalt i Arbeidernes egen Midte let vil findes en eller anden Mand, der vil kunne forestaae Sygekassen, og fornøden Veiledning aabenbart i Nødsfald altid vil kunne faaes. Ifølge en nylig offentliggjort Meddelelse i Departements-Tidenden (af 27de August) findes her i Landet ialt 135 Sygekasse-Foreninger, hvoraf 44 i Kjøbenhavn, og de øvrige 91 ere fordelte saaledes: i Sjælland 29, Fyen 23, heraf 8 i Odense, Jylland 23, hvoraf 11 i Randers, og Laaland-Falster 16. Disse Foreninger høre, som man kunde vente, fortrinsvis hjemme i Byerne, hvor de enkelte Laug gjerne have deres saakaldte Syge- og Hjælpekasser, der navnlig i Kjøbenhavn maae have været af ikke ringe Betydning, naar man seer, at der for disse Laugskassers Regning opføres meget anseelige Boliger, der afgive Asyl for ældre og trængende Medlemmer af Foreningen. Derimod ere Landboerne endnu meget langt fra at vise denne Forsynlighed, at de i de

sunde Dage tænke paa at sikkre sig mod Sygdommens og Alderdommens Byrder. Af de 91 Provindsforeninger høre nemlig kun 14 hjemme i Landsogne. Det vil derfor neppe være ubetimeligt her at anføre Lovene for en Sygekasse-Forening, der har bestaaet siden 1857 i et sjællandsk Landsogn, og som har den gode Egenskab at betale sig, saa at der stadig har været Overskud i Kassen, skjønt den ikke, som det ellers ansees for fornødent, kræver et høiere Bidrag af de ældre end af de yngre Medlemmer. Sognet, der tæller 1300 Beboere, har 44 Gaarde, 86 Huse med Jord og 65 Huse uden Jord, foruden en stor Herregaard midt i Sognet. Sygekassen talte ifjor 76 Familier som Medlemmer, dens Indtægter vare 148 Rd. og Udgifterne 120 Rd. Lægen var hentet 42 Gange til 32 forskellige Syge og hjemme raadspurgt 101 Gange.

Vedtægter for Sygekasse-Foreningen af Husmænd og Indsiddere i N. N. Sogn.

§ 1. Foreningens Formaal er indbyrdes Betyggelse i Sygdomstilfælde ved Udredning af Omkostningen til Læge og Medicin.

§ 2. For at kunne blive Medlem af Foreningen udfordres: a) At den Paagjældende ved Indtrædelsen er fri for Sygdom. b) At han er bosiddende eller har stadigt Ophold i N. N. Sogn. c) At han ei nyder Fattigunderstøttelse. d) At han ei lider af uhelbredelege Sygdomsonder, der ville medføre uafsladelig Lægehjælp.

Som Husmænd betragtes de, der ei have een Tende Hartkorn.

§ 3. Ethvert Medlem erlægger ved Indtrædelsen 1 Mk. og senere 1 Mk. den første Søndag i hver Maaned til Foreningens Kasse. Foreningens Virksomhed begynder For Fremtiden kan Ingen faae Nytte af Foreningen før en Maaned efter Indtegningen. Ved Aarets Slutning maae alle Restancer være betalte. De betalte Penge kunne ikke fordres tilbage.

§ 4. Ugifte Personer, der ønske at optages som Medlemmer enten med fuldt eller med halvt Bidrag, nyde Godtgjærelse enten halvt eller helt efter det Bidrag, de yde. Tjenestefolk dog kun mod fuld Betaling.

§ 5. Enhver Familiefader, der er Medlem af Foreningen, erholder Sygehjælp for sig og sin Familie, det er for Kone og Børn under 18 Aar, selv om disse maatte være ude at tjene i Sognet. Efter 18 Aars Alderens Opnaaelse ydes ingen Hjælp af Foreningen til Børnene, selv om de blive hjemme. Andre Familien tilhørende Personer, som maatte have Ophold i Huset, erholde ikke ovennævnte

Hjælp, uden forsaavidt særlig Bestemmelse i hvert enkelt Tilfælde tages af en Generalforsamling. Husbaderens Forældre eller Svigerforældre nyde fri Lægehjælp af Foreningen, forsaavidt de opholde sig i Huset.

§ 6. Foreningen bestyres af en Formand, der fører en nøiagtig Protokol over Medlemmerne, over Indtægter og Udgifter, samt over hvad der i Møderne forhandles. Han opbevarer og bestyrer Foreningens Pengemidler; han vælges hvert Aar ved Nytaar og indestaaer for Kassen.

§ 7. Formanden deler Foreningen i Districter; hvert Districts Medlemmer vælge sig en Tilsynsmand, som af Formanden underrettes om, hvad han har at iagttage til Foreningens Tarv. I Januar Maaned sammenkalder Formanden en Generalforsamling, hvortil alle Medlemmer indbydes: 1) for at modtage Regnskab for det forløbne Aar, 2) udvælge 2 Revisorer samt Formand, og 3) tage Beslutning i Foreningens Anliggender. Extraordinaire Generalforsamlinger kunne afholdes, naar det af Formanden eller et større Antal Medlemmer forlanges.

§ 8. Tilsynsmændene indsamle Bidragene til Foreningens Kasse og afgive dem hver 3die Maaned til Formanden. De modtage Indmeldelser af dem, der ønske sig optagne i Selskabet og afgjøre med Formanden, om Indmeldelsen kan antages. Anmeldelse om Sygdomstilfælde skeer fra Medlemmerne til vedkommende Districts Tilsynsmand, som da undersøger Sygdommens Beskaffenhed og raadfører sig med Vedkommende, om det er nødvendigt, at Lægen hentes, eller at denne blot konsuleres i hans Bolig. For begge Tilfælde haves Billetter, der udstedes af Formanden og forsynes med Foreningens Segl; de fordeles til Tilsynsmændene, hvilke, hvor Lægehjælp er fornøden, afgive til Vedkommende en saadan Billet, hvorpaa anføres den Syges Navn og Dato; skal Lægen afhentes, bringes Billetten til Sognefogden, der da efter denne udskriver en Vogn i Sognereise. I Consultations-Tilfælde bringes Billetten umiddelbart til Lægen, som opsamler og tilbageleverer dem til Formanden.

§ 9. Skulde noget Medlem blive hjemsegt af Sygdom i høi Grad, saa at Omkostningerne hertil i et Aar ville overstige 15 Rd., da forpligter Foreningen sig ikke til at betale for ham udover denne Sum; men det Overskydende vil blive at udrede af Medlemmet selv. Skulde Medlemmet i denne Anledning være nødt til at søge Sognets Fattigvæsen, vil han dog ikke komme ind under Bestemmelserne i § 2. d.

§ 10. Skulde der ved Aarets Slutning være et Overskud, da bevares dette i Kassen. Naar Kassebeholdningen ved Aarets Slutning overstiger 50 Rd., da skal det, der gaaer ud over denne Sum,

anvendes til at erstatte de Familieforsørgere, som ere Medlemmer, en Del af Tabet af deres Arbeidsfortjeneste under deres Sygdom.

§ 11. Foreningen er kommen overens med Læge N. N. om en Erstatning af 1 Rd. for en Reise. Naar der paa en Reise foretages flere Sygebesøg, betales 3 Mk. for hvert. Ved Barselsaffairer og ellers, hvor større Operationshjælp ydes, betales 3 Rd., for en Consultation 2 Mk. og for en Tandudtrækning 3 Mk. For almindelig Sygereise forøges Betalingen til 1 Rd. 3 Mk., naar det er om Natten (fra Kl. 9 Aften til 6 Morgen), at Lægens Hjælp kræves.

§ 12. Apotheker N. N. giver Tilsagn om en Rabat af 15 Procent for de Lægemidler, som anskaffes paa Foreningens Regning, men fordrer da denne afgjort hvert Halvaar.

§ 13. Ethvert Medlem er forpligtet til at yde Bidrag indtil Aarets Slutning.

§ 14. Enhver Tilsynsmand indestaaer for de modtagne Penge i sit District.

En saadan Sygekasse forudsætter altsaa, at Arbeideren kan afsee et lille Bidrag, som 4 Sk., af sin ugentlige Fortjeneste i de sunde Dage, hvad enhver ordentlig Arbeider maa kunne overkomme. Man maatte kun ønske, at disse Forsikkringer kunde føres endel videre og enten selv udvides til tillige at yde Deltagerne Hjælp paa deres gamle Dage, eller at det ved særskilte Foreninger kunde gøres overkommeligt og tillokkende for den arbejdende Klasse i deres Velmagtsdage at sikkre deres Alderdom og muligen forsikкре deres Liv til Fordel for deres Efterlevende, hvad nu Arbeideren mindst af Alle tænker paa. Jeg kjender saaledes et Tilfælde, hvor en Arbeidsmand, der skulde lægge en Rørledning i en 6—7 Alen dyb Grøft, opfordrede Arbeidsherren til at tage billigt Hensyn til det Livsfarlige ved dette Arbeide. Husbonden fandt ogsaa dette i sin Orden og spurgte, om han ønskede sit Liv forsikkert, — men Mandens Ønske indskrænkede sig til 8 Sk. mere i Dagløn, saalænge Arbeidet stod paa. Der kunde vistnok, naar Opmærksomheden var henvendt derpaa, hentes gode Exempler til Efterligning med Hensyn til saadanne Livsforsikkringer og Alderdomskasser fra andre Lande, hvor disse Forhold ere mere udviklede. Ganske blottede for Veiledning ere vi dog ikke i denne Henseende. Til Land-

mandsmødet i Odense ifjor var det Spørgsmaal stillet, om Ønskeligheden af at oprette Syge- og Alderdomskasser paa Landet, og i Beretningen for Mødet findes, S. 465, nogle interessante Meddelelser af nuværende Redacteur C. V. Rimestad saavel om franske Foranstaltninger i denne Retning som navnlig om de københavnske Syge- og Hjelpekasser. Ligeledes findes i Districtslæge T. C. Mürers philanthropiske Tidsskrift „For Almenvæl“, — hvoraf 4 Hefter ere udkomne, der i flere Henseender fortjene Landboernes Opmærksomhed — en Meddelelse om en paa Grevskaftet Frysensborg i 1850 oprettet „Forening til Understøttelse af gamle Husmænd og Indsiddere samt Husmænds og Enkers uforsørgede Børn.“ Foreningen talte i 1859 353 Medlemmer og understøttede da 9 Enker og 2 Børn; et Antal af 53 Medlemmer var overgaaet i den saakaldte 60aarige Klasse, hvori deres Forpligtelse til at betale det aarlige Bidrag ophører, uden derved at tabe deres Ret til Understøttelse for dem selv eller deres Efterlevende. Bidraget er efter eget Valg enten 1 Rd. eller 2 Rd. aarlig, der betales med en Fjerdedel hvert Fjerdingaar (ogsaa ugifte Fruentimmer kunne optages i Foreningen), og Understøttelsen vil, naar denne indtræder, staae i Forhold til den i Tidens Løb indskudte Sum, saa at den aarlige Understøttelse fastsættes til det Halve af dette Beløb. Et saa ringe Bidrag, som 1 eller 2 Rd. aarlig, maatte kunne udredes af den store Mængde af Landboerne, og navnlig i den unge Alder, da enhver ordentlig Karl her i Landet med Sikkerhed kan regne paa et stadigt og efter Omstændighederne ret rigeligt Udkomme, som derfor ogsaa sædvanlig giver ham et lille Overskud. Det maa ogsaa erindres, at der udgives mangan Skilling til Unytte baade i den yngre og i den modnere Alder, og at den frivillige Beskatning derfor heller ikke behøver at være en helt ny Udgift, men at Meget deraf kan spares fra andre mindre nyttige Udgifter, hvortil især maa henregnes, hvad der gaaer med til Brændevin, der som oftest er langt mere til Skade end til Gavn. — Hvad der meget tjener til at støtte saadanne Hjelpekasser, er ogsaa den Deltagelse, de møde hos de mere vel-

havende Beboere, fra hvilke nu og da større eller mindre Summer kunne tilflyde Hjelpekasserne ved Testament, eller som uden Tvivl villig vilde indtræde som overordentlige Medlemmer med et større aarligt Bidrag, uden selv at ville nyde Godt af Kassen. Der kunde maaskee ogsaa være Anledning for Sognene til at anspore til saadanne Kassers Oprettelse ved at tilbyde et bestemt Tilskud i Forhold til det samlede Medlemsbidrag.

Arbeidsherrerne ville paa deres Side gjøre vel i at betænke, at det meget vel staaer i deres Magt, hver især uden egentlig Opoffelse at forbedre deres Arbeideres Kaar og gjøre deres Stilling lykkeligere. Den største Tjeneste, de saaledes kunne gjøre sig selv og deres Arbeidere, er at vinde disses Tillid, navnlig ved at vise dem streng Retfærdighed, men tillige være hjælpsomme mod dem i vanskelige Øieblikke og i hele deres Forhold overbevise dem om, at de ikke blot have deres egen Fordel for Øie, men ogsaa Arbeidernes, naar de ville vænne dem til at benytte deres Tid vel, saavel Arbeidstiden som Fritiden. Et godt Tegn er det saaledes, naar Husbonden er Mellemmand mellem Tyendet og Sparekassen, og Husbonden vil selv neppe beklage den Leilighed, dette giver ham til at lære sine Folks Sparsommelighed at kjende, da han kan være vis paa i det velhavende Tyende at have desto troere og paalideligere Folk til sit Arbeide. Det gjør ogsaa et godt Indtryk, naar Husbonden er Tyendet eller overhovedet Arbeiderne behjælpelig med at finde paa nyttig Beskæftigelse i Fritimerne, enten ved et eller andet Haandarbeide, der giver Anledning til en lille Extra-Fortjeneste, eller ved at vejlede dem, der have Sands derfor, i Valget af god Læsning og selv maaskee holde nogle Bøger til Afbenyttelse for de Læselystne. Med en og anden Haandgjerning kunde ogsaa forbindes Oplæsning, hvorved Arbeidet kun vilde gaae desto lettere fra Haanden.

Det er Arbeidsherrernes Opgave at faae det mest mulige Arbeide udført saa billigt som muligt; men dette er ikke ensbetydende med at holde Arbeiderne i de flest mulige Timer

af Døgnet ved Arbeidet og derfor at betale dem saa faa Firskillinger som muligt. Tvertimod er Arbeidstiden hos os sædvanlig for lang, hvad der let fører til mindre Anstrengelse i de enkelte Timer, saa at Arbeideren kun trættes derved uden tilsvarende Fordel for Husbonden. Det vil være den dygtige Jordbrugers Opgave at samle om sig saa dygtige Arbeidere som muligt, og dette opnaaes selvfølgelig ikke uden god Villie fra Husbondens Side til at betale det bedre Arbeide med en tilsvarende høiere Løn eller at give Arbeideren Leilighed til en bedre Fortjeneste ved Accordarbeide. Herved kommer ogsaa Dygtigheden først til sin Ret, idet den bedre Arbeider da vil udrette Mere i samme Tid end den daarligere, istedetfor at de begge paa Dagleie som oftest arbeide ens og blive ens lønnet; thi det gaaer let her, som saa ofte, at Maalet for Arbeidsydelsen bestemmes af de svageste Kræfter, ligesom en Kjedes Styrke bestemmes ikke af dens stærkeste Led, men af det svageste. For Arbeideren er det en Velgjerning at have Leilighed til at arbeide med gode og hensigtssvarende Redskaber og at vænnes til at arbeide godt og stadigt med dem. Hertil er naturligvis Accordarbeidet den bedste Veiledning; thi Intet er mere belærende for Arbeideren end at see, hvorledes Enkelte af hans egen Midte kunne i den samme Tid og uden tilsyneladende større Anstrengelse og uden længere Arbeidstid, blot ved et bedre Haandelag, maaskee i Forbindelse med virkelig Flid og Tænksomhed, udrette maaskee det Dobbelte af hvad Andre formaae.

Det er oftere forsøgt og fortjener vistnok fremdeles at iværksættes fra Godseiernes Side, at formaae flinke Arbeidere til at nedsætte sig paa deres Godser, hvortil de hentes fra mere udviklede Egne, fordi de medbringe bedre Vaner og større Haandfærdighed, end der sædvanlig findes paa Egnen. Dette gjælder ikke alene om Benyttelsen af de sædvanlige Arbeidstimer, men ogsaa om Fritimerne, som Arbeideren skulde anvende til Nytte og Hygge for sig og sin Familie. Hvor stor kan ikke Forskjellen være paa Egne eller Landsbyer,

hvor Husene eller Hytterne ere smudsige indvendig og udvendig, og paa andre Egne, hvor Husene ere vel vedligeholdte og omgivne af renlige og venlige Smaahaver, der tyde paa en ret lykkelig Tilværelse.

Hvad der gjælder om det større Jordbrug, gjælder ogsaa om det mindre, der er her ligesaa fuldt Leilighed til megen Forbedring og Mulighed for at bringe en ret anselig Indtægt ud af faa Tdr. Land og selv af faa Skpr. Land. Det er vistnok altfor meget Feilen ved disse smaa Jordbrug, at de drives mere i Lighed med de større med den mindst mulige Arbeidskraft, istedetfor at der netop ved de smaa er Mulighed for en yderlig Benyttelse af hver Fodsbred Jord, og det lille Jordbrug i en ganske anden Grad er fritaget for de Farer, for hvilke det større er udsat: at Udbyttet ikke svarer til Forventningerne, fordi Ansvarer ved det større Jordbrug fordeles paa endel forskellige Hænder, der ikke i lige Grad ere interesserede i det heldige Udfald, og fordi de smaa Ting i det større Jordbrug ofte altfor meget maa sættes tilside for de større og forholdsvis vigtigere. Derimod maa det bedre Udbytte naturligvis søges i det lille Jordbrug paa en ganske anden Maade end i det større, ved kostbarere og mere arbejdskrævende Afgrøder, som Humle, Kommen, Rodfrugter, Cichorie, Tobak o. s. v., og selv Husdyravlen maa her kunne drives med Held, kun maa Pleien her fortrinsvis kastes paa mindre Dyr, som Bier, Faar, Geder, Svin og navnlig Fjerkræ, naar dette fodres rigeligt i vel aflukkede Gaards- og Husrum. Ønskeligt var det ogsaa, om den paa Grund af sin Frugtbarhed og hurtige Væxt meget lønnende Kanin, hvoraf store og smukke Racer findes i Belgien og Holland, hvor den er en vigtig Handelsvare, kunde finde Indgang som Husdyr hos vore smaa Jordbrugere, hvad der forudsætter, at dens Kjød vilde blive søgt efter Fortjeneste til Føde.

Der er her, som overalt, Meget, der skal rettes, Meget, der kan forbedres; men er det sandt, at Meget endnu ikke er, som det kunde og burde være, kunne vi derfor ikke være

blinde for den Fremgang, der alt er gjort, og ligger der ikke allerede noget meget trøstende deri, at der endnu kan paa-vises mange Midler til Fremgang, at ikke en stor Del af et Lands Befolkning skal være fordømt til et byrdefuldt Slid uden Udsigt til Forbedring af deres Stilling? Ja ganske vist er en Forbedring mulig, og det er Velsignelsen ved et fremskridende Agerbrug, at saa godt som ethvert Fremskridt heri vil tjene til at forbedre Arbeidernes Stilling. Altsom Besætningerne blive mere værdifulde, som Jorden bliver bedre bearbejdet, og der gjøres Regning paa et regelmæssigt Udbytte af hver Fodsbred Jord, altsom der benyttes bedre og kostbarere Redskaber, bliver der Brug for flere og klogtigere Hænder. Den høiere Drift, det kostbarere og bedre Agerbrug kræver flere og bedre Arbeidskræfter, og en ensidig Udvikling er her altsaa ikke mulig. Det er derfor en stor Vildfarelse, naar den arbejdende Klasse har seet i Maskinerne deres Fjender, de ere og blive netop Arbeidernes lydige Tjenere; og det billigere Arbejde gjør det muligt for Arbeidsherren at sætte nye Arbejder igang, saa at de Hænder og Kræfter, som Maskinerne afløse, blot finde anden og bedre Anvendelse, thi det er altid det raaeste og haardeste Arbejde, som Maskinerne først sættes til at udføre. Kun ved Maskinerne er det muligt at udvikle Fagkundskaben hos vore Arbejdere, som nu altfor meget savnes. Herved vil ogsaa den uheldige Sondring op-høre mellem gifte og ugifte Arbejdere, som om de ugifte Folk skulde være en billigere Hjælp og derfor fortrinsvis søges. Dette er allerede nu mere end tvivlsomt, men lad en Karl først være i Besiddelse af en særlig Øvelse eller Erfaring, som Styrer af en eller anden Maskine, saa vil denne hans Fagdygtighed være saa vigtig for Arbeidsherren, at det lidet kommer an derpaa, om der kan faaes en yngre Karl for en lidt ringere Løn. Desuden opveies den høiere Dagløn til den Mand, der spiser ved sit eget Bord, temmelig let af de Besværligheder, som den store Husholdning i et Landbrug medfører, og som i ethvert Tilfælde har den Ulempe, at de yngre

Kræfter i Arbejderfamilierne skilles fra de ældre og vœnnes til et bedre og sorgløsere Liv, end de siden, naar de komme til at leve i den friere og, som det skulde være, lykkeligere Stilling, kunne vente at nyde som Familiefædre.

Agerdyrkningsredskaber.

Til de Spørgsmaal, der i den nærmeste Fremtid tør ventes forhandlede blandt de lykkeligere stillede Jordbrugere og til dels forsøgte af disse i Praxis, hører ustridigt Indførelsen af nye Avlsredskaber.

Hvad skal jeg sige om Dampmaskinen, denne tro og noisomme Arbejder, der har fritaget saa mange Tusinder af Mennesker for det haardeste legemlige Slid og derved hævet deres Stilling til en ulige gunstigere i Samfundet, og som i andre Lande, navnlig i England, alt længe har været benyttet i Agerbruget, nærmest dog til Udførelsen af endel Gaardarbeide. Hertil benyttedes tidligere faste Dampmaskiner; men den senere Tids Brug har medført en meget stærk Udbredelse af den flyttelige Dampmaskine, der vel er noget dyrere, navnlig derved at den slides hurtigere end den indmurede; men paa den anden Side medfører denne den Fordel, at den samme Maskine kan anvendes paa forskjellige Steder og selv paa forskellige Gaarde.

Her anføres en Afbildning af en saadan Maskines Anvendelse til Tærskning, som denne foregaaer særdeles hyppigt i England (Fig. 1). Den flyttelige Dampmaskines Fremtid er nu sikkert derved, at den samme Dampmaskine kan bruges

snart til Tærskning og andet Gaardarbeide og snart til Markarbeide, som Pleining og Jordens øvrige Behandling.

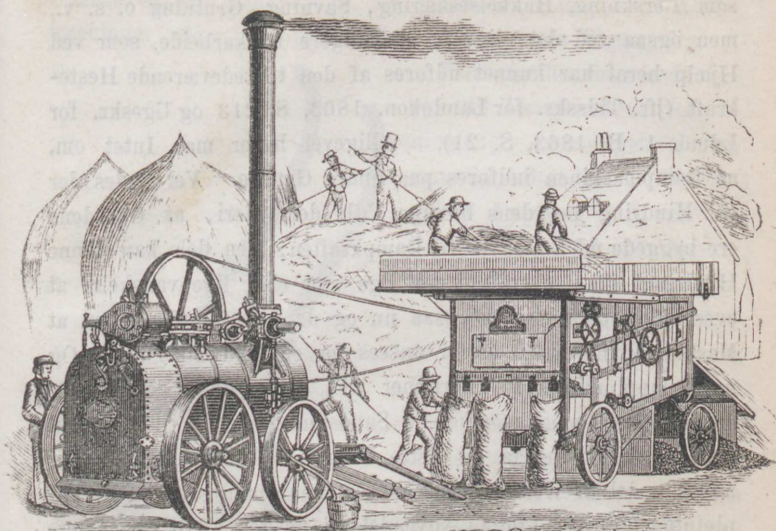

Fig. 1.

Men hvorledes benyttes Dampmaskinen hos os? Ja paa endel større Gaarde haves en Dampkedel til Frembringelse af Damp, der benyttes til Hjælp ved Mælkeriarbeiderne, til Kogning af Maden og Lunkning af Svinefoder m. m. og høiest til at drive Kjærnen; men ellers er Dampmaskinen saa godt som ubenyttet hos os, og den danske Jordbruger synes hidtil ikke at savne den. Paa Landmandsmødet i Horsens 1861, saaes for første Gang ved en dansk Agerdyrkningsudstilling et Locomobil udstillet, der vandt Alles Bifald og dertil var rigelig saa billigt, som lignende Maskiner i England; men det forblev usolgt. Derimod kunde Landmændene i Omegnen meget godt, da Leilighed dertil frembød sig i den paafølgende Vinter, leie det tilligemed en dertil indrettet Tærskemaskine for en høj Dagleie til at tærsk deres Korn. (Jfr. „Ugeskrift for Landmænd“, 2. B. 1862, S. 293.) Paa Adelsborg har Baron Zütphen

Adeler i Efteraaret 1856 ladet opføre en fast Dampmaskine, der hidtil har arbeidet fuldkommen tilfredsstillende og gjort sin gode Nytte ikke alene ved det af den udførte Gaardarbeide, som Tærskning, Hakkelseskæring, Savning, Grutning o. s. v., men ogsaa ved det ulige fuldstændigere Brakarbeide, som ved Hjælp heraf har kunnet udføres af den tilstedeværende Hestekraft (jfr. Tidsskr. for Landøkon. 1863, S. 213 og Ugeskr. for Ldmd. 1. B. 1863, S. 21). Alligevel hører man Intet om, at Dampmaskinen indføres paa andre Gaarde. Vel findes der en Hindring for dens hurtige Udbredelse deri, at Gaardene ere byggede uden Hensyn til Dampkraften; men dels kan denne Hindring ikke overalt være lige stor eller lige vanskelig at overvinde, dels bygges ogsaa nu og da nye Gaarde, uden at Maskinens Indførelse derfor ansees for en Nødvendighed. Og nu Damppløiningen? Fortjener den heller ikke den danske Jordbrugers Opmærksomhed? Sandsynligheden er dog for, at Dampmaskinen ogsaa til dette Brug med Fordel vilde kunne afløse endel af Hestekraften hos os, naar man seer, at Damppløiningen nu er bragt i Anvendelse i næsten alle andre agerdyrkende Lande, om ogsaa hidtil paa Grund af Sagens Nyhed efter en mindre Maalestok. Dog ploies nu aarlig Tusinder af Tdr. Land i England ved Damp, og i sidste Efteraar ansloges Dampplovenes Tal paa engelsk Grund til 500, medens dette Aaret iforveien kun var 200, og det maa erindres, at der for 10 Aar siden endnu ikke var pløiet 1 Td. Land med Damp. (De 2 mest udbredte Ploiemaskiner findes afbildede og beskrevne i „Ugeskr. for Landmænd“, 1. B. 1862, S. 122 og 592).

Det er nok muligt, at Hestekraften paa mange Steder her i Landet, navnlig paa lettere Jorder, ikke er dyr, fordi Hestevælden her er en ikke uvæsentlig Indtægtskilde; men paa mange Steder er Hesteholdet en meget følelig Udgift, Hestekraften ofte knap nok, navnlig om Efteraaret, og Savnet af en større Kraft paa denne Tid vil med hvert Aar blive føleligere, jo mere man erkjender Nødvendigheden af at brakke al Ploiejorden 1—2 Gange om Efteraaret og tilmed at behandle den i en større Dybde. Det er derfor mere end sandsynligt, at

Dampploven, selv afseet fra de mulige Forbedringer ved denne, der kunde gjøre den end mere tillokkende for Jordbrugerne, i en ikke altfor fjern Fremtid vil finde Indgang paa de større Gaarde og selv paa mindre, for hvilke den maaskee ved Actieforeninger eller paa anden Maade kan gjøres tilgængelig.

Forøvrigt henvises med Hensyn til Dampkraftens Betydning for Agerbruget til en grundig Afhandling: „Det engelske Agerbrug“, i indeværende Halvaars Bd. af „Ugeskr. for Ldmd.“ (2. B. 1864.)

Med Dampplovens synes tilligge en anden Forandring i Jordens Behandling at ville faae almindelig Indgang, skjønt den ikke staaer i uadskillelig Forbindelse dermed; det er Brugen af de forskjellige Tandredskaber, Undergrundsharver eller Jordskjørnere, om man vil kalde dem saa, der findele Jorden i en større Dybde uden at vende den, hvad der synes at frembyde væsentlige Fordele for Jordens Bekvemhed og som Følge deraf for Plantevæksten. Som et Exempel paa denne Slags Redskaber anføres her (Fig. 2) en forbedret Form af Tennants Grubber, der findes omtalt i „Ugeskr. for Ldmd.“ 2. B. 1862, S. 24. Disse Redskaber, der i England gaae under Navn af Exstirpator, Scarificator, Cultivator og Grub-

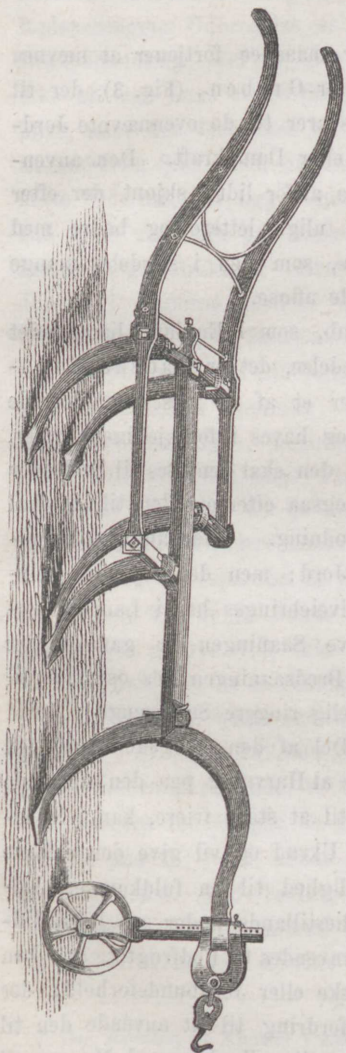
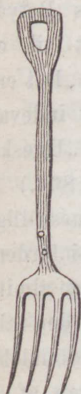

Fig. 2. Grays Grubber.

ber, have længe været kjendte her i Landet, men ere ikke meget udbredte, i alt Fald ikke i deres oprindelige Form, hvorimod Svenskharven, som mere passende med vore Forhold og for vore Heste, er traadt i deres Sted, har afløst Ploven til Foraarsarbeidet og er bleven et fuldstændig nationalt Redskab.

Et Redskab, der maaskee fortjener at nævnes i denne Forbindelse, er Greben, (Fig. 3), der til Haandkraft ganske svarer til de ovennævnte Jordskjærnere til Heste- eller Dampkraft. Den anvendes uden Tvivl ogsaa altfor lidt, skjønt der efter min Erfaring graves ulige lettere og bedre med den end med Spaden, som den i særdeles mange Tilfælde vistnok burde afløse.

Der er et Redskab, som i England har fundet en meget stor Udbredelse, det er Radsaaningsmaskinen, som er et af de mest complicerede engelske Redskaber og haves i forskellige Former, ikke alene efter som den skal benyttes til Sæd eller de forskellige Frøsorter, men ogsaa eftersom den tillige skal nedbringe fast eller flydende Gjødning. Radsaeningen forudsætter vistnok en velbehandlet Jord; men denne findes selvfølgelig eller kan i alt Fald tilveiebringes her i Landet ligesaa fuldt som i England. Selve Saeningen er ganske vist kostbarere og besværligere end Bredsaeningen hos os; men til Gjengæld kræver den en betydelig ringere Sædmængde, hvad der allerede vil dække en stor Del af den foregede Udgift ved Saeningen, og den sparer tillige al Harvning paa den tilsaaede Jord, foruden at Sæden kommer til at staa friere, kan i Nødsfald renses mellem Raderne for Ukrud og vil give den enkelte Plante og navnlig Kjernen Leilighed til en fuldkomnere Udvikling. Naar Radsaeningen hertilands finder saa liden Udbredelse, at den egentlig kun anvendes til Rodfrugter, saa kan Grunden ikke søges i klimatiske eller Jordbundsforhold; der maatte endog være megen Opfordring til at anvende den til Raps, hvad der medfører væsentlige Fordele med Hensyn til

Frugtbarhed og Afgrødens Sikkerhed, skjønt Hensynet til Besparelse af Saasæd her falder bort, og til Hvede, hvor dette Hensyn ingenlunde er uvæsentligt, og som paa vore bedre Jorder efter en god Brakbehandling og en stærk Gjødskning ellers løber Fare for at gaae i Leie. Men en Hindring for Radsaaningens Udbredelse er maaskee atter den omstændelige Brakbehandling, der er den danske Jordbrugers Styrke, for ikke at sige hans svage Side, hvad den i det mindste vil blive, naar den fortsættes ud over det Tidspunct, da han med tilstrækkelig Sikkerhed, navnlig paa rørlagte Jorder, i det ikke korte Tidsrum, der ligger mellem Høsten og Foraarssaaning, kan give sin Jord den ønskelige Brakbehandling. Ved den fuldstændige Brakning bliver nemlig den senere Rensning af Jorden i Raderne mellem den saaede Sæd lidet nødvendig. Ofte indrettes ogsaa Radsaaningsmaskinen saaledes, at den tillader Nedbringelse af Gjødning i Forbindelse med Sæden, hvorved den kunstige Gjødning, om hvilken der for dette Øiemed alene kan være Tale, kommer fuldstændigt ned i Jorden og strax kan give den unge Plante en kraftig Ernæring til Udvikling af Rødderne, der da senere kunne udbrede sig og hente Næringen fra en større Omkreds.

Om den Besparelse af Saasæd, der kan naaes, vil man ad dobbelt Vei kunne danne sig en Forestilling. En Hvedeplante bør ganske vist ikke have mindre end 32 $\square$ Tommer at voxe paa, det er 8 Tommer mellem Raderne og 4 Tommer mellem Planterne i Raderne, dette giver et Antal af 18 Planter paa 1 $\square$ Al. eller 252,000 Planter paa 1 Td. Land; men paa vore Hvedemarken finde vi nærmere det dobbelte Antal; jeg har saaledes funden paa en god Hvedemark i Gjennemsnit 32 Planter paa 1 $\square$ Al., altsaa 448,000 paa 1 Td. Land. Og nu Udsæden? Ved Tællingen af 4 forskellige Pægle Hvede fandt jeg et Gjennemsnitstal af 4,730 Kjerner, hvilket giver for 1 Td. 2,724,480 Kjerner¹⁾, hvilket altsaa giver, naar der

1) Om Antallet af Kjerner i Korn- og Frøsorter see forøvrigt Tidskr. for Ldøk. 1859, S. 379.

saaes 1 Td. eller hen derved, mindst 10 Kjerner for hver Plante, hvortil der egentlig er Plads, og 5—6 Gange saa meget, som der i Reglen kommer til at voxe paa vore Marker. Ved Radsaeningen anvendes ikke over 4—5 Skpr., Mechi regner endog 3 Skpr., der give ham 15 Tdr. pr. Td. Land eller 40 Fold efter Udsæden, og dog er der med en Udsæd af 3 Skpr. saaet omtrent 4 Gange saa mange Kjerner, som der er

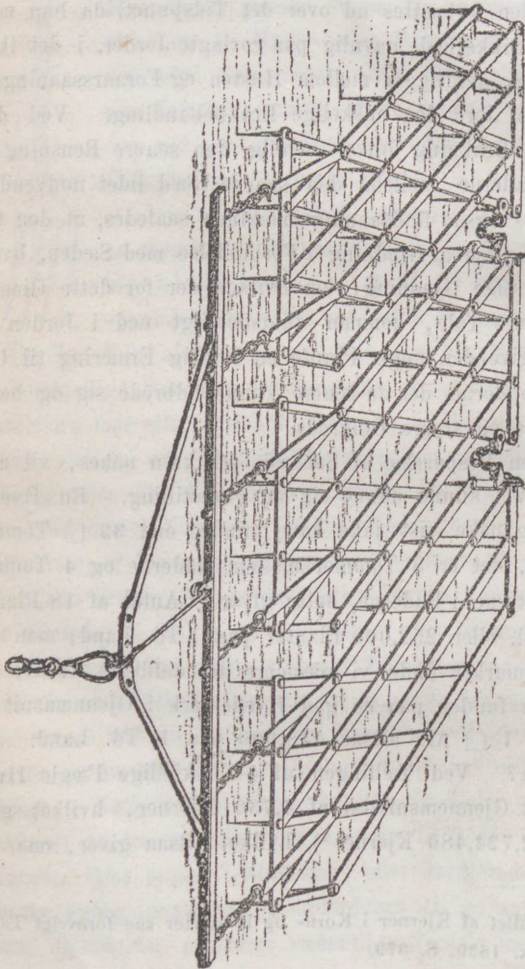

Fig. 4. Howards Harve.

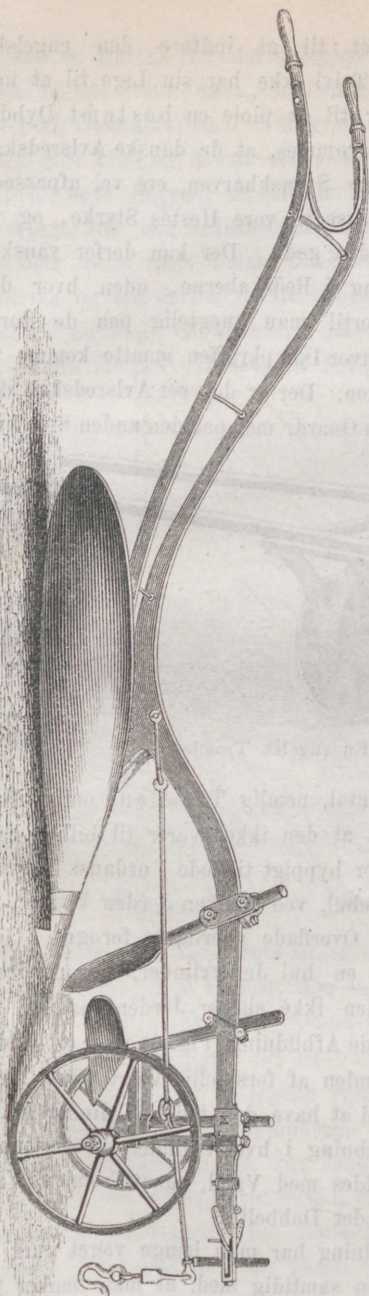

Fig. 5. Hornsbys Plov.

Brug for. Ville vi nu antage, at der af de 111,000 Tdr. Hvede, der i Kongeriget aarlig saaes i omtrent lige saa mange Tdr. Land, kunde spares Halvdelen, saa gav dette alene for denne Sædarts Vedkommende en aarlig Besparelse af 55,000 Tdr. eller over 400,000 Rd., og Hvedeudsæden er neppe en Tyvendedel af Landets aarlige Udsæd.

Det gjælder i det Hele om de engelske Redskaber, at de ere baade sværere og kostbarere, end det i Reglen vilde passe for os; men paa den anden Side vil man i disse være sikker paa at finde Mønstre paa hensigtsmæssige og fortrinligt udførte Redskaber. Som Exempel herpaa kunne hosstaaende Afbildninger tjene af en engelsk Harve og Plov (Fig. 4 og 5), der begge ere i og for sig fuldendte Redskaber, og hvoraf Harven heller ikke er ukjendt her i Landet. Derimod har Hjulploven fra gammel Tid et saa daarligt Navn hos os, at man maaskee derfor desto min-

dre har følt sig opfordret til at indføre den engelske Hjulplov, skjønt den uden Tvivl ikke har sin Lige til at udføre fortrinligt Arbejde og til at pløie en bestemt Dybde. Det skal forevrigt villig indrømmes, at de danske Avlsredskaber, navnlig Svingploven og Svenskharven, ere vel afpassede for vore Forhold, idet de passe til vore Hestes Styrke, og at de i det Hele tilberede Jorden godt. Der kan derfor vanskelig blive Tale om Forandring i Redskaberne, uden hvor der anvendes større Heste, hvortil man unegtelig paa de større Gaarde er tilbeielig, eller hvor Dampkraften maatte komme til at afløse en Del af Hestekraften. Der er dog eet Avlsredskab, der ikke kan undværes paa nogen Gaard, men paa den anden Side kun

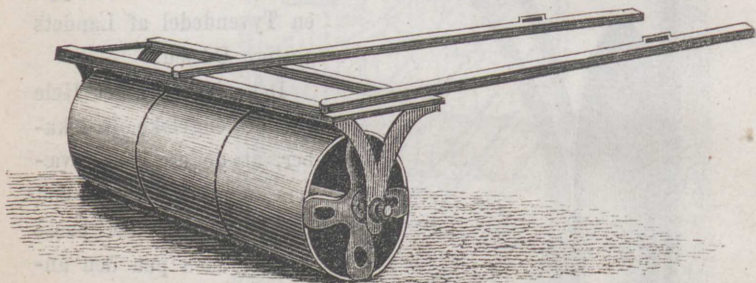

Fig. 6 En engelsk Tromle.

bruges i et indskrænket Antal, nemlig Tromlen, om hvilken det ganske vist maa siges, at den ikke svarer til billige Forandringer, den er endnu altfor hyppigt tilstede i urdansk Tilstand som en ujevn og skæv Træbul, ved hvilken Jorden klæber, og hvorved Tromlens ujevne Overflade yderligere forøges. Den bør utvivlsomt afløses af en hul Jerncylinder, der er delt i 2 eller 3 Dele, saa at den ikke slæber Jorden sammen ved Omdreiningerne; hosstaaende Afbildning (Fig. 6) viser en saadan Tromle. Vil man have Tromlen af forskjellig Vægt, skeer dette paa en ret sindrig Maade ved at have den todelte Cylinder lukket i Siderne, kun med en Aabning i hver Cylinder, hvorigjennem denne efter Behag kan fyldes med Vand, saa at Tromlens Vægt herved kan forøges indtil det Dobbelte.

Til Jordens Bearbejdning har man længe været enig om at benytte Hestekraft. Men samtidig med, at man tænker paa

at lade en Del af Hestens tidligere Arbeide udføre ved Dampkraft, er det i sin Orden, at man lader Hestekraften afløse endel af Haandkraften. Dette er navnlig kommen i ret god Gang med Hø- og Kornhøsten, hvor Slaae- og Meiemaskiner have begyndt at afløse Leen og Meieredet. Disse Maskiner, som her vedfoies i Skitse (Fig. 7 og 8), havde for en halv Snes Aar siden funden endel Udbredelse i Nord-Amerika og ere derfra vendte tilbage til England og Skotland, hvor de nu finde en temmelig udstrakt Anvendelse, og hvorfra de nu stadigt udbredes til Fastlandet. De forekomme for-

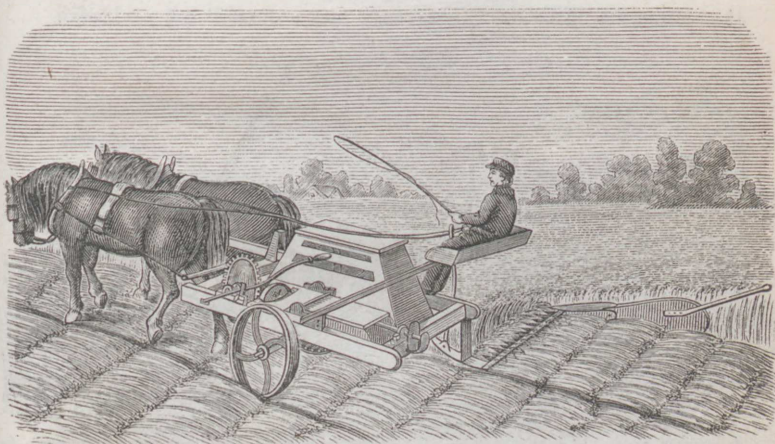

Fig. 7. Burgess og Key's Slaaemaskine.

øvrigt, som man kan vente af et forholdsvis nyt Redskab, i temmelig forskellige Former, dog mindre med Hensyn til Hovedsagen: Maaden, hvorpaa Græsset eller Sæden afskæres, hvad der nærmest er at ligne ved en hurtig Savning, end med Hensyn til Aflægningen af Sæden enten paa regelmæssige Skaar eller i Neg, færdige til Opbinding. Her i Landet have disse Maskiner, som sædvanligt, kun langsomt funden Indgang; men Meddelelser om deres Anvendelse i de senere Aar foreligge dog, saaledes i „Tidsskrift for Landøkonomie“ 1863, S. 424, „Ugeskr. for Ldmd.“, 2. B. 1863, S. 222, 2. B. 1861, S. 188,

252, 269 o. s. v. Et smukt Redskab er Høvenderen, der spreder og lugter det nyslaaede Græs paa en ganske fuldstændig Maade; men dets Anvendelse passer unegtelig bedre for Englands Haardbundsgræsgange end for vore bløde Engstrøg langs Vandlebene, hvor de forøvrigt vilde være meget velkomne og nyttige, naar Engene blot kunde lægges tilstrækkelig tørre. Dette Redskab kan derfor foreløbig neppe ventes at finde en udstrakt Anvendelse, skjønt det vel heller ikke ganske vil undværes her i Landet. Andre Redskaber, som

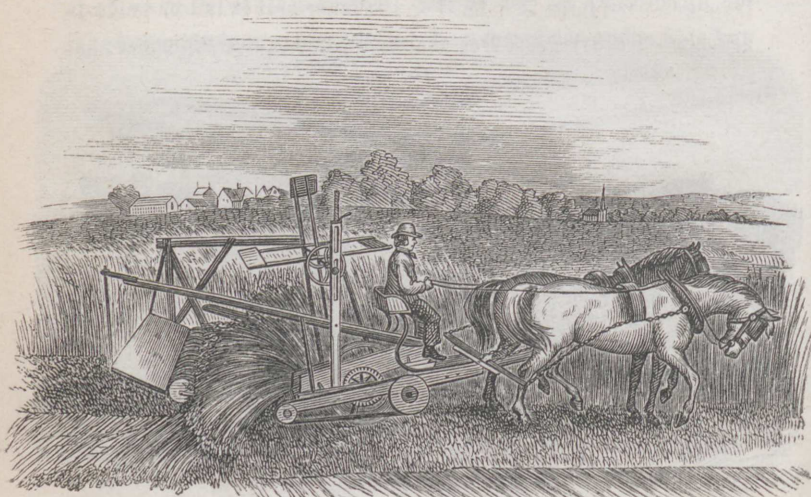

Fig. 8. Burgess og Key's Meiemaskine.

derimod ganske passe for vore Forhold, ere de amerikanske, skotske og engelske Høriver, af hvilke sidste her anføres en Prøve (Fig. 9); de finde ogsaa fortjent Udbredelse her i Landet, efter at Landmanden har lært deres gode Egenskaber at kjende.

Det er en Kjendsgjerning, at de nye Maskiner og Redskaber paafaldende langsomt finde Indgang hos de danske Jordbrugere, og Grunden hertil vil sandsynligvis ligge dels i den ringe mechaniske Sands, hvorfra den saa lidet fabrikdrivende Befolkning unegtelig er i Besiddelse; det er gjerne

Landmandens Sorg og Skræk, at det nye Redskab skal gaae itu, og det er næsten det sandsynligste, at dette vil skee, hvor der arbeides med uøvede Hænder, uden tilbørlig Sands for det Sindrige i Maskinens Sammensætning og maaskee uden behørig Omhu for at holde den ren og vel smurt; dels er det formodentlig den lette Adgang til Haandkraft, der virker slappende i denne Henseende. Nødvendigheden er altid den bedste Læremester, og den har i England i det mindste været en vigtig Spore til Maskiners Indførelse; saaledes har Høstarbeidet i England og især i Skotland i en lang Aarrække ikke kunnet fuldføres uden Forstærkning af indvandrende Høstarbeidere fra Irland. Det skal imidlertid villig erkjendes, at

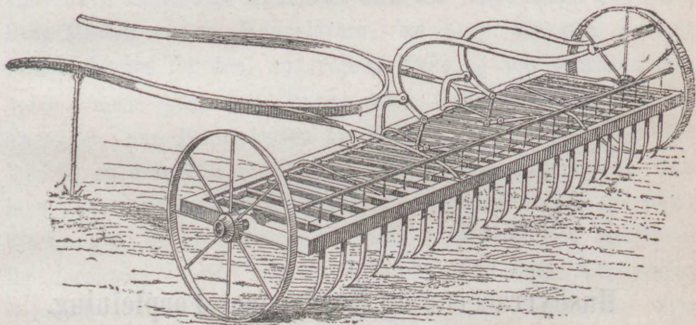

Fig. 9. En engelsk Hørive.

det danske Jordbrug ikke altid har været lige stillestaaende med Hensyn til Indførelsen af nye Redskaber og Maskiner; men dette Opsving ligger snart 20—30 Aar tilbage, da Tærskemaskinen kom igang paa de større Gaarde, hvorfra den efterhaanden har udbredt sig ogsaa til de mindre, og da Svingplogen og senere Svenskharven fik Indgang og udbredtes i forholdsvis kort Tid over hele Landet.

Oprindelig udførtes alt Markarbeide ved Haandkraft og var samtidig dermed Trællearbeide, som ingen fribaaren Mand vilde nedlade sig til, og den Tid er endda ikke saa meget fjern fra vor, da Jordbrugerens Stilling var meget lidet misundelsesværdig, navnlig for den mindre Jordbrugers og Dag-

leierens Vedkommende. Dette har nu rettet sig paa en glædelig Maade; men Enden er ikke endda, og Meget kan endnu i betydelig Grad forbedres. Det er Mechanikens Anvendelse paa Agerbruget, der forædler og forbedrer Jordbrugerens Stilling, fra den største til den mindste; jo mindre der i Agerbruget lægges Beslag paa Menneskets legemlige Kraft, desto mere bliver der Brug for hans aandelige Evner, og Erfaring viser desuden, at Agerbruget beskæftiger desto flere Hænder. Vi skulle derfor ikke see med Uvillie paa Indførelsen af nye Avlsredskaber, men glæde os ved det Hjælpemiddel, som ethvert nyt og brugbart Redskab af denne Slags yder Agerbruget.

Husdyrracerne og Husdyrenes Forpleining.

Det er imidlertid ikke Indførelsen af nye og bedre Redskaber, hvortil man foreløbig tør knytte store Forventninger som Middel til Agerbrugets Opkomst. Der gives andre Midler, som ere ganske anderledes forberedte, der alt ere optagne i Praxis og derfor kunne anvendes med stor Tryghed af enhver blot nogenlunde forstandig og vel funderet Jordbruger. Jeg tænker her paa Forbedringen af vore Husdyrracer og en kraftigere Ernæring af Kreaturerne, paa Tilveiebringelsen af en kraftigere og rigere Gjødning, paa en fuldstændigere Vandafledning og paa en bedre Benyttelse og dybere Bearbejdning af Jorden.

Hvad Kreaturerne Forpleining angaaer, saa skulde det snart ikke mere være fornødent at tale om Nytten eller Nød-

vendigheden af at holde Dyrene godt, naar man vil have noget egentligt Udbytte af sit Jordbrug. Der har i de senere Aar været skreven mange værdifulde Artikler om denne Gjendstand, ikke af Folk, der have deres Kundskab paa anden Haand, men af praktiske Landmænd, saavel større som mindre Jordbrugere, og Alle, der have erhvervet sig nogen Erfaring heri, kunne ikke blive trætte af at paavise deres Standsfæller hvilken velgjørende Indflydelse en rigelig Forpleining af Kreaturerne har paa det hele Agerbrug baade ved den umiddelbare Indtægt, som det forbedrede Kreaturhold afgiver, og ved den ulige større og bedre Gjødningsemængde, som herved vindes for Agerbruget.

Det er dog ikke alle vore Husdyrklasser, der i Tidernes Løb have været lige ugunstigt stillede. Ikke alene i Jylland, hvor Hesten er en Handelsvare, og hvor der paa dobbelt Maade kjæles for den, ved rigelig Føde og ved sparsomt Arbejde, men ogsaa paa Øerne, hvor dette i mindre Grad er Tilfældet, har Bestræbelsen alt længe gaaet ud paa at sikre Dyrene en ordentlig Forpleining ved Tilskud af Kjerne. Man maa kun ønske, at dette overalt fuldstændigt kunde gennemføres, og at Jordbrugerne altid vilde foretrække den øieblikkelige forøgede Udgift ved et Tilskud af Kjerne, naar enten Grønfolderet ikke er tilstrækkelig rigeligt om Sommeren, eller naar Efteraarsarbeidet tærer for meget paa Kræfterne, — i Erkjendelse af, at Bevarelsen af Hullet i Længden er langt mindre bekosteligt, end hvor dette afvexlende skal tabes og til andre Tider atter indvindes, da Dyrets Livskraft herved betydeligt svækkes, foruden at det i Aarets Løb neppe vil kræve et større Udlæg af Kjernefoder at holde Dyrene i stadig god Stand, idet det større Udlæg til enkelte Tider formodentlig vil kunne indvindes ved et sparsommere Foder paa de Tider, hvor det tabte Huld ellers skulde gjenoprettes. Denne økonomiske Regel, at bevare et jævnt og godt Huld hos Dyret til alle Tider, gjælder naturligvis ikke for Arbeidshesten alene, men ligesaa fuldt for de andre Husdyr og trænger vistnok paa mange Steder til skarpere at iagttages end hidtil, f. Ex. for

Faarenes Vedkommende om Vinteren og for Svinenes om Sommeren.

Begge disse Dyr ere saa overordentlig lønnende og saa let haandterlige, at de nok fortjene at udvikles og formodentlig at forøges i Antal her i Landet. Kun er det rimeligt, at der foreløbig hos dem begge er nogen Usikkerhed i Avlen, da de ere blandede Racer, fremkomne ved Krydsning med engelske Dyr, der ofte selv ikke have været af altfor constante Stammer. Thi ved Tidernes Uret er det kommen dertil, at der i det forbedrede Agerbrug ikke mere er Plads for ægte danske Faar eller Svin, fordi de i tidligere Tid ere blevne saa slet behandlede og navnlig saa slet fødte, at de aldeles ikke have været Gjenstand for nogen Forædling, og man har derfor funden det altfor fristende og lønnende at benytte

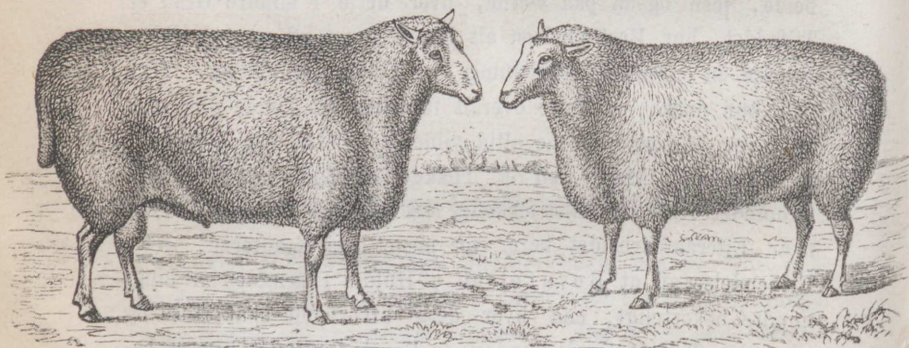

Fig. 10. Dishleyfaar af William Sanday's Stamme.

de fremmede, navnlig engelske Racer, der ved en gjennem Generationer fortsat bedre Forpleining og en Smule skjønssomt Valg af Tillægsdyrene have vundet et saadant Forspring for vore Landracer, at disse maae betragtes som opgivne, indtil der paa Grundlag af Krydsninger kan fremkomme saadanne Stammer, der, tilstrækkelig paavirkede af Landets Klimat- og Jordbundsforhold, naae en saa tilstrækkelig Fasthed i Former og Egenskaber, at de i Reglen ikke kunne forbedres

ved foreøget Krydsning, i hvilket Tilfælde der da atter kan blive Tale om danske Racer for disse Dyrs Vedkommende, et Maal, som det danske Jordbrug naturligvis maa sætte sig og med Tilfredsstillelse engang vil see opnaaet.

Der er dog eet Dyr, som bevares her temmelig ublandet, det er Merinosfaaret eller dets forædlede Varieteter, der dog kun findes i større Flokke paa de større Gaarde, fordi Ulden ikke egner sig til Hjemmeflid, men alene bruges i Fabriker og derfor kun kan anbringes i Partier og paa de større Markeder. De mindre Jordbrugere holde sig derfor udelukkende til Krydsningerne af de engelske saakaldte Kjødfaar, der ved Siden af deres store Evne til at samle Kjød tilmed give rigeligere og let haandterlig Uld, hvorfor de vistnok bør nyde al Opmærksomhed, navnlig efterhaanden som Agerbruget

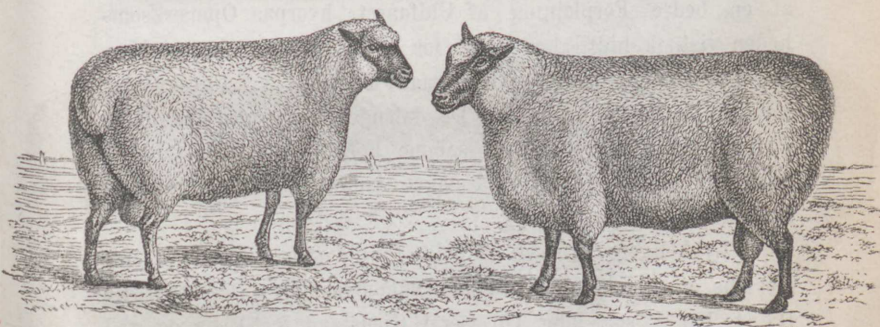

Fig. 11. Southdownsfaar af Jonas Webb's Stamme.

forbedres, og Markerne renses for side Græshuller, da Faarene paa saadanne Steder ere udsatte for at indslukke Æg af Hundens Bændelorm, der udklækkes i Faarets Tarmkanal og udvikles i dets Hjerne til Blæreorme, der afstedkomme den ødelæggende og tidligere meget befrygtede Dreiesyge (see herom en fortrinlig Afhandling af Etatsraad Bendz i „Tidsskr. for Ldøk.“ 1857, S. 193 og kortelig omtalt i „Ugeskr. for Ldmd.“, 4. B., S. 59). Hosstaaende Afbildninger af Dishleyfaaret (Fig. 10) og af Southdownsfaaret (Fig. 11) kunne tjene som

Mønstre for de 2 mest udviklede engelske Faareracer. De aftegnede Southdownsfaar ere af Jonas Webbs Stamme, der opløstes ved Auction i Aarene 1861 og 1862, hvorved 1441 Stkr. solgtes, til en Gjennemsnitspris af 104 Rd., heraf 99 Vædere til en Gjennemsnitspris af 282 Rd. 3 Mk.; den høieste Pris for et enkelt Dyr var 2500 Rd.

Det er imidlertid et Spørgsmaal, om den her i Landet stedfindende Sondring mellem Kjødfaar og Uldfaar behøver at bevares, eller om der ikke med Held kunde tilveiebringes Melleformer, i Lighed med hvad der er skeet i Frankrig, ved Krydsning mellem Merinosfaaret og Southdownsfaaret, maaskee umiddelbart ved Indforelse af Rambouillettracen, der nu søges stærkt i Nabolandene. (Jeg skal med Hensyn hertil henvise til en Meddelelse i „Ugeskr. for Ldmd.“ 1 B. 1863 S. 460.) En Tilnærmelse hertil vilde ogsaa let være Følgen af en bedre Forpleining af Uldfaaret, hvorpaa Opmærksomheden vistnok hidtil har været for lidet henvendt; herom henvises til en Meddelelse af Etatsraad Tesdorpf i „Ugeskr. for Ldmd.“ 2. B. 1864, S. 1. De dalende Priser paa den finere Uld, der ikke efterspørges i samme Forhold som den middel-fine, ville maaskee mere end noget Andet bane Veien for en saadan Overgang.

Lykkeligere ere vi stillede for de større Husdyrs, for Hestens og tildels for Kvægets Vedkommende. Den danske Hest har i saa lang Tid været Gjenstand for Pleie og god Behandling, at den har udviklet sig til et Dyr, der indtager en hæderlig Plads blandt Hesteracerne og er bleven en søgt Handelsvare over en stor Del af Europa. Det er naturligvis ikke min Mening, at den ikke skulde kunne forbedres, eller at Mængden af Hesteslaget ikke kunde naae et fuldkommnere Trin; heldigvis er Muligheden i denne, saavel som i enhver anden landøkonomisk Henseende, ubegrændset. Kun antager jeg, at vor Hesteavl vil være vel tjent med, at den Betragtning er bleven den seirende blandt Landmændene og hos Lovgivningsmagten, at vi ikke bør undlade at paaskjønne det Gode, hvoraf vi ere i Besiddelse, eller, i Haab om derved at ind-

føre Forbedring, bør foretage gennemgribende Forandringer, som maatte have en fuldstændig Omdannelse af Landracen tilfølg. Hesteavl vil saaledes foreløbig gaae sin naturlige Gang, hvad der selvfølgelig ikke udelukker Forsøgene paa ved Krydsninger at frembringe andre Former, til hvilke Landhesten da vil stille sig som en heldig Mellemform.

Den ene er Blodhesten, der, som saa meget Andet, er bleven uundværlig for det civiliserede Livs Fordringer, og som vil tilveiebringes i Forhold til Efterspørgselen og til Priserne paa det store Marked, men som det paa den anden Side bliver mindre fristende for det enkelte Land at tilveiebringe, i samme Grad som dens Avl fremskyndes i Nabolandene.

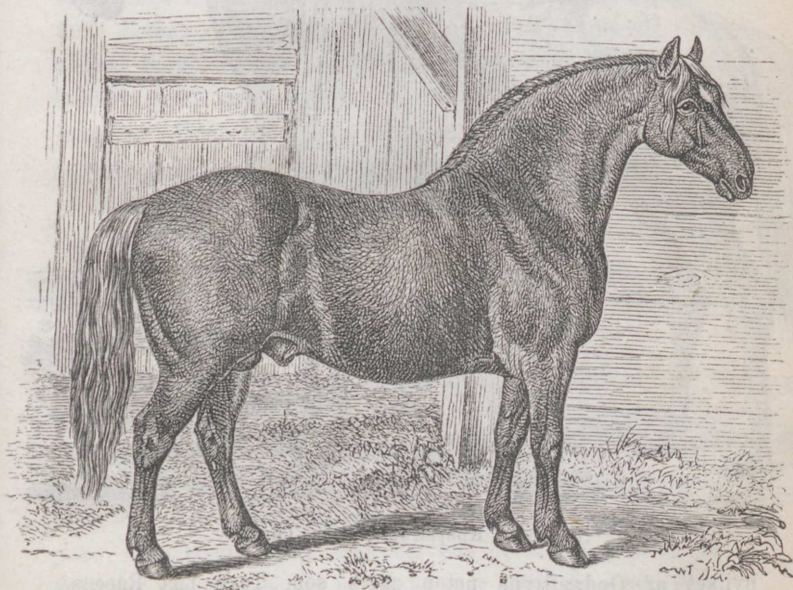

Fig. 12. Suffolkkingsten Emperor.

Den anden Yderlighed er den svære Arbeidshest, der har sine fornemste Repræsentanter i den skotske Clydesdalehest og den uforlignelige Percheroner, hvilken Sidste forøvrigt staaer vor jyske Hest langt nærmere end den skotske. Imidlertid omdannes Percheroneren nu stærkt paa den franske Re-

gerings Foranstaltning ved Krydsning med engelsk Fuldblod, hvilken Krydsning Regeringen søger paa enhver Maade at befordre, saa at den ublandede franske Hest næsten aldeles er udelukket fra Dyrskuerne. Hvor alvorlige Bestræbelserne i denne Retning ere, viser en nylig truffen Foranstaltning til at udelukke fra al Anerkjendelse alle Dyr med skimlet Lød,

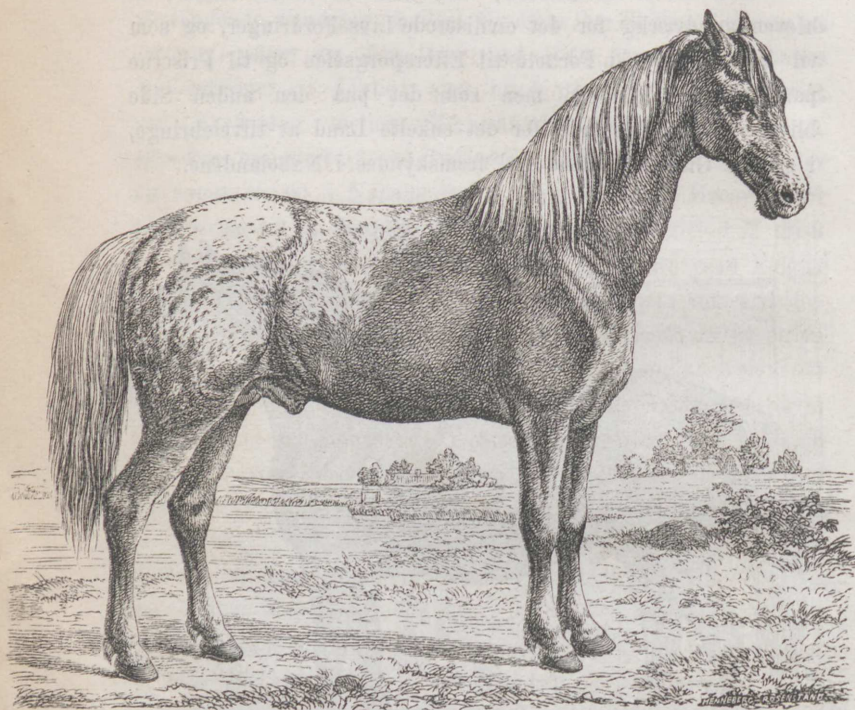

Fig. 13. Knapstruphingsten Thor.

hvilket af Opdrætterne netop agtes som Tegn paa Racens Renhed. Hvor fortrinlige Arbeidsdyr denne Race afgiver, synes den dog, som Landrace, ikke at være skikket til ved Krydsning at forbedre andre Landracer; jeg skal i denne Henseende henvise til et Par Meddelelser i „Ugeskr. for Ldmd.“, 6. B., S. 714 og 1. B. 1859, S. 444.

Det Samme gjælder formodentlig om den eiendommelige,

rødbrune og buttede engelske Arbeidshest den saakaldte Suffolkhest eller Punch, der i den senere Tid er bleven endel forædlet eller i alt Fald forskjønnnet ved Krydsning med Fuldblodshesten, og som derfor med mindre Sikkerhed vilde kunne tjene til Forbedring af en anden Race.

Som en god Prøve paa denne Race kan omstaaende Afbildning (Fig. 12) tjene, ligesom Tegningen (Fig. 13), viser en værdig Repræsentant for den danske Knapstrupstamme, om hvilken jeg kan henvise til „Ugeskr. for Ldmd.“, 5 B., S. 41 og 58; 2. B. 1859, S. 185; 1. B. 1861, S. 102; 2. B. 1861, S. 41 og 1. B. 1862, S. 331.

Der er vel for Tiden ingen alvorlig Bestræbelse for at frembringe en sværere Arbeidshest her i Landet, skjønt enkelte Forsøg i denne Retning ere gjorte; men allerede nu see vi dog Besætningerne paa de større Gaarde at bestaae af forholdsvis store Dyr, og det kan neppe betvivles, at Fordringerne til at concentrere Kraften paa de enkelte Dyr ville tiltage med Aarene, efterhaanden som en dybere Bearbejdning af Jorden erkjendes at være nødvendig. Spørgsmaalet bliver da, om Dampkraftens Indførelse i Agerbruget vil holde Skridt med den stigende Trang til en forøget Arbeidskraft, eller om Arbeidshesten maa omdannes, for at tilfredsstille Fordringerne til en større samlet Styrke.

Naar Talen er om Kvæget, maa der skjælnes væsentlig mellem Øerne og Jylland, fordi Forholdene her have været noget forskellige med Hensyn til Racerne og deres Anvendelse. Der gives Dele af Landet, f. Ex. Sjælland og de mindre Øer, hvor den oprindelige Race vistnok er fordømt til Undergang. Intetsteds finder man her paa de større Gaarde, hvor der skal bringes Noget ud af Kvæget (Malkekvæget), Besætningen bestaaende alene af Landslaget, ofte nok er der ikke Spor deraf, medens den fornemlig bestaaer af Anglerkvæg og de dermed nærmest beslægtede Former, som nordslesvigsk og fyensk Kvæg.

Som Mønstre for Anglerkvæget kunne hosstaaende Afbildninger (Fig. 14 og 15) af de 2 vigtigste Tyre i Gundersløv-

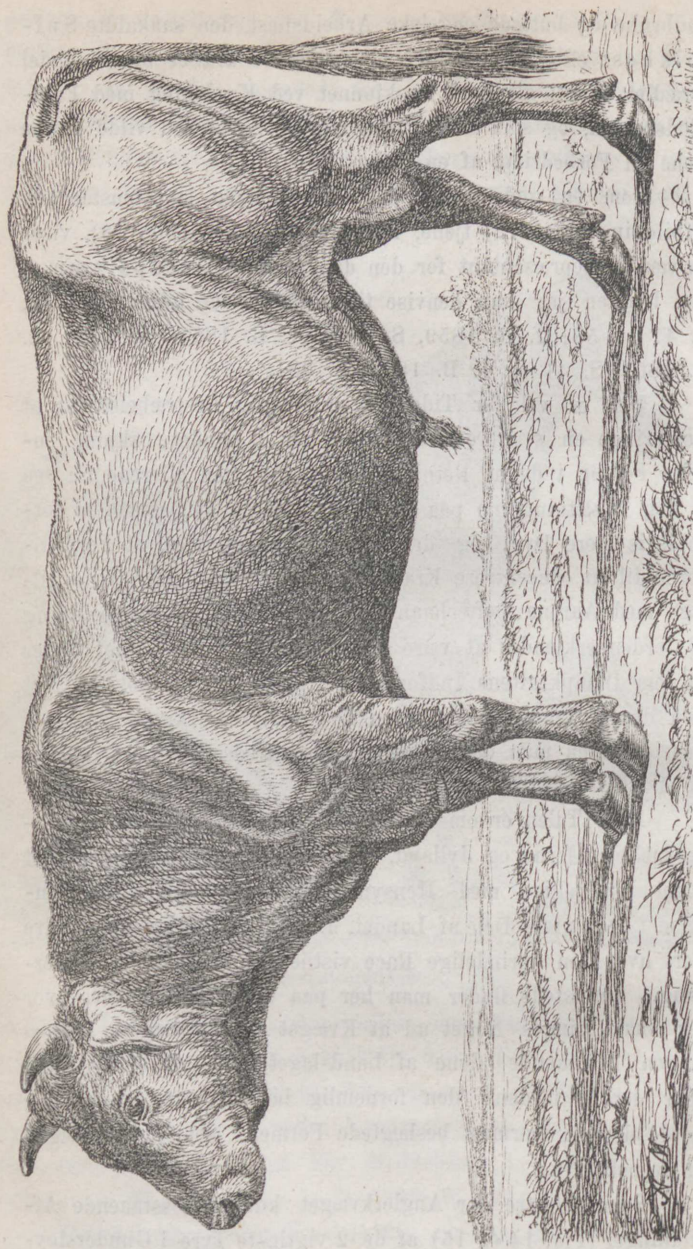

Fig. 14. Kongepræmietyren.

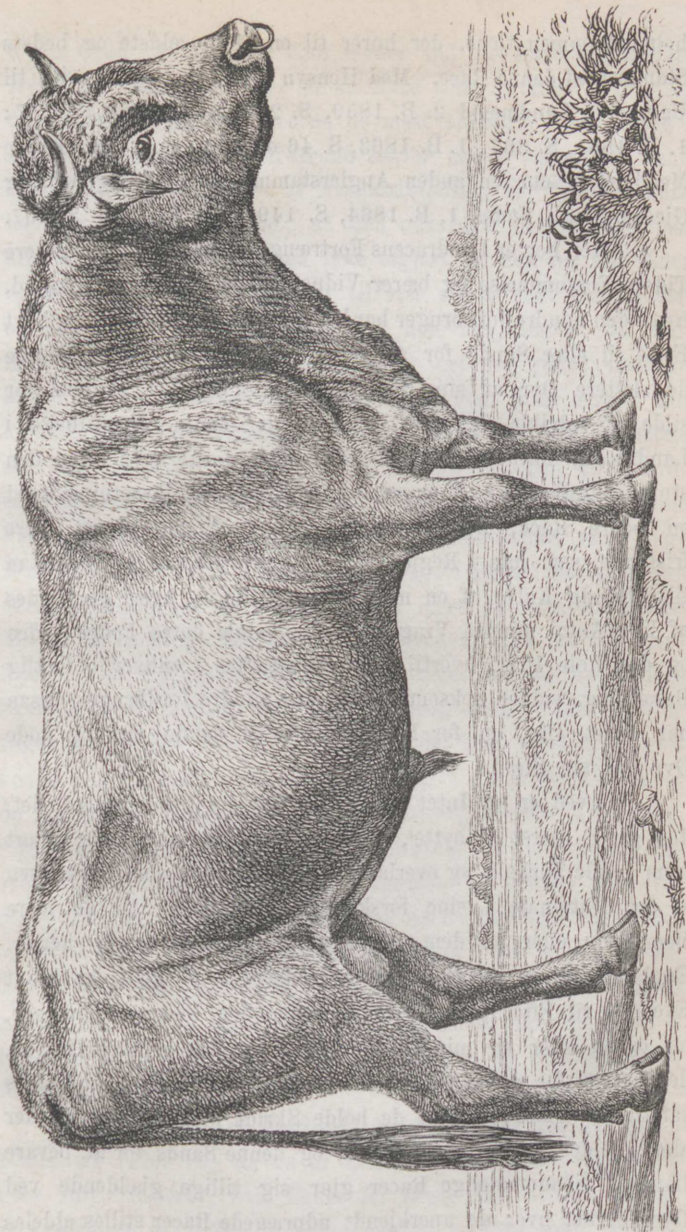

Fig. 15. Freyr.

holmerstammen tjene, der hører til en af de ældste og bedste Stammer af denne Race. Med Hensyn hertil skal jeg henvise til Ugeskr. f. Landmænd 2. B. 1859, S. 247; 1. B. 1860, S. 257; 1. B. 1861, S. 367; 1. B. 1863, S. 46 og 516 o. s. v. Mærkelige Meddelelser om en anden Anglerstamme, paa Ourupgaard, og Gjedsgergaard, findes 1. B. 1864, S. 149 og 1 B. 1861 S. 207.

Atter her er Landracens Fortrængelse en Straf for tidligere Tidens Forsømmelse og bærer Vidne om den fortrykte Tilstand, hvori den mindre Jordbruger har levet, saa at han hverken har havt Evne til eller Sands for at værne om de bedre og udstøde de slettere Dyr af sin Besætning. Nu er det sagtens for silde at udvikle de gode Kræfter, der endnu ere tilbage i Landracen; formodentlig vil den mindre Jordbruger følge den større Jordbrugers Exempel og ombytte sin Besætning med en bedre Race, hvad der vil være ham saa meget mere fristende, som han i Reglen paa de større Gaarde allerede kan tilkjøbe sig Kalve af en mere forædlet Race, hvori der findes af lige Antal mindre Vrag, og som betale deres Foder bedre og den høie Pris, hvortil Kalvene afsættes i enhver ordentlig Besætning, vidner noksom om, at den mindre Jordbruger ogsaa har faaet Oiet op for Fordelen ved at samle virkelig gode Dyr paa sin Stald.

Herved er nu Intet at gjøre, thi det Fordelagtige, det, der giver størst Udbytte, trænger med uimodstaaelig Magt frem i alle Forhold og overlader andre Hensyn, som Bevarelsen af det Nationale i sine forskjellige Skikkelser, til de mere Bemidlede eller til dem, der særlig interessere sig herfor. England afgiver ogsaa i denne Henseende et godt og kjønt Exempel til Efterligning. Man finder der Racerne bevarede, om ogsaa efter en mindre Maalestok og paa mindre Gaarde, der drives for den store Godseiers Regning, og de udvikles samtidig hermed, saa at de holde Skridt med de Racer, der alene holdes for Fordelens Skyld, og denne Sands for at bevare Landets eiendommelige Racer gjør sig tillige gjældende ved Dyrskuerne, hvor de anerkjendt udprægede Racer stilles aldeles lige med Hensyn til Præmiernes Mængde og Størrelse, endog

i den Grad, at der ofte ikke møder ved de store almindelige Dyrskeer saa mange Dyr af en Race som Antallet af de for dem udsatte Præmier, medens de mest udbredte Racer møde i meget stor Mængde. Til Grund herfor ligger vistnok en sund Politik, der understøttes af Nationalfølelsen, thi fordi en Race kommer saaledes i Gunst, at den udbredes saa at sige paa alle Hænder, er det dermed ikke afgjort, at den for alle Tider og under alle Forhold virkelig vil vise sig at være den bedste, og skulde man senere komme til den Erkjendelse, at man ikke har fulgt den rette Vei, saa er det for silde, naar de andre Racer ere forsvundne, foruden at man først derved kan komme til sikker Erkjendelse om en Races Evne til at maale sig med en anden, naar de begge i længere Tid have nydt samme gode Pleie og forstandige Behandling. Uden denne Sands for at bevare og udvikle det alt Bestaaende, vilde England saaledes i dette Øieblik neppe være i Besiddelse af nogen egentlig Malkerace og neppe nok af mere end een Kvægrace. Thi de 2 egentlige Malkeracer, Aldernaykvæget fra de halvfranske Øer i Kanalen, og Ayrshirekvæget fra det sydvestlige Skotland (der forøvrigt selv er en kunstig dannet Race, hvorom Ingen drømte for 100 Aar siden) træffer man næsten udelukkende paa Rigmænds Mønstergaarde og i deres Parker, hvor de ere halvt Luxusdyr og halvt Nyttedyr, medens Korthornsracen er det Kunstproduct, der frembyder de største Fordele saavel for Koholderen til Frembringelse af Mælk, som for Studeholderen til Fedning, og som derfor trænger igjennem overalt i mere eller mindre ren Form, og det er atter, om ikke i fuldt saa høi Grad som for Mælkeracernes Vedkommende, Rigmanden eller den større Besidder, hos hvem de 2 vigtigste rene Federacer, Herefordkvæget og Devonskvæget, bevares fra Undergang.

Et Mønsterdyr af Englands Korthornsrace tilføies her i Afbildning (Fig. 16) af en af Landets mest ansete nulevende Tyre, Roy. Butterfly, hvis Fader for nogle Aar tilbage solgtes til Australien for 1,200 £ eller rigeligt 11,000 Rd., en forøvrigt senere ikke opnaaet Pris for et Dyr af denne Art.

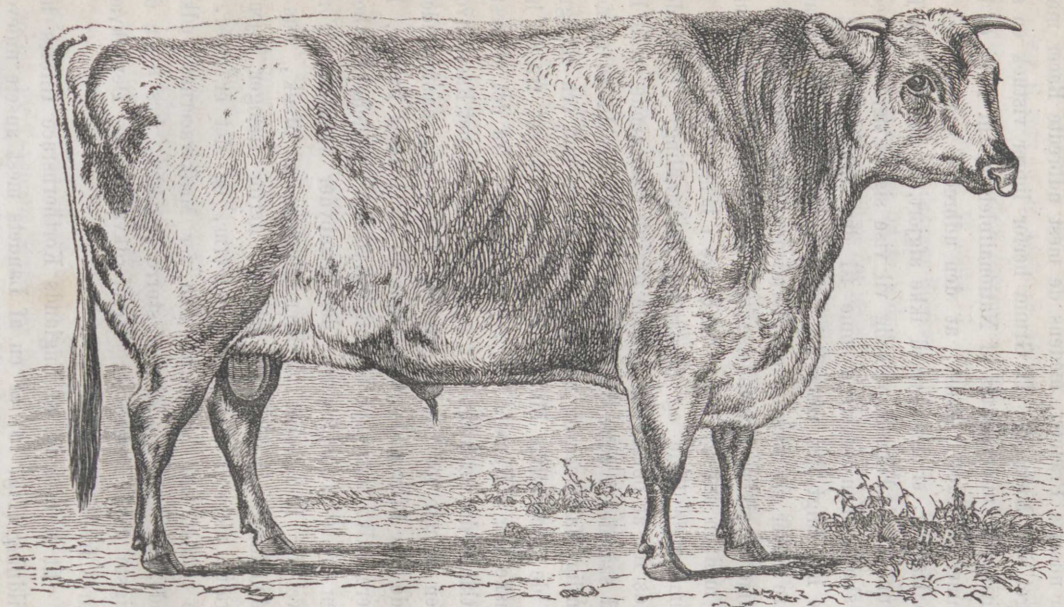

Fig. 16. Royal Butterfly.

Fra de engelske Racer, som her blot nævnes for Exemp-
 plets Skyld, og som altid ville afgive et godt, maaskee altfor
 indflydelsesrigt Exempel for os, vende vi tilbage til vore egne
 Racer og navnlig det jyske Kvæg, for hvilket der i den nær-
 meste Fremtid forestaaer en Forandring, der fortjener de jyske
 Landmænds alvorligste Opmærksomhed. Der skjælnes ikke i
 Jylland mellem Malke- og Federace, om der ogsaa i denne
 Henseende er Forskjel mellem Kvæget fra de forskjellige Egne.
 Men Alt tyder paa, at der i det jyske Kvæg findes Elementer
 saavel til godt Malkekvæg som til godt Fedekvæg, kun at
 der hidtil har været viist det for ringe Opmærksomhed, de
 gode Egenskaber have hidtil ikke tilstrækkelig været fast-
 holdte og udviklede ved et lidt omhyggeligt Valg af Tillægsdyr
 og ved en god Forpleining fra Dyrenes Ungdom af. Det er,
 som det synes, navnlig Fedekvæget, der har en altfor kum-
 merlig, man kunde sige for simpel Ungdomshistorie, til at det
 senere ret kan lønne den gode Pleie, der bliver det til Del.
 Det er de allertarveligste udyrkede Jorder, der skulle bringe
 Indtægt ved at afgive Sulteføde for alt det Ungkvæg, der
 kan skaffes tilveie, og det er derfor intet Under, at der blandt
 Opdrættet findes meget, altfor meget Vrag, der siden kun
 fedes med Tab og saaledes nedsætter Fordelen af en Floks
 Fodring. Her er det paa høie Tid, at der gribes ind, saavel
 fra de indsigtfuldere Landmænds Side som fra Landbo-
 foreningernes og maaskee Regeringens Side. Det er et stort
 nationalt Tab, naar Tillæget ikke betaler sit Foder saa godt,
 som det kunde, og det gjælder da om at forsøge, om der ikke
 med Fordel kunde lægges til paa større Gaarde, hvor der
 anvendtes større Udvalg og gaves en bedre Pleie fra Begyn-
 delsen af, maaskee i Forbindelse med, at der udstationeredes
 gode Tyre til Brug for de mindre Jordbrugere, for saaledes
 at frembringe et bedre Opdræt. Men herved fremstaaer den
 tidligere anførte Fare for en Races Forsvinden ved Krydsning
 med en anden, bedre udviklet. Den Race, hvormed der i saa
 Fald kunde og maatte blive Tale, er da den engelske Kort-
 hornsrace, og det træffer sig saaledes, at denne i de sidste 10

Aar allerede har faaet meget stærk Indgang i det vestlige Slesvig og der i hoi Grad har paavirket Landracen (see herom Gaardeier Aug. Becks Meddelelser i „Ugeskr. f. Landmænd“, 1. B., 1863, S. 509). Dette Exempel kan tjene baade til Efterligning og til Advarsel. Naar det viser sig fordelagtigt, maa denne Krydsning billigvis benyttes; men der bør da helst skaffes virkelig gode og ædle Dyr af den fremmede Race, for at give et nogenlunde fast Præg til Afkommet, hvilket efter Hr. Fengers Meddelelser i „Tidsskrift for Landøkonomie“ d. A. ikke synes at være Tilfældet med de til Slesvig indkjøbte Dyr; og dernæst burde der ved Siden heraf med al Kraft sørges for den jydskes Racers Bevarelse i dens Renhed. Dersom man kunde stole paa, at jydsk Landmænd af Kjærlighed til Landracen vilde bevare og udvikle et passende Antal gode Stammer, vilde dette naturligvis være tilstrækkeligt; men dersom det skulde vise sig, ligesom i det vestlige Slesvig, at den umiddelbare Fordel knyttede sig til Krydsningen, og der saaledes opstod Fare for, at Racen uformærkt vilde forsvinde, var der vistnok al Grund for Autoriteterne til at komme Landracen til Hjælp, for at Kampen kunde blive staaende, saameget mere som Udviklingen af den jydsk Race netop turde afgive et vigtigt Grundlag for en fordelagtig Benyttelse af Korthornet, med hvilken Race det jydsk Kvæg forøvrigt har endel tilfælles, saaledes ogsaa dets Anvendelighed baade som Malke- og som Fedekvæg. Principet maa altsaa være ikke en stædig Fastholden ved det Gamle, som ikke er godt, men heller ikke en fuldstændig Opgivelse deraf, saa at vi med Opgivelse af det mindre Gode tillige tabe det virkelig Gode, der er tilstede, og hvis gode Egenskaber vi ikke kunne sige, at vi tilfulde kjende, saalænge de ikke have været Gjenstand for en længe fortsat omhyggelig Udvikling.

Man havde tidligere den Forestilling, at Husdyrholdet var et nødvendigt Onde for Agerbruget, i alt Fald i de gode Egne, og at den egentlige Indtægt skulde komme udelukkende af Kornsalget. Man skulde have Kreaturerne dels for at til-

fredsstille forskellige Husholdningsfor nødenheder, dels for at benytte Græsset, som ikke kunde lades ude af Driften, da Jorden skulde „hvile“, dels for at gjøre Halm og Foder i Gjødning, idet man derved troede at forbedre det. Foderet skulde animaliseres, som man udtrykte sig, ved at gaae gennem Dyrene, og man levede i den Forvisning, at et Læs Halm ved at fortæres af et Stykke (magert) Kvæg, afgav en bedre og rigere Gjødning end ved at bringes i hel Tilstand paa Jorden. Dette var en Vildfarelse, om ogsaa en ret naturlig, saalænge den landøkonomiske Kundskab kun skulde støtte sig paa ydre Tilsyneladelser, men som ganske er hævet ved Chemiens kritiske Undersøgelser, der have viist, at Naturens Frembringelser kunne opløses i flere, ofte meget forskelligartede Bestanddele, men tillige med uomstødelig Vished have godtgjort, at der Intet fremkommer af Intet, at der ved enhver Gjærings- eller Forbrændingsproces, hvortil ogsaa Fordøielsen kan henregnes, skeer betydelige Omsætninger og Forandringer; men at de Bestanddele, paa hvilke det tilsidst kommer an, fordi de ikke forekomme i ubegrændset Mængde i Naturen, at de kun formindskes ved Brugen, at de Stoffer, der bruges til Dyrets Underholdning eller til de dyriske Producter, samtidigt berøves for Gjødningen. Der kan saaledes ved Fordøielsesprocessen kun tabes og ikke vindes for Jordens Beringelse ved Gjødningen. Videnskaben har, som sagt, fuldstændig omstyrtet den tidligere Vildfarelse, og den kyndigere Jordbruger har erkjendt dens Rigtighed for Praxis; men ikke destomindre er Erkjendelsen heraf endnu ikke fuldstændig trængt ind i Jordbrugernes Bevidsthed.

Vel finder man nu ikke let Theorien om Kornsalgets Betydning som den ene virkelige Indtægtskilde og om Husdyrenes aldeles underordnede Betydning for Agerbruget gjen nemført i alle dens Conseqvenser; man seer ikke Hestene, hvad tidligere har kunnet skee, om Foraaret spændes for Ploven i skindmager Tilstand, for ved Hjælp af lange Svøber, maaskee med Sømstumper til Snært at tvinges til at anstrenge deres yderste Livskræfter, der ikke vare vedligeholdte paa

naturlig Maade med tilstrækkeligt Foder; man seer heller ikke let Kvægbesætningerne slæbes om Foraaret ud paa Græsgangene ved Slag eller i Nødsfald paa Slæder, og man vil nu forgjæves høre en Landmand lovprive en saadan Driftsmaade som den rette og virkelig praktiske. Der er tvertimod i denne Henseende skeet et meget stort og smukt Omslag; overalt hvor Jordbrugeren yttre sig herom, vil han kun forsvare og anbefale en mere eller mindre rigelig Fodring som den ene rette og virkelig indbringende for Agerbruget. Men endnu staae altfor Mange tvivlende paa Skilleveien, de ville ikke gjerne bryde med Fortidens Vaner og gode Skikke, der have Mageligheden for sig, de overlade hele Husdyrholdet, i alt Fald paa Hestene nær, til de svagere eller udlevede Kræfter, og Kreaturerne savne endnu, navnlig paa Øerne og paa de mindre Gaarde, altfor meget det stadige Tilsyn af „Husbondens Øie“, som med Rette i alle Forhold ansees for saa velgjørende. Endnu fristes altfor Mange af gammel Sædvane til at skille sig ved det let afhændelige Korn, istedetfor at benytte en Del deraf til Kreaturerne og selv forædle det ved at omsætte det i Kjød og Smør. Endnu findes blandt vore Udførselsartikler et saa værdifuldt Fodringsmiddel som Oliekagerne, der baade ere en fortrinlig Erstatning for Kornet, og paa Grund af deres Olieholdighed have en saa gavnlig Indflydelse paa Dyrenes Fordeielse, — istedetfor at Landmanden med Begjærlighed skulde forsyne sig hermed; han kunde da desto tryggere udvide sin Rapsavl, naar han ved at opfodre Oliekagerne tilbagegav Jorden Alt, hvad der havde Værd for den.

Overgangen er naturligvis vanskelig og kan ikke gennemføres paa en Gang. Først skal den Erkjendelse være levende blandt Jordbrugerne, at det gamle Røvejordbrug (Liebig's smukke Udtryk) ikke kan holde ud i Længden, fordi det udpiner Jorden og bringer Jordbrugeren en forholdsvis for ringe Indtægt, hvoraf atter følger, at han arbejder sig træt og engang maa overlade sit Jordbrug, ikke til sin Søn, naar denne kun møder med Faderens tarvelige Overskud og med Erfaringen fra dennes maadelige Exempel, — men til en

Fremmed, der kommer fra andre Egne eller Lande med en bedre og mere tidssvarende Erfaring for sig. Dernæst kræver Forandringen endel Indsigt og Omsigt, som vel kan erhverves i en sildigere Alder, men altid lettere og bedre tilegnes i den unge Alder, og endelig vil Forandringen medføre dels en større Driftscapital dels en forbedret Indretning af Bygningerne og, hvad der især bliver af Vigtighed, en Forbedring af selve Husdyrene, da der altid er en ikke ringe Forskjel paa de enkelte Dyr og Racers Evne til at betale det Foder, der gives dem.

Det er derfor tilvisse en stor og gennemgribende Forandring, som Opgivelsen af Sultesystemet medfører; men gennemføres maa den, og til Gjengjæld vil den da ogsaa yde Jordbrugeren en langt større Tilfredsstillelse af hans Arbeide, den vil gjøre hans Virksomhed langt ædlere og nydelsesrigere, han vil samle om sig de dygtigste og flinkeste Arbeidsfolk, da han derved mere faaer Brug for deres Omsigt, Flid og Godhed for deres Gjerning end for deres legemlige Kraft. Jordbrugeren vil, hvor Forbedringerne skulle begyndes forfra, hvor Besætningen er mangelfuld, de huslige Indretninger utilstrækkelige og utilfredsstillende, og hvor hele Gaardens Drift skal bringes paa en anden Fod, have en lang og besværlig Vei for sig og det i saa meget høiere Grad, hvor det skorter ham og hans Medhjælpere paa fornøden Kundskab og Indsigt i de forbedrede Metoder, der skulle bringes til Anvendelse. Men en god Villie trækker et stort Læs, og det vil Enhver snart erfare, der med Erkjendelse af Manglerne ærligt vil stræbe efter at afhjælpe dem.

Rodfrugtavl.

Det er Agerbrugets Opgave at understøtte de for Plante- og Dyrelivet gunstige Betingelser i Naturen og at fjerne de ugunstige. Naar vi see Markens vilde Dyr i de milde Aars-

tider at svælge i Naturens Overflodighed, men derpaa i Vinterens Hjerter at kæmpe med Kulde og Sult og i heldigste Tilfælde tilsætte hele det Overmaal af Livskraft, som de i den gode Aarstid have indsamlet, saa er det ikke Agerbrugets Opgave neiagtigt at følge denne Anvisning, men derimod at beskytte Husdyrene mod Vinterens Kulde og forsyne dem med det opsparede Foder fra Aarets milde Tid. Det har længe været Opgave for Agerbruget i denne Henseende at komme Naturen til Hjælp, længe har det i vort Klima været Skik at bevare Dyrene mod Vinterkulden ved at bygge dem Stalde til at overvintre i, og det er som oftest saa fuldstændig gennemført, at vore Husdyr i det Hele ikke lide af Kulde om Vinteren. Det danske Agerbrug har derimod hidtil ikke formaaet at udjevne Uligheden med Hensyn til Dyrenes Ernæring. Ikke alene har man maattet nøies med i den halve Del af Aaret at give Kreaturerne tørt Foder, der i Fordøielighed selvfølgelig ikke kan maale sig med det friske Græs; men det tørre Foder var i de Egne, hvor Kornet udgjorde som Handelsvare Landmandens eneste Indtægtskilde, hvor Foderet altsaa indskrænkede sig til Hø og Halm, saa tarveligt, at Kreaturerne stadigt maatte, i Lighed med Markens vilde Dyr, tilsætte Huldet fra Sommeren i de lange Vintermaaneder; de bleve herved, som Støckhardt saa træffende udtrykker sig, fra Planteædere til Kjødædere. Men selv dette Foder forringes og formindskes med det forbedrede Agerbrug, saa at Vinterforpleiningen uden Tvivl er gaaet tilbage, hvor ikke gennemgribende Forandringer ere indførte ved Kjernefodring, og det er sandsynligvis ikke alene Kvantiteten, men ogsaa Kvaliteten af det sædvanlige Kvægfoder, der forringes. Efter den gamle Driftsmaade forbedres Græsmarkerne ikke, de tage tvertimod af, Engene indtages til Ploieland, og de mange Lavninger i Markerne, der henlaae ndyrkede eller i alt Fald kun benyttedes til Heavl, formindskes med hvert Aar og ere i mange Egne saa godt som aldeles forsvundne; men selv Kornmarkerne afgive et slettere Halmfoder end tidligere. Dels medfører den bedre Bearbejdning af Jorden, at Ukrudet og navnlig Græsset for-

svinder, der ellers tjente til at forbedre Halmfoderet betydeligt, dels aftager ikke usandsynligt selve Halmfoderet i Næringsværd, i samme Forhold som der frembringes vægtigere Kjerne. Det er saaledes en Kjendsgjerning, at Vintersædens Halm er værdiløse til Fodring end Vaarsædens, og selv indenfor samme Sædart bemærkes denne Forskjel, saaledes ansees Halmen af den lettere saakaldte sorte Havre for et bedre Foder end Halmen af den vægtigere hvide Havre. Hertil kommer endnu, at Dyrkningen af de vægtigere og kostbarere Sædarter er udvidet paa de andres Bekostning, saa at der tilmed er forholdsvis mindre af det bedre Halmfoder.

Det forbedrede Agerbrug medfører tillige en anden kjendelig Ulempe; man havde tidligere en ret rigelig Ævregræsning, hvorfra Kreaturerne kunde komme endog temmelig sent paa Stald i ret god Stand. Hermed gaaer det ogsaa nu tilbage. Kreaturerne maae nu holdes i længere Tid paa Stald end tidligere, og de ville da uden nye Tilskud holde sig daarligere her end forhen. Forsvarerne og Ynderne af det gamle System kunne derfor ikke trøste sig med, at de ikke gjøre anderledes end deres Forfædre, at hvad der var godt dengang, maa ogsaa nu kunne være godt. Saaledes er det ikke. Den forøgede Omsorg for Kornmarkerne, Benyttelsen af Renbrak, Indførelse af Rørlægning, af kraftigere Redskaber, af renere og vægtigere Saaesæd, det fortsatte Kornsalg, Alt fører til Udpining ikke alene af Kornmarkerne og Græsgangene, men ogsaa af Kreaturerne og medfører saaledes med paatrængende Nødvendighed Benyttelsen af nye Hjælpekilder. Heldigvis og lykkeligvis ere disse ogsaa tilstede, og de ere saa at sige skabte af den tidligere Virksomhed. Det gjælder kun om at benytte dem.

Den samme forbedrede Behandling af Jorden, der giver gode Hvedeafrøder og maadelig Ævregræsning, baner Veien for en fordelagtig Rodfrugtdyrkning, navnlig naar vi tage med i Beregningen, at den forbedrede Kornavl har medført en Forøgelse af Landmandens rede Penge, hvoraf der altid med Fordel i ethvert Jordbrug vil kunne bruges endel til Indkjøb

af kunstige Gjødninger, og som navnlig anvendes med Tryghed til Rodfrugter, der ville give Udbytte i samme Forhold, som Jorden er vel beredt og i god Gjødningskraft. Man har tvivlet paa, at vort Klima passede for Rodfrugtavlen; men Erfaringen viser tilstrækkeligt, at dette ikke er Tilfældet, og erfarne Roedyrkere erkjende, hvad Flertallet af Jordbrugerne dog endnu ingenlunde ere villige til at indrømme, at ingen Avl betaler sig saa godt som denne. I Rodfrugterne haves en fortrinlig Forfrugt navnlig for Byg, og Intet var skjønnere, end om Rodfrugtavlen kunde afløse Helbrakken, hvad der, som bekjendt, for en meget stor Del er Tilfældet i alle de fremmeligere agerdyrkende Lande. Vel vilde dette medføre en betydelig Forandring i vor Driftsmaade og sandsynligvis nødvendiggjøre en Spaltning i Driften, da en hel Mark i det Større ikke godt kunde optages af Rodfrugter, saa at der maatte drives saa at sige 2 Omløb ved Siden af hinanden, dels maatte Bygget følge efter Rodfrugterne, da der i vort Klima vanskeligt vilde være Tid til at saae Hvede efter Rodfrugter, og endnu mindre vilde Rodfrugter egne sig som Forfrugt for Rug i de lettere Egne af Landet. Vintersæden maatte da have en anden Plads i Sædsiftet f. Ex. efter andet eller tredie Aars Græs. Men foreløbig maa man vel være glad, naar der ved hver Gaard kunde drives et Vænge eller en Delingsmark saaledes, at Rodfrugterne deri indtage deres selvstændige Plads i Omdriften. Den fornødne Erfaring i Behandlingen og Benyttelsen af Rodfrugterne vilde da her sikkert kunne erhverves paa den letteste Maade.

For Marken, for Kornavlen vil Rodfrugtavlen være særdeles velgjørende baade ved den gode Stand, hvori Jorden ved en god Rodfrugtafgrøde sættes, og ved den rigere Gjødskning, som herved bliver mulig; men for Kreaturfodringen vil Rodfrugtdyrkningen i endnu høiere Grad være en Velgjerning. Græsset kan ikke tilveiebringes friskt om Vinteren, og de enkelte Forsøg, man har gjort, paa at holde Græsset friskt ved at nedsylte det, have viist sig for besværlige, til at de kunne finde almindelig Anvendelse. Men Rodfrugterne afgive

netop det friske saftfulde Foder til Vinterbrug, som vi ellers savne, og det erstatter saaledes fuldstændigt Græsset om Sommeren, saaat Dyr, der faae nok af Rodfrugter, næsten ikke drikke Vand. I England er det ogsaa det sædvanlige Kreaturfoder om Vinteren, ganske som Græsset om Sommeren, og det kastes i Krybben til Kvæget til at æde deraf efter Behag.

Man har ment, at Regnmængden var for ringe i Danmark, til at her med nogen Sikkerhed kunde dyrkes Rodfrugter; dette bekræftes ikke af Erfaringen, og vor Regnmængde er desuden ikke ringere end i det østlige England, hvor Rodfrugtavlen indtager en saa væsentlig Plads i Sædskiftet. Ganske vist kan Veirliget have Indflydelse paa Udyttet, men dette gjælder ogsaa om enhver anden Avl, og det er for Rodfrugternes Vedkommende lige saa vel Tilfældet paa engelsk Grund.

Det er meget mere Fugtigheden end Tørheden, der medfører Vanskeligheder hos os, dog ikke for Rodfrugternes Væxt, men for deres Optagning om Efteraaret. Dette er for saa vidt lettere i England, hvor kun en mindre Del hjembringes i Batterier eller Kjældere, medens den større Del bliver paa Marken, dels for derfra efterhaanden at hjemkjøres til Kvæget, dels for at fortæres paa Stedet af Faar, hvad der dog mere frister ved sin Nemhed, end det ansees for virkelig fordelagtigt, da mange Rodfrugter ødelægges af Frosten, efter at være afgnavede af Faarene eller af Kaniner og Harer. Det paastaas desuden, at Fedningen af Faarene i Hus let betaler de dermed forbundne store Omkostninger, derimod skal Kjødet tabe derved i Velsmag, og dette er maaskee en medvirkende Aarsag til, at Faarene i England næsten udelukkende leve og fedes under aaben Himmel. Hos os er derimod Kulingen eller Opbevaringen af Rodfrugterne nødvendig, og der er neppe noget Arbejde ved Rodfrugtavlen, som i Reglen falder Landmændene mere besværligt, end denne Optagning af Roerne paa vaade Efteraarsdage. Maaskee hidrøre Vanskelighederne ikke mindst fra de kvindelige Arbeidere, Huskonerne, som ugjerne gaae til dette for dem uvante og ubekvemme Arbejde,

skjønt de helst ikke skulde holde sig tilbage fra et Arbeide, som de kunne udføre, og som ved at komme i almindelig Anvendelse vilde sikkre dem og deres opvoxende Ungdom en god Leilighed til Fortjeneste baade Sommer og Efteraar og i en ganske væsentlig Grad vilde bidrage til at forøge Mælk- og Kjødbringelsen, saa at det blev dem mindre umuligt, end det nu ofte er Tilfældet, at erholde Mælk, som ellers nødvendig skulde mangle i nogen Husholdning. Det gaaer her, som overalt, at Arbeiderens Stilling staaer og falder med Agerbruggets Udvikling.

En Indvending møder Rodfrugtavlens, at den egentlig ikke er saa nødvendig, da vi tilsidst ikke mangle Foder til Kreaturerne om Vinteren, og dette er for saavidt rigtigt, naar man dertil tør og vil anvende den indavlede Sæd, som Tilfældet er og længe har været i Fedeegnene i Jylland, eller som det ret godt begynder at finde Indgang paa alle bedre drevne Gaarde paa Øerne. Men Kjernefoderet er et kostbart Foder, som ingenlunde altid betales umiddelbart af Kreaturerne i Kjød eller i Mælkerifrembringelser. Her træde Rodfrugterne til som et værdifuldt Hjælpemiddel, de kunne ikke erstatte Kjernefodringen, da de i Forbindelse med Halm alene vilde være et tarveligt og lidet indbringende Foder, og først i Forbindelse med et kraftigere Foder, som Kjerne og Oliekager, tjene de paa en heldig og fordelagtig Maade til at udfylde hinanden. Rodfrugtavlens vil navnlig, hvor Kjernefodringen er bleven en Fornødenhed, vise sig som en værdifuld Erstatning for den stedse mere aftagende Høavl.

Trangen til et Hjælpesfoder om Vinteren kan heller ikke bedre godtgøres end ved den stærke Vedhængen ved Høavlens paa vor Agerjord, som vi træffe næsten overalt, uden Hensyn til denne Afgrødes store Kostbarhed. Det er sædvanlig første Aars Klovermark, der offres til Høavl, og som ofte giver et altfor ringe Udbytte i Forhold til Jordens egentlige Frembringelsesevne, og imidlertid henvises Kreaturerne til andet og tredje Aars Kloveren eller Græsmarkerne, der foretrækkes til Græsning, som oftest fordi de vilde give et altfor tarveligt Udbytte til

Slæt. Herved lider man først det Tab, at man nyder Udbyttet af en Mark i den ufordelagtigste Tilstand, idet Høet nødvendigvis i Ernæringsværd maa staae tilbage og ved en mindre fuldkommen Indhøstning ofte staaer meget tilbage for det friske Græs. Dernæst vilde Kvæget paa en rigeligere Sommergræsning ikke alene strax give et bedre Udbytte, men ogsaa desto bedre være istand til at betale Vinterfoderet, naar dette ellers kan tilveiebringes i tilstrækkelig Mængde og af fornøden Godhed. Det er Erkjendelsen heraf, der har givet Agronomer Anledning til at udtale, at et Lands Høavl paa Agerjorden er en Prøve paa dets Agerbrugs Udvikling, saaat en udbredt Høavl kun tyder paa et lidet udviklet Agerbrug.

Der gives af Rodfrugter et stort Udvalg, endog flere, i botanisk Henseende helt forskjellige Slags som Turpnis, Runkelroer, Gulerødder o. s. v., og som kun have det tilfælles, at de udvikle en saftfuld kjødet Rodknol, der afgiver et sundt og nærende Kreaturfoder, og indenfor de enkelte Slægter gives der endda mangfoldige Arter og Afarter, der vistnok for en stor Del kunne erstatte hinanden, men hvoraf det dog bliver den enkelte Jordbrugers Sag først at benytte de sædvanligste Sorter og kun forsøgsvis ved Siden heraf at anbringe en eller anden dermed beslægtet Sort forat erfare, hvilke Sorter der passe bedst for de stedegne Forhold. Som almindelig Regel gjælder det, at de dybtgaaende langagtige Rodfrugter kræve en dyb Muldjord eller Mosejord til at voxer i og at saaes paa Stedet, medens de kugleformede Rodfrugter, der udvikle sig næsten ovenfor Jorden, passe til de sværere Jorder og kunne taale at udplantes, hvad der kan være af megen Nytte, for at vinde Tid til at give Jorden den fornødne Rensning forinden. De forskelligartede Rodfrugter benyttes sædvanlig i Fællesskab, hvorved Arbeidet bedre fordeles i Marken, og et ligeligere Udbytte sikkert, foruden at de hensigtsmæssigt afløse hinanden ved Fodringen. — Forøvrigt henvises til de ikke faa gode Veiledninger i Rodfrugtavl, hvormed vor Bogverden i de senere Aar er beriget, saavel i særskilte Smaaskrifter, som i forskjellige Afhandlinger i Agerdyrkningstidenderne.

Jeg har allerede nævnet i Forbindelse med Rodfrugt-avlen Brugen af kunstig Gjødning. Sammenhængen mellem disse to saa uensartede Gjenstande er følgende: Det er ikke, som om Rodfrugterne fremfor andre Afgrøder ynde kunstig Gjødning; men dels er Forraadet paa Staldgjødning som oftest ikke meget rigeligt, saa at dette snart hører op, naar Talen er om en udvidet Gjødskning, dels bliver Rodfrugtavlen paa Grund af den omhyggelige Bearbejdning af Jorden, den større Rensning under Væksten, som Rodfrugterne kræve, utaalelig og for lidet lønnende, naar disse to Betingelser ikke opfyldes. De kunstige Gjødninger have derhos sædvanlig det Fortrin, at de ere lettere opløselige, hurtigere tilgængelige for Planterne end Staldgjødningen og derfor ere fortrinlig skikkede til at fremme de fine og hurtigvoxende Roeplanters Væxt i den unge Alder, og den kraftige Væxt afgiver tillige det sikkreste Værn mod skadelige Insecter og andre Farer fra den omgivende Natur. Hertil kommer, at Rodfrugter kunne taale næsten enhver Gjødningesmængde, medens Kornsorterne ved en overdreven Gjødskning let frembringe en for geil Halm- og Bladvæxt paa Kjernens Bekostning. Dette frister til Benyttelsen af fremmed Gjødning til denne Afgrøde i høiere Grad end ellers. Det kunde ellers synes paafaldende, at man samtidig med en forøget Fodring, som Rodfrugtdyrkningen dog altid forudsætter, tillige søger Tilførsel af Gjødning udefra. I denne Henseende er der een Gang ingen Nøisomhed; den, som først har erfaret Fordelene ved at tage Afgrøder af velgjødet Jord, fristes kun endmere til at forøge Gjødningsmængden. Det turde derfor være en ikke ganske paalidelig Trøst, som man undertiden seer fremsat, at Brugen af kunstig Gjødning kun skal være et Middel til at bringe en Gaards Jorder i Kraft, saa at den da igjen kan leve for egen Regning, fordi den i saa Fald selv kan frembringe saa meget mere Gjødning. Erfaring taler ikke herfor, den tyder meget mere paa, at Brugen af kunstig Gjødning voxer med Jordens Culturtrin, og der er een Omstændighed herved, som ikke skal oversees, at netop de bedst drevne Jorder, baade med Hensyn

til Behandling og Gjødningskraft, noget nær ogsaa bedst betale det Tilskud af kunstig Gjødning, der gives dem. Der er i det Hele i Jordens Benyttelse en langsom Vei at følge, hvorpaa der ikke kan gøres store Spring. Tidspunctet, da den kunstige Gjødning bliver paa een Gang et nyttigt og næsten et nødvendigt Hjælpemiddel, er paa en Maade et Modenhedspunct for Jorden, som netop er naaet ved den langsomme og besværlige Forbedring af Jorden ved Hjælp af bedre Bearbejdning, Mergling og Rørlægning. Vi finde ogsaa den kunstige Gjødning fortrinsvis anvendt paa de bedste Gaarde i Landet. Sagen er, at Madjorden nødvendigvis maa kunne sætte sig i stadigt Vexelforhold til Luften, saa at denne kommer til at virke paa alle Jordens enkelte Dele, for at den indblandede forholdsvis meget ringe Gjødningsmængde skal kunne hurtigt afgive Næring til Planterødderne og derved udøve en kjendelig Virkning paa Plantevæksten, og dette naaes ikke paa de sværere Jorder, for Jorden er i en fortrinlig skjørnet Tilstand og iforveien har et dybt Muldlag, saa at altsaa den naturlige Jordbund er blandet med formuldende Plantelevninger, foruden at Jorden maa være befriet for stillestaaende Vand, da denne ellers holder Luften ude og tilmed lader Formuldingen af Planterødderne antage en usund, for Plantelivet i høi Grad svækkende Retning, forsurer Jorden, som det hedder.

Gjødning.

Som det gaaer med Rodfrugterne, saaledes ogsaa med den kunstige Gjødning. Der kan ikke opgives en enkelt Sort som den ene rigtige for Landmanden at holde sig til. Afvexling eller Benyttelse af flere Gjødningsmidler samtidig er derimod kun at anbefale. Dog er der een Sort, for hvilken der for Tiden i Almindelighed er megen Brug, Bengjødningen, der bruges enten som Benmel eller som sur phosphorsur Kalk, d. v. s. Benmel, der ved Tilsætning af Svovlsyre er undergaaet en chemisk Forandring, saa at dens phosphorsure Kalk bliver lettere opløselig og dermed hurtigere tilgængelig for Planterødderne. Bengjødningen er tillige det mest udbredte kunstige Gjødningsmiddel her i Landet, hvorefter der altid haves Forraad, og dets udstrakte Anvendelse forklares meget let af vort Agerbrugs Udvikling, idet den stadige og stærke Kornudførsel har berøvet Jorden netop dens phosphorsure Kalk, der i vore Kornsorter navnlig samler sig i Kjernen. Bengjødningen viser sig derfor ogsaa som en fortrinlig Hjælp paa Jorder, der ved Mergling have været bragt til at give rige Kornafgrøder, og som ved en gjentagen Mergling kun ufuldkomment gjengives deres gamle Productivitet, af den naturlige Grund, at Mergelen kun har givet Jorden enkelte Næringsmidler, men for en meget stor Del har virket opløsende paa andre Næringsmidler, der laae uvirksomme i Jorden, men som herved ere komne til Anvendelse og for en Del ere udtømte. Erfaring viser derimod, at Bengjødningen ikke passer som Gjødning for nymerglede Jorder, da dens Virkning her bliver ringe eller ingen. Heller ikke er det rimeligt, at Bengjødningen ganske kan træde i Mergelens Sted, at man altsaa heller ikke i denne Henseende kan springe noget Mellemlid over, men at Jordbrugeren i den gamle Orden helst først tager fuld Nytte af det ene Hjælpemiddel og dernæst af det andet. Blandt vore kunstige Gjødninger, som for Tiden staae til Landmændenes Raadighed, maa endnu nævnes Baker-Guano, der maa betragtes som en god Bengjødning, Fiske-

Guano fra Norge, der staaer imellem Bengjødning og den egentlige Guano, en Gjødning, som i den nærmeste Fremtid maaskee ogsaa tør ventes forarbejdet og bragt i Handelen her i Landet, og endelig Peru-Guano og Chili-Salpeter, der begge fortrinsvis virke paa Bladdannelsen og mindre paa Kjernedannelsen. Peru-Guano har oftere været forsøgt her i Landet, men har ikke kunnet finde stadig Indgang, hvad der vistnok ikke ganske er i Landmændenes velforstaaede Interesse, om det ogsaa unegtelig er en forholdsvis dyr Gjødning. Denne Gjødning finder ifølge sin Natur mindre Anvendelse som Tilskud til Staldgjødning end som Erstatning for denne, hvor Staldgjødningen ikke strækker til; den er nemlig, ligesaa vel som Staldgjødningen, en animalsk Gjødning, men stærkt sammenbrændt og formaaer derfor ikke at udøve den velgjørende physiske Indflydelse paa Jorden, som Staldgjødningens Gjæring i Jorden fremkalder, hvorved denne opvarmes og skjønnes. Peru-Guanoens Betydning som Eftergjødning paa svag Sæd har været meget anbefalet, men har heller ikke fundet almindelig Anvendelse eller saa megen, som den vistnok fortjente. Grunden hertil kan maaskee søges deri, at Gjødningen paa denne Maade neppe kommer til fuld Anvendelse, saaledes som naar den bringes ordentligt i Jorden, og navnlig paa lette Jorder nedbringes med Ploven. Chili-Salpetret har en overordentlig Lethed til at opløse sig, det fordamper ikke, som Guano, da Kvælstoffet heri ikke er tilstede i en flygtig Form; det er derfor fortrinlig skikket til at bruges som Overgjødning, f. Ex. paa Græsmarkerne, hvor det i høi Grad fremskynder Græssets Væxt. (En meget indtrængende Anbefaling for dette, forøvrigt i høi Grad ensidige Gjødningsmiddel, findes i afd. Provst O. Krarups „Det danske Agerbrug“, ligeledes i „Ugeskrift for Landmænd“, 1. B. 1862, S. 580, og med Hensyn til Anvendelsen 2. B. 1862, S. 158, (om Guano) 2. B. 1860, S. 353).

Hvad angaaer Anvendelsen af de kunstige Gjødninger, skal jeg kun gjøre opmærksom paa en Fare, som Jordbrugeren ikke sjelden løber. Det er altid et kostbart Indkjøb, og det

er en Anvendelse af Pengene, som ikke saaledes falder i Landmandens Smag, som naar han kjøber sig nye Kreaturer, som han daglig har for Øie, og hvis Udvikling han stadig kan følge. Ved Brugen af fremmede Gjødninger er det derfor et ganske naturligt Spørgsmaal, hvorlidt man kan nøies med; men heri ligger netop en Fare. Jo mindre Jorden er i en fuldkommen Culturstand, desto mindre vil den kunne drage Nytte af et ringe Kvantum Gjødning, og overhovedet er det lettere at faae et tilfredsstillende Udbytte af en vis Gjødningsemængde, naar den anvendes paa et mindre end paa et større Areal. Jeg antager saaledes, at man som oftest med større Fordel vilde anvende 4 end 3 Ctnr. Bengjødning paa 1 Td. Land som en Hjelpegjødning eller 8—10 Ctnr. hellere end 6 Ctnr., hvor man vil anvende den som en fuldstændig Gjødning istedetfor Staldgjødning, og selv med det største Kvantum behøver Virkningen ikke at være større end den, man tør vente sig af en Gjødskning med animalsk Gjødning, for dog meget vel at kunne maale sig i Prisbillighed med Staldgjødningen. Sædvanlig bruges Hjelpegjødningen bedst til Udlæget, for at give kraftige Græsgange, og Udbyttet er her uden Tvivl større, end det kan skjønnes med Øiet, da Bengjødningen sandsynligvis gjør den samme Græsmængde mere nærende for Kreaturerne, end naar Marken ikke har faaet Tilskud af Gjødning. Man har ofte iagttaget, hvor kun en Del af en Mark er gjødet med Bengjødning, at Kreaturerne i fri Tilstand strax søge til denne Del af Marken og holde sig dertil. Overhovedet er det Grønfoderet, Kreaturfoderet, hvortil Hjelpegjødningen ret viser sig lønnende; dette gjælder ikke mindre for Sommergræsningen end for Vinterfoderet, Rodfrugterne, som vi tidligere have omtalt.

Man hører ofte Jordbrugerne sige, at de nok kunne give deres Besætning et godt Vinterfoder; men Vanskeligheden bliver at skaffe en god Sommerfodring tilveie. Denne Klage er tilvisse sand og betydningsfuld, og den viser, hvor overordentligt det hele Spørgsmaal om en rigeligere og ligeligere Forpleining af Kreaturerne griber ind i vort hele Jordbrug.

Spørgsmaalet er ikke blot om at anvende et Mere eller et Mindre af sit Forraad til Vinterfoderet, det nødvendiggjør ogsaa en Forandring af Driften, Udlægningen af Jorden i en kraftigere Tilstand, efter Omstændighederne Indskrænkning af Heavlen og udvidet Dyrkning af Foderplanter og overhovedet et intensivere Agerbrug med forøgede Fordringer til Driftskapital, Arbeidskraft, Indsigt og Duelighed.

Naar Talen er om Gjødning, ynder man at lovprise Staldgjødningen som en Universalgjødning, der dog tilsidst staaer over al anden Gjødning. Dette er en Sandhed, men kun til en vis Grad en Sandhed. Det er jo en Selvfølge, at Staldgjødningen ikke kan yde Jorden, hvad den selv mangler, og dette gjælder om alle de kostbare Stoffer, som fandtes i den Sæd, der er bortført fra Gaarden, eller i den Mælk, som Kvæget har givet, navnlig forsaaavidt denne er benyttet til Ostelavning eller i Vallen er gaaet over i Svinene. Selv den bedste og omhyggeligste Gjødskning med Staldgjødning er derfor i en vis Henseende et sikkert Udpiningsssystem, som derfor kun kan holde til en Tid, og som navnlig viser sig lønnende, saalænge netop Staldgjødningens Gjæring og Forraad paa Formuldingsproducter kan tjene til at forbedre Jordens physiske Egenskaber og opløse dens naturlige Forraad paa nærende Bestanddele. Tænke vi os derfor en Gaard med Jorder af en vis naturlig Kraft, men hidtil lidet dyrkede og lidet benyttede, saa at de hidtidige Grundforbedringer der ikke ere fuldt gennemførte eller fuldstændigt udnyttede, saa stemmer det med hvad vi ovenfor have sagt, at her vil man finde Staldgjødningen uforlignelig; man vil finde en fortrinlig Virkning af den, fordi den ved Siden af Ploven hjælper til at gjøre de naturlige Kræfter anvendelige, medens kunstige Gjødningsmidler i saa Fald vilde vise sig lidet lønnende.

Men foruden de værdifulde Bestanddele af Foderet, der komme til Nytte og af denne Grund unddrages fra Gjødningen, er denne endnu udsat for at miste en Del af sine bedste Kræfter paa Veien fra Stalden til Marken. Gjødningens Opbevaring og Behandling er derfor et ingenlunde

uvigtigt Punct i Landmandens Virksomhed, skjønt man heri vistnok har overdrevet det Tab, som Gjødningens Opbevaring paa Møddingen sædvanlig forvolder. De af Dr. Voelcker anstillede grundige chemiske Undersøgelser (jfr. Agriculturchemiske Meddelelser, 2 Aarg.), retfærdiggjøre i det mindste paa en tilfredsstillende Maade den sædvanlige Praxis, at lade Gjødningen ligge paa Møddingen under aaben Himmel, idet de vise, at Møddingen under dens Gjæring ikke lider noget væsentligt Tab, da de yderste Lag, der ikke kunne deltage i Gjæringen, danne ligesom et Filtrum, hvori de frigjorte Bestanddele optages. Man har ogsaa ofte anbefalet og forsøgt at anbringe Møddingen under Tag, uden at man dog er bleven overtydet om de praktiske Fordele derved. Imidlertid have lukkede Kvæggaarde, hvor Kreaturerne gaar frit om og træde Gjødningen ned, som da derfra bringes umiddelbart ud paa Marken, vundet megen Anerkjendelse ogsaa for Gjødningens Skyld.

Der er imidlertid en stor Forskel paa en vel sammenpakket tør Mødding, som man ser den overalt i de Egne af Landet, hvor der mindre kan ødsles med Halmstrøelse, og paa de Møddinger, der i de halmrigere Egne af Landet anbringes i Huller, hvor Vandet har Tilhold, og som endog for en Ordens Skyld maae have deres jevne Afløb, naar Gjødningen ikke skal være udsat for at svømme. Denne sidste Maade er ulige slettere, da den giver Anledning til Tab, hvormed der ikke kan holdes Regnskab. En ubehagelig Kilde til Tab er sandsynligvis ogsaa Udvekslingen med Jordbunden under Møddingen, men som ikke mindre ligger udenfor almindelig Kontrol. Sædvanlig søger man at beskytte sig herimod ved f. Ex. at brolægge Bunden af Møddingen; men hvorvidt dette kan paa nogen Maade ansees for en tilfredsstillende Udvei, derom mangler der vistnok tilstrækkelig Erfaring. Man kunde af den sorgløse Maade, hvorpaa der sørges for Bundens Tætning, fristes til at troe, at Jorden til en vis Grad lader sig mætte, at de mørke, urene Bestanddele afsætte et fedtet Lag paa Bunden, der tjener til at standse Stofudvekslingen mellem

Møddingen og dens Undergrund. At skaffe en fuldkommen vandtæt Bund tilveie kan foreøvrigt ikke være umuligt, dersom dette viser sig, som man kan vente, at medføre en kjendelig Besparelse af de i Gjødningen forekommende opløselige Stoffer. En væsentlig Forbedring ved en Mødding, som neppe burde undlades, hvor der er Leilighed til at anlægge eller omlægge en Mødding, er at bygge en Kumme paa Møddingens laveste Sted, hvor Møgsaften da kan flyde til, og hvorfra den atter kan pumpes op over Møddingen og derved holde denne i en passende Grad fugtig. Denne Anvendelse af Møgsaften vil i Reglen være tilstrækkelig, hvor der ikke bruges Sommerstaldfodring, og den vil da sandsynligvis tillige være den nyttigste og simpleste Anvendelsesmaade. (Om Møddingstedet see en grundig Afhandling af Boussinggault i „Ugeskr. for Ldmd.“, 6. B., S. 315 o. s. v.

Det anbefales ofte at bringe Ailen umiddelbart ud paa Jorden; men Virkningen heraf svarer sjelden til Forventningerne. Sagen er, at Ailen selv i Virkeligheden er en altfor svag Gjødning til at kunne taale Førsel paa Axelen; kun hvor der fodres med Drank, eller der sommerstaldfodres, saa at Gjødningen selv bliver halvt flydende, og en Del af denne let samler sig med Ailen i Ailegruben, kun der kan man vente at have en nogenlunde kjendelig Virkning af den flydende Gjødning. Den anvendes imidlertid meget vel paa lavere liggende Græsjorder, der kunne vandes ved naturlig Vanding og uden kunstig Hjælp.

Den modsatte Yderlighed er man rigtignok gaaet til i England for nogle Aar tilbage. Man vilde bringe Plantevæksten al Gjødningen i flydende Form, og man udvaskede derfor med Dampkraft den faste Gjødning, indtil den kunde anvendes fuldstændigt i flydende Form. Dette medfører et kostbart Apparat af Beholdere til den flydende Gjødning, af Dampkraft til at samle Gjødningen og til atter gjennem et dertil indrettet Jernrørssystem at pumpe det ud over Jorden. Men Udfaldet har ikke svaret til Forventningerne, og der er, saavidt jeg veed, paa engelsk Grund kun 1 Gaard, hvor Sy-

stenet har været fulgt og benyttet, som det synes med Held, i en Række af 10—15 Aar, og denne Gaard, Tiptree Hall i Essex, har meget svære Jorder, som derved maaskee desto bedre ere skikkede til at optage og fastholde den flydende Gjødningens vigtigste Bestanddele, ligesom disse herved ogsaa mindre end sædvanligt ere udsatte for Tab under Opbevaringen. Den sædvanlige Klage paa saadanne Gaarde har nemlig været Mangel paa Gjødning eller rettere paa Virkning af deres Gjødning. Ganske vist kan Vandingen, naar den anstilles netop til de beleilige Tider for Græsvæksten, ofte være særdeles velgjørende og kan give aldeles fortrinlige Afgrøder, som uden dette ikke vilde kunne naaes; men en rig og hurtigvoxende Græsvæxt kan mindre, end nogen anden Afgrøde, leve af Vand eller stærkt fortyndet Gjødning, den viser sig derfor snart umættelig for Gjødning, og man har derfor ofte forstærket den flydende Gjødning ved at komme kunstig Gjødning i Gruberne. Men naar dette er fornødent, fristes man til at anbefale at bringe den concentrerede Gjødning i tør Tilstand paa Jorden og spare det kostbare Anlæg, der paa flere Maader binder Hænderne paa Eieren, idet det nøder til stadig Staldfodring, for at fremtvinge Gjødning og i ethvert Tilfælde lægger Beslag paa en Kapital, der vistnok sikkrere og lettere forrenter sig ved at omsættes i kunstig Gjødning. Jeg troer saaledes, at man foreløbig bør holde sig til fast Gjødning og flydende Kapital fremfor omvendt.

Møddingen er et nødvendigt Onde, har man sagt; men dette Onde staaer det meget i Landmandens Magt at formindske ved ikke at overdrive Gjødningens Opbevaring i Mødding. Man har vel troet at see en sær Landmandsklogt deri, at Gjødningen bragtes paa Jorden i stærkt forraadnet Tilstand, og vist er det, at et Læs vel sammenbrændt Gjødning er mere værd end et Læs frisk Gjødning; men saaledes maa Spørgsmaalet ikke stilles, det gjælder om at vide, om et Læs frisk Gjødning vil gjøre mere eller mindre Nytte paa Jorden, end den Smule gammel Gjødning, hvortil den svinder ind ved at henligge Aar og Dag i Møddingen. Der gives Egne i

Jylland, hvor man synes at sætte fortrinlig Pris paa denne stærkt forraadnede Gjødning, navnlig som Gjødskning til Byg, og dette har formodentlig den Fordel, at man derved undgaaer en for geil Væxt af Bygget; men Økonomi er det ikke, man opnaaer tvertimod paa denne Maade det mindst Mulige af sin Gjødning. Voelckers Undersøgelser vidne noksom derom. (Angaaende Gjødningens Behandling henvises foreøvrigt til den tidligere nævnte Aargang af „Agriculturchemiske Meddelelser“, navnlig til en Afhandling af Christiani.) Man har begyndt mere end forhen at føre Gjødningen paa Marken, f. Ex. om Vinteren, og sprede den strax paa Jorden, uden Hensyn til, om den strax kan nedpleies eller ei, og man er berettiget til at ansee denne Praxis for god, da det har viist sig, at de værdifulde Stoffer i Gjødningen ikke ere tilstede i flygtig Tilstand i fri Luft; men at de kun blive flygtige ved kunstig Varme. Derimod ville de opløselige Stoffer selvfølgelig kunne udvaskes; men de ville da kun desto bedre fordeles i Jorden, forudsat at denne er indrettet paa at fastholde den Næring, der gives den, og den ikke er altfor bakket eller er gjennemfuret med aabne Grøfter, der kunne aflede en Del af Jordens bedste Næring.

Engvanding og Rørlægning.

For en Snos Aar siden vakttes her i Landet endel Forhaabninger til Engvandingen som Middel til at frembringe Græs, og der indrettedes i Løbet af nogle Aar ikke faa Vandingsanlæg, som imidlertid saa lidet opfyldte deres Bestemmelse,

at den større Del af dem forlængst atter er opgivet. Ganske fordømt er Engvandingen her i Landet imidlertid ikke, den er kun henlagt til de Egne og under de Forhold, for hvilke den bedst passer, og Erfaringen har efterhaanden lært at undgaae de to Skær, paa hvilke mange af de tidligere Anlæg strandede. Engvandingen har sit egentlige Hjem i de varme Lande under en mildere Sol end vor, hvor den kan anvendes ikke til Græs alene, men ogsaa til mange andre Afgrøder, medens man i vort Klima løber en væsentlig Fare for at gjøre Jorden kold og sur med det paaførte Vand. Den første Betingelse er derfor, at Jorden til enhver Tid kan lægges fuldkommen tør eller ikke lider af Fugtighed, da man kun derved kan sikre sig imod at faae sin Vandingseng overgroet med Stargræsser og andre Surjordsplanter, der have ringe Foderværd og derfor ved deres Udbredelse ofte i høi Grad forringe disse Enges Værdi. Den næste Betingelse er, at man ogsaa har Vand til sin Raadighed i en saadan Mængde, at Vandingen virkelig kan faae Betydning som et gjødende Middel. Jeg har i tidligere Tid selv beskæftiget mig med denne Gren af Agerbruget og har havt rig Leilighed til at see de særdeles frodige Hø-Afgrøder af de fortrinligste Fodergræsser, der under samme klimatiske Forhold, som vore, ved Vanding kunde erhverves paa saavel Mose- som Sandjorder, og jeg har i et lille Skrift „Om Engvanding“, der er udkommen paa Landhusholdningsselskabets Forlag, havt Leilighed til at gjøre opmærksom paa de væsentligste Puncter ved denne Grundforbedring. Jeg tvivler heller ikke paa, at de selvsamme Resultater ville kunne opnaaes hos os, hvor blot Betingelserne ere tilstede herfor, og hvor Vandingen benyttes og ledes paa en for Øiemedet virksom Maade. Det er saaledes navnlig de sandede Skrænter langs mange af Jyllands rige Bække og mindre Vandløb, der ved Hjælp af Vanding ville kunne omdannes til grønne Engflader og ved deres Overskud af Græs blive et vigtigt Hjælpemiddel til mange Hede- gaardes Opkomst.

For at Sagen ret skal lykkes, maa Engvandingen imid-

lertid drives lidt i det Større. Den kræver til visse Tider af Aaret et omhyggeligt og sagkyndigt Tilsyn, og dette bliver vanskeligt Vandingsengene til Del, hvor deres Udstrækning ikke tillader Ansættelsen af øvede Engvandre, hvortil forøvrigt enhver fornuftig Arbejdsmand paa Landet kan oplæres. Det har ganske vist for mange af de i sin Tid anlagte Enge været en medvirkende Aarsag til deres Forringelse, at de, efter at have tabt Nyhedens Interesse for Eieren, ikke bleve passede tilbørligt og i rette Tid. Engvandingen vil derfor ganske vist ikke komme i Gunst igjen hos os, førend den her, som i andre Lande, bliver dreven lidt i det Større og optaget som en virkelig Gren af en Gaards eller et Sogns Landbrug.

Engvanding hører altsaa ikke til de Grundforbedringer, der passe overalt eller i alle Egne af Landet, fordi den forudsætter Betingelser, der ikke allevegne ere tilstede. Derimod findes der hele Landet over større eller mindre Engstrækninger og Kjærjorder, der som Græsgange ere meget mangelfulde og ofte usunde. Disse ere ganske vist modtagelige for Forbedring og ville ofte med megen Fordel kunne omdannes til ordentlige Græsgange, selv uden at underkastes en kostbar Opdyrkning. Sædvanlig lide disse Enge dels af Sult og dels af Surhed, og som oftest ere begge Onder lige fremtrædende og kjendes paa Forekomsten af Mosser, der er den tarveligste Plantevæxt, som indfinder sig, hvor intet Andet kan leve, og af de grove og stive Halvgræsser, der afgive en i Forhold til Fyldet lidet nærende Føde. Mosserne vige villig Pladsen for de bedre Græsser, naar disse finde den fornødne Næring, hvorimod de grovere Surjords-Græsser udmærke sig ved Seiglivethed, og heri ligger en Hindring for saadanne Enges Forbedring, fordi Overgangen kun lønnes med Tab i Udbyttet, da en forbedret Græsvæxt kun langsomt vil afføse de slette Halvgræsser. En grundig Afharvning, navnlig af de mosgroede Enge, i Forbindelse med Udsaaningen af noget Græsfø, som Affaldet fra Høstænger o. s. v., og Anvendelsen af nogen Gødning, navnlig Benmel, eller, efter Omstændighederne, af Mergel eller Kalk vil altid være nyttig. Hvor Engstrøgene

støde op til Markerne, ville de allerede meget forbedres ved at benyttes til Græsning istedetfor til Slæt, eller til Malkeplads og Natteplads for Kvæget, hvorved den ofte løse Mosebund vil faae en ønskelig Fasthed, foruden et høist fornødent Tilskud af Gødning, og den gavnlige Virkning vil snart spores ved Fremkomsten af en ulige bedre Plantevæxt af de vilde Kløverarter og de finere Græsser. Overhovedet maa Afgræsning paa de daarlige Enge afløse Høslæt, naar en Forbedring virkelig skal indtræde; men her møder den Vanskelighed for mange Kjærjordsenge, at de ere saa sure og usunde, at Kvæget neppe vil æde Græsset, medens dette, tørret til Hø, bliver mindre ubehageligt, maaskee ogsaa fordi Kvæget paa Vinterfoder ofte har mindre Anledning til at være kræsent.

Under saadanne Forhold maa Vandafledningen gaae forud for al anden Forbedring, og en fuldstændig Udgrøftning vil her allerede være velgjørende og uundværlig. Men her møder den private Virksomhed ofte særegne Vanskeligheder, hvor Engene indtage flade Strækninger langs langsomt flydende Vandløb, og mange af disse Jorders Forbedring vil derfor afhænge af den almindelige Vandafledning, Reguleringen af de større og mindre Vandløb, der i mange Egne af Landet er bleven et særdeles vigtigt Landboanliggende, for hvilket der ganske vist ogsaa er gjort og gjøres ikke lidet; men det bliver ogsaa nødvendigt, at det, der gjøres, udføres med fornøden Sagkundskab og efter en ordentlig Plan, hvorved der i en ganske anden Grad kan holdes tilraade med Jordbrugerens Tid og Penge end ved saa meget af det Arbejde, der nu udføres efter et „praktisk“ Skjøn, der ved den Slags Arbejder aldeles ikke er paa sin Plads. Heldigvis bliver det nu bestandig lettere at sikkre sig teknisk dannet Hjælp til Ledelsen af saadanne Arbejder, og Sandsen for at benytte saadan Hjælp vil forhaabentlig udvikle sig i et tilsvarende Forhold.

Nødvendigheden af vel ordnede Vandløb er i den sidste halve Snes Aar tiltaget betydeligt paa Grund af den fuldstændigere Vandafledning, som Jordbrugeren nu er istand til at

foretage paa sine Marker ved Hjælp af Rørlægningen, hvorved Vandstanden i Jorden bringes ned til mindst den dobbelte Dybde imod selv den bedste Vandaflødning med aabne Grøfter. Ved Rørlægningen er der i vor Tid opnaaet en Forbedring, som neppe har sin Lige, og det er atter Mechaniken, som Agerbruget har at takke for dette Hjælpemiddel. Thi ved Opfindelsen af Drainrørsmaskinen, som for 20 Aar siden saaes for første Gang i England, er det bleven muligt at tilveiebringe et Materiale, der i Prisbillighed og Varighed kan maale sig med ethvert tidligere benyttet Hjælpemiddel til lukkede Vandleddninger.

Det er derfor ganske i sin Orden, at Rørlægningen for Tiden vinder saa megen Udbredelse og paa en Maade saa ganske optager Jordbrugerens Interesser, at man foreløbig ikke synes at kunne tænke paa andre Forbedringer i Agerbruget, og dette er forsaavidt ogsaa rigtigt, da alle de Forbedringer, hvorom der for Tiden kan være Tale, næsten forudsætte Rørlægningen som Grundlag. Hvorledes kan der vel blive Tale om en fuldstændigere Benyttelse af Jorden, der forudsætter, at denne er modtagelig for Behandling næsten til alle Tider af Aaret, hvorledes skal man kunne benytte Undergrundens endnu ikke udtømte Hjælpemidler ved en dybere Bearbejdning, hvorledes med Nytte anvende de kunstige Gjødningsmidler, de mangfoldige Maskiner og Redskaber, som Saaemaskiner o. s. v., og endelig hvorledes skal man paa anden Maade skaffe sig Lettelse for den stedse stigende Forbrug af Arbeidskraft, — naar ikke Rørlægningen gik forud og beredede Veien for alle disse Hjælpekilder. Man har henvist til Rørlægningens Kostbarhed som en Hindring for dens udbredte Anvendelse, og det er en Selvfølge, at Fordringer til Pengeudlæg altid maae være en Hindring for ethvert Foretagendes Fremme. Men Fordelene ere paa den anden Side saa store, at man nødes til at kalde Rørlægningen en billig Grundforbedring, og Kostbarheden for en Eiendom og for Landet bliver herefter ikke at søge i de til Rørlægningen udlagte Penge,

men meget mere i Undladelsen af dette Udlæg, hvor der er Brug derfor.

Rørlægningen kræver en Udgift af 25—33 Rd. pr. Td. Land, vistnok koster den oftere den høieste end den laveste Sum, og altfor ofte koster den langt mere; men det er heller ikke givet, at ethvert Udlæg, som hertil gøres, har været nyttigt eller nødvendigt, og en billig Udførelse af Arbeidet møder ofte ganske særegne Hindringer. Ofte er Jorbrugeren mindre nøieseende med store end med smaa Summer, og Ønsket om at opnaae noget rigtig Godt forleder let til Udgifter udover det virkelig Hensigtsmæssige. Dertil kommer, at Fordelene ved Rørlægningen som oftest ere saa betydelige, at man af den Grund ikke behøver ængsteligt at søge at faae Arbeidet udført paa billigste Maade. Lad os antage, hvad der saa hyppigt er Tilfældet, at en Gaards Jorder gennemføres for hver 8 Favne af 2 Al. brede Grøfter (ofte er det Areal, der paa Grund af de aabne Grøfter forbliver udyrket, nærmere 3 Al. bredt), saa ville Grøfterne optage $\frac{1}{12}$ af Jorden eller 8 pCt. Man vil saaledes ved Rørlægningen af 100 Tdr. Land kunne indvinde mindst 8 Tdr. Land eller for et Udlæg af maaskee 3000 Rd. have Indtægten af 8 Tdr. Land, der med stor Lethed vil kunne forrente Kapitalen; thi hvad vil denne Tolvtedel af Arealet koste at drive? Jeg antager, at den hverken vil koste Arbeide eller Saaesæd, ja at de 100 Tdr. Land rørlagt Jord dyrkes kjendeligt lettere end de 92, der ligge fordelt mellem Grøfterne, og at det større rørlagte Areal vil kræve et mindre Udlæg af Saaesæd, end det mindre Areal afgroftet Jord. Man har altsaa Dyrkningen af det forøgede Areal mindst aldeles frit, og den indvundne Jords Indtægt maa altsaa ikke regnes efter den sædvanlige Renindtægt af et lignende Areal samlet Jord.

Ganske vist indtage Grøfterne paa mange af vore dyrkede Jorder ikke saa stor en Udstrækning, som i det anførte Tilfælde; men heraf følger da ikke, at dette Exempel maa regnes til de ugunstige. Paa bakket Land kunne store Stykker af Markerne være lidet forsynet med Grøfter; men

disse blive da paa Steder desto større og vanskeligere at vedligeholde, hvor de gjennemskære Høidedrag for at tjene til Afledning for Lavninger eller Fordybninger, der paa saadanne Steder da enten forblive udyrkede eller dyrkes med Tab, fordi de med aabne Grøfter ikke kunne lægges tilstrækkelig tørre til at kunne give nogenlunde regelmæssige Afgrøder, medens de paa Grund af deres Beliggenhed stadigt sluge en god Del af den Gjødning, der tilføres Marken. Paa saadanne Steder faaer Rørlægningen en Betydning, som ikke kan bedømmes alene efter det Areal, som Grøfterne optage. Overhovedet afhænger Rørlægningens Indflydelse ganske betydeligt af de stedegne Forhold, og Rørledningernes Mængde, deres indbyrdes Afstand og Udstrækning over det hele paagjældende Stykke Jord eller over Dele deraf beroer saa ganske paa de stedfindende Forhold, at der herom ikke let kan gives nogenlunde almindeligt anvendelige Regler. Rørlægningens Maal er at fjerne det „skadelige“ Vand, at give Aflob for det Undergrundsvand, der gjør Jorden „kold“, og Rørlægning kan derfor have større eller mindre Nytte for al sur, vaad eller kold Jord, hvorimod dens Virkning maa ansees for ingen, hverken en god eller en slet, for „tør“ og „varm“ Jord, paa hvilken ingen Grøfter ønskes eller saynes.

Naar Talen er om Rørlægningens Fordele, tænkes altsaa her alene paa saadanne Jorder, som paa nogen Maade lide af Fugtighed, og hvor denne ikke er meget trykkende, vil da ogsaa Udgiften til Rørlægning kunne staae i Forhold dertil. Men om mangfoldige af vore frugtbare Jorder, der ellers behøve en betydelig Udgrøftning, kan det antages, at de med Nytte vilde kunne rørlægges, selv om herved ikke indvandes et anseligt Areal, eller selv om dette særskilt maatte betales. Rørlægningen vilde her nemlig let betales saavel ved den besparede Udgift til Gravning af aabne Grøfter og deres Vedligeholdelse som ved det formindskede Arbeide, som den rørlagte Jord kræver for at holdes i samme Kulturstand som ellers, ved den lettere og hurtigere Færdsel med Gjødning og Sæd paa de rørlagte Jorder, hvor den meisommelige Opsøg-

ning af nogenlunde banede Veie over større eller mindre Grøfter spares; ja selv om Rørlægningen ikke paa anden Maade kunde dækkes, saa maatte Udgiften hertil paa vore vaade Jorder endda bæres, og Arbeidet gjøres som en nødvendig Forberedelse for de andre Grundforbedringer, som et fremskridende Agerbrug kræver, — for den Udvidelse af dyrkelig Jord, som herved vindes, idet Jorden i en større Dybde bliver modtagelig for Kultur, hvorved der gives Planterne et betydeligt større Rum at udbrede sig i, og der stilles til deres Raadighed baade et større Forraad af Plantenæring og af Fugtighed, for hvilken den dyrkede Jord er en naturlig Beholder. (Førevrigt henvises til Vincents „Veiledning i Draining“, der i alle væsentlige Puncter vil afgive en aldeles betryggende Veiledning.)

Men ikke desto mindre har Sagens økonomiske Side en meget stor Betydning, som derfor fortjener al Opmærksomhed. Det gjælder for Danmarks Vedkommende, naar vi blot antage, at den halve Del af den dyrkede Jord trænger til at rørlægges, om en Sum, der meget nærmer sig til 100 Mill. Rd., og hvoraf hidtil kun ganske faa Mill. ere anvendte derpaa. Her er al Anledning til noie at paasee, at Arbeidet udføres med fornøden Økonomi og fremfor Alt saa godt, at det ikke om faa Aar skal fornyes. Jeg kan atter her kun henvise Landmændene til technisk dannet Hjælp, for at sikre sig, at der foretages netop saa store Udgifter som fornødent og saa vidt muligt hverken større eller mindre.

Der gives i England adskillige Grundforbedringsselskaber, Actieselskaber, som overtage saavel Pengeudlæg som Udførelsen af Arbeidet ved de forskjellige Grundforbedringer i Agerbruget, og navnlig ved Rørlægning (jfr. Tidsskr. f. Ldøk. 1854, S. 26). Et saadant Actieselskab vilde vistnok ogsaa paa dansk Grund finde en god Virksomhed. — Førevrigt er Rørlægning et Arbeide, som for den egentlige Jordbruger i høi Grad egner sig til at udføres ved en Gaards egen nærmeste Arbeidskraft og under Jordbrugerens eget Tilsyn, kun at det skeer efter en velbetænkt Plan, uden hvilken man

hverken forud kan være forsynet med de rette Rørvidder eller sikre sig imod at komme til at standse paa Halvveien og forsøge sig i en ny Retning, fordi man støder paa „uforudsete“ Hindringer, — saaat Arbeidsherren og Arbeiderne ene kunne have deres Opmærksomhed henvendt paa Arbeidets gode Udførelse, hvad der er Sagens rent praktiske, men derfor ikke mindre vigtige Side.

Der er et lille Arbeide, som paa en egen Maade knytter sig til Rørlægningen og gjerne skulde udføres samtidig med denne, det er Jordens Inddeling i Tdr. Ld. eller Skifter af den Størrelse, som man har for Skik at udakkordere paa en Gang til Meining eller Slæt. Paa vel afgravede Jorder kom Markerne let til at bestaae af et Antal Holme, der havde deres faste Grændser i de større Grøfter, og om hvis Størrelse selv Arbeiderne ved den aarlige Saaning og Høstning fik en ret god Forestilling. Men disse faste Grændser forsvinde med Rørlægningen aldeles, og det vil da være af megen Nytte at have Kaart over Markerne, vel inddelte i Arealer af en bestemt Størrelse, hvorfra da Maalene overføres paa Marken, da man uden Nøiagtighed i denne Henseende løber Fare for, at Betalingen for Akkordarbeide beregnes efter de største og ikke efter de mindste Skifter, foruden at Jordbrugeren selv ved mange Leiligheder vil have Brug for en rigtig Inddeling, efterat de gamle Holdepuncter ere forsvundne.

Jordens Bearbejdning og Benyttelse.

Vore Afgrøder leve ikke alene af den Gjødning, der bringes paa Jorden, de modtage endnu en ret anselig Del af deres Næring fra selve Jorden og tildels fra Luften, og en stor Del af Jordbrugeren Virksomhed gaaer ud paa at skjørne

og findele Jorden for at gjøre den modtagelig for Luftens Paavirkning. Dette Arbeide kan modtage nogen Lettelse, forsaavidt som Jordens Findeling med den stigende Kultur bestandig opnaaes med mindre Arbeidskraft; men Plantevæxtens Frodighed og Afgrødernes Sikkerhed styrkes paa den anden Side saa betydeligt ved, at den Jord, hvorpaa de skulle voxe, holdes vel skjørnet saavel før som under Plantevæxten, at Arbeids-mængden stadigt vil foreges og navnlig med Hensyn til Madjordens Fordybning. Praktikerne ville ikke gjerne vide af denne Udvei til at forege Planternes Næringskilder, og de beraabe sig paa de mange Tilfælde, hvor det har vist sig, at en dybere Bearbejdning af Jorden har forringet og ikke foreget Udbyttet. Dette kan meget vel være Tilfældet; men det vilde være meget urigtigt deraf at slutte, at en dybere Bearbejdning af Jorden er et usikkert Middel, et tvivlsomt Gode, som en god Praktiker passende kan overlade til „Theoretikerne“ eller Saadanne, der blindt følge Andres Exempel uden at spørge, om det ogsaa passer for deres Forhold.

Det er en almindelig Erfaring, at Jorder med en kold Undergrund ikke taale at faae Madjorden fordybet. Det maa nemlig erindres, at Undergrunden er „raa“, som det kaldes, uskikket til at afgive Næring til Planterødderne i samme Grad, som den lider af Vand, hvorimod den for Exempel ved Rørlægning strax forbedres betydeligt, idet Vandet da finder et stadigt Afløb og derved giver Plads for den atmosfæriske Luft, som netop tjener til at omdanne de chemiske Forbindelser i Jorden, saa de blive sunde og nærende for Planterne. Det vil derfor uden Tvivl overalt være en slet Praxis at fordybe den bearbejdede Jord, saalænge den paa nogen Maade lider af Undergrundsvand, især naar Undergrunden er leret, da den findelte Jord, ved at fyldes med Vand, kun bliver desto tættere og mere sammenhængende, hvorimod den i naturlig Tilstand dog vil have enkelte Afledningsveie for Vandet paa de tørre Tider af Aaret, fremkomne dels ved kraftigere Planterødder og dels ved Orme, der danne sig Veie deri. Det kan heller ikke kaldes hensigtsmæssigt, om Nogen paa een Gang vilde

betydeligt fordybe den bearbejdede Jord, hvorimod en gradvis Fremgang her, som altid i Agerbruget, vil være at anbefale. Den dybere Bearbejdning kræver ogsaa en desto stærkere Gjødskning netop forat modvirke Følgerne af Undergrundens Raahed, og man har altsaa heri allerede et Middel til at komme desto hurtigere over de første Ulemper ved den dybere Bearbejdning af Jorden. Forøvrigt er den praktiske Erfaring heller ikke saa streng i sin Dom, som den i Øieblikket lader, man vil nemlig sædvanlig høre, at en Fordybning af Madjorden, der strax har været uden kjendelig Indflydelse eller maaskee endog har givet et ringere Udbytte, i de følgende Aar har havt en stedse mere velgjørende Indflydelse paa Afgrøderne, saaat Fordybningen endda har viist sig i det Hele meget gunstig. Det gjælder altsaa om, at man paa den ene Side ikke gjør sig større Forventninger, end Jorden kan opfylde, og at man paa den anden Side ikke bliver staaende paa Halvveien eller griber Sagen aldeles galt an, som man navnlig vilde gjøre, om man troede ved at fordybe Madjorden at kunne modvirke Følgerne baade af en kold Undergrund og af en mangelfuld Gjødskning.

Jordens Bearbejdning har hidtil for ensidig været anvendt paa de kostbareste Aarstider, i Foraaret til Vaarsæden og om Sommeren til Vintersæden, og først i den senere Tid har man begyndt, navnlig hvor Rørlægningen har gjort dette muligt, at forlægge Bearbejdningen til de rette Aarstider: til Efteraars- og Vintermaanederne. Dog er Forholdet her ikke aldeles lige. Man er overalt aldeles fortrolig med at benytte Efteraarsmaanederne til Jordens Bearbejdning for Vaarsæden, saaat man om Foraaret helst kun saar paa den vinterploiede Fure, forsaavidt som Arbeidskraften og Veirforholdene have muliggjort Jordens fornødne Behandling om Efteraaret. Derimod offre Landmændene endnu en kostbar Arbeidskraft i Sommermaanederne paa Brakmarken, som de søge med stor Uskaansomhed at lægge blottet for Solens og Luftens Paavirkning, istedetfor at holde Jorden dækket i det mindste i den varmeste Tid af Sommeren med grønne Afgrøder til at afgræsses paa

Stedet, og hvortil der kunde benyttes en Mængde forskellige Foderurter, som Rug, Raps, Vikkehavre, Spergel, Senep o. s. v. Det er her endnu altfor meget Erindringen fra Fortiden, der gjør sig gjældende, da man behøvede den lange Sommertid til at skjørne og findele den ved afvexlende Tørre og Væde sammenkagede Jord og forat udrydde det ligeledes ved Jordens Væde og ved det lange Græsleie udviklede Rodukrud. Dette vil derimod i et forbedret Agerbrug betydeligt modvirkes ved en grundig Bearbejdning af Jorden til radsaaede Afgrøder, som Raps, Bønner og navnlig til Rodfrugtavlens, denne Agerbrugets Prøvesten, der paa en saa mærkværdig Maade passer ind i Nordens Jordbrug som et vigtigt Hjælpemiddel til Husdyrenes Forpleining, til Jordens Forbedring og Forberedelse for Kornavlens og til at bidrage til at bringe den nødvendige Afvexling mellem de spidsbladede og de bredbladede Afgrøder.

Det kan ikke betvivles, at en fuldstændig Gjennemførelse af Vexelbruget vil medføre sine store Vanskeligheder, og Mange vil det forekomme urimeligt at tænke paa aarlig at skulle dyrke og besaae en eller to Marker mere end nu, som om Udgifterne ikke alt vare store nok, og Arbeidet allerede nu neppe overkommeligt. Arbeidets Forøgelse vil imidlertid ikke ganske svare til Forandringens Omfang, da en Del heraf vil indvindes ved en hensigtsmæssigere Anvendelse af Arbeidskraften; men i ethvert Tilfælde maa Forandringen gennemføres, og lykkelig er den Landmand, der har haft Evne og Villie til at tage fat derpaa itide, han vil herved vinde et kostbart Forspring fremfor sine Staldbrodre. Overalt gaae ogsaa Bestræbelserne for et forbedret Jordbrug ud herpaa, og navnlig afgiver England for det større Jordbrugs og Belgien og Holland for det mindre Jordbrugs Vedkommende slaaende Exempler i denne Henseende, overalt søger man at vedligeholde en stadig Afvexling mellem Halm- og Bladfrugterne, at holde Jorden vel skjørnet og vel rensat og dækket i den varme Aarstid med nyttige Afgrøder, og fremfor Alt undgaaer man ethvert Sædskefte, der begynder med rige og ender med

magre Afgrøder, men søger saa vidt muligt at bevare Jorden, ligesom Husdyrene, i en stadig Kraft.

Maalet er at frembringe flere, bedre og billigere Afgrøder, og Midlet er større Udlæg af Driftskapital og Arbeidskraft i Forbindelse med Omsigt, Flid og Nidkærhed til sin Gjerning.

Slutning.

Det er altsaa Opgaven i Agerbruget at tilveiebringe en stadig Ligevægt i alle Forhold, intetsteds at udtømme Forraadene, ikke at kræve Udbytte, hvor Tilskud var mere paa sin Plads, kort sagt først at tilveiebringe Betingelserne og da roligt og tillidsfuldt at afvente Høsten, naar Tiden er omme; men vor Tids Jordbrugere have ingen Grund til at beklage, at Nutidens Agerbrug stiller saadanne Fordringer til dem, thi disse vilde ikke let fremkomme, naar ikke Midlerne til at opfylde dem vare tilstede, og det er netop Jordbrugerens Lykke, at han i sin Drift nu kan følge de samme økonomiske Principer, som forlængst have gjort sig gjældende i andre Industriegrene.

Vi behøve ikke at gaae saa meget langt tilbage i Tiden, for at see Følgerne af et lidet udviklet Agerbrug for selve Jordbrugerne, vi behøve ikke at mindes de Tider, da det at dyrke Jorden var et saa usselt Arbeide, at Bonden ved Lovens Arm maatte knyttes til Jorden. Det er ikke over en Menneskealder siden, at mangan kraftig Karl foretrak Indsiddereens tarvelige Stilling fremfor Bondens endnu usikkrere og mere byrdefulde; da den større Jordbruger kun satte sit Haab til at see sine Sønner i andre Stillinger end hans egen, medens Jorden overlodes til den mindre kraftige, mindre begavede Del af Ungdommen; og da Tilløkkelsen ved den store Grundbesiddelse knyttede sig ikke til Landbrugets Forbedring og

Opkomst, ikke til de indkommende Kapitalers Anbringelse i Grundforbedringer paa Godset, ikke til Udbredelsen af Lykke og Velvære blandt Beboerne, som tildels kun vare en byrdefuld Arbeidskraft, medens Markens Afgrøder nærmest kun havde Værd som Føde for — de vilde Dyr, der kunde tilfredsstille Jagtens Glæder.

De politiske Forhold have tilvisse virket velgjørende i denne Henseende, til at Jordens Bearbejdning og Benyttelse er bleven en taaleligere og lykkeligere og mere tillokkende Stilling for de forskjellige Klasser, fra Arbeideren til den store Grundeier. Men ved Siden af de udviklede Samfundsforhold har Videnskaben og navnlig Naturvidenskaben havt en mægtig Indflydelse paa Agerbruget, idet den har skjænket Jordbrugeren Nøglen til nye Forraadskamre, har lært ham at forstaae hans egne og Andres Erfaringer, har sat ham istand til at anstille Beregninger og naae et Maal, ikke paa Eventyrerens Vis, der enten af Trang til det Nye eller i Følelsen af, at en Forandring maatte indtræde, giver sig ind paa nye Veie uden selv at vide, hvorhen han naaer, eller hvilket Udbytte han selv skal høste deraf. Derfor maa Enhver, hvem det danske Landbrug ligger paa Sinde, atter og atter fremhæve Erhvervelsen af Kundskaber som et saa vigtigt og velgjørende Middel til Forbedring af Jordbrugeren Stilling, til Agerbrugets Forbedring i alle dets Grene, til Udvikling af dets rige Hjælpemidler.

Det har altid været en Nødvendighed for den store Mængde, der skulde leve af Jordbruget, at maatte anstrenge sig for at komme igjennem, og medens Nutiden byder de forskellige Klasser af Jordbrugere lykkeligere Kaar til Gjengjæld for et forbedret Agerbrug, saa er maaskee nok den Lykke, der bydes ham, en anden, end det, som Jordbrugeren i en nu tilbagelagt Tid kaldte Lykke; det er ikke Fritagelse for Arbeide eller Ydelsen af mindre Arbeide, hvori Jordbrugeren, uden Hensyn til hans Stilling, maa søge sin Lykke. Det er ikke den lykkeligste Jordbruger, hvis Indtægter flyde saa rigeligt, at han i Ro og Mag kan hengive sig alene til Nydelsen heraf, ubekymret for og ubemærket af den ham omgivende Verden. Tvertimod kan den heldigere stillede Jord-

bruger ikke søge en bedre Lykke end den, han skaber sig ved en hensigtsmæssig og frugtbringende Anvendelse af sin Tid og af sin Formue. Og af den opvoxende Ungdom haabe og vente vi, at den vil indskrænke den Tid, der endnu ofte nok spildes i Lediggang eller daarlig Tidsfordriv, at den vil bruge sine Kræfter til nyttige Beskæftigelser eller uskyldige Adspredelser, der paa en eller anden Maade uddanne dens legemlige eller aandelige Evner. Stor er den Rigdom, som ligger i veldyrkede Jorder og i en udviklet Husdyravl; men rigest vil det Land være, hvis Ungdom voxer op med Troen paa sit Kald, med Følelsen af de Forpligtelser, der paa-hvile den, og med en god Villie til, hver i sin Stilling, at gjøre deres Gjerning saa godt, de formaae.

Opfordringen til at indsamle Kundskab bliver desto større for et lille Folk med en fjendtligsindet Nabo, der er meget fortrolig med de Midler, der staae til dens Raadighed til Undertrykkelse af det mindre Folk. Det vilde være en urimelig Beskedenhed, om vi troede, at vore tyske Naboer vare et mere begavet Folk, end vi selv, som vi derfor ikke i Længden kunne modstaae. Det er tidligere fremhævet, at Livets Skole er paa en Maade den bedste Skole, og det er de større Landes Forret, at Forholdene i disse antage en større Maalestok, og ved de mange Kræfters Samvirken skabes Næringskilder, og tilveiebringes nye Midler og Udveie næsten umærkeligt, og der udfordres da ikke stort Forraad paa Kundskab eller Begavelse til at følge de engang banede Veie, at benytte de givne Hjælpemidler, hvorimod et lille Folk ikke saaledes kan vente, indtil Forholdene selv bane det Veien. Her bliver det ofte nødvendigt at anstrenge sig for at blive delagtig i de større Landes Kultur, og hvilket andet Middel staaer da til vor Raadighed end Indsamling af Kundskab, Uddannelsen af vore Evner til at forstaae vor Stilling og benytte de Erfaringer og de Hjælpemidler, som de større Landes mere udviklede Forhold have tilveiebragt?

bruger ikke søge en bedre Lykke end den, den skaber sig ved en hensigtsmæssig og frugtbringende Anvendelse af sin Tid og af sin Formue. Og at den opvoksende Ungdom havde en vane at den vil indskrænke sin Tid, der endnu ofte nok spildes i bedrøvelse eller dærlig Tidsløshed, at den vil bruge sine Kræfter til nyttige Beskæftigelser eller nyttige Afsættelser, der kan give den Mædelse og Gode. Indhold. Side

Forord.	Side
Indledning	1
Ungdommens Uddannelse i Landbruget	3
Agerdyrkningssekskaber og Agerdyrkningsudstillinger	11
Særegne Foranstaltninger til Landvæsenets Fremme	16
Arbejderens Stilling	26
Agerdyrkningsredskaber	40
Husdyrracerne og Husdyrenes Forpleining	52
Rodfrugtavt	69
Gjødning	78
Engvanding og Rørlægning	85
Jordens Bearbejdning og Benyttelse	93
Slutning	97

